Constantin Virgil Gheorghiu

Constantin Virgil Gheorghiu

Ard malurile Nistrului

CUPRINS:

Prefaţă. Drama Basarabiei.
Drama lui Constantin Beccin.
Plec reporter de război.
Prizonierii.
Cemăuţi.
Donatorii de sânge.
Bălţi: Evreii defilează prin faţa oraşului pe care l-au ars 45
Oameni de pâine.
Arde Chişinăul!
Tighina: Ard lumânări ca la morţi pentru o femeie vie 96
Bugeacul: Împărăţia de aur a grâului.
Lângă cenuşă morilor de vânt.
Ismail şi o camera de execuţie.
Constantin Virgil Gheorghiu.
Ard malurile Nistrului de.
Constantin Virgil Gheorghiu.

Din respect pentru adevărul istoric (pe care nu noi editura îl judecăm) cât şi pentru unui mare şi „uitat" scriitor român – Constantin Virgil Gheorghiu – am optat pentru varianta publicării textului original, actualizând doar ortografia şi rareori diverse forme de exprimare.

Drama Basarabiei şi un scriitor uitat "Istoria neamului românesc n-a fost decât o lungă necontenită, halucinantă hemoragie, ne-am alcătuit într-un uragan şi am crescut între vifore. Popor de frontieră, luptam şi muream pentru toţi."

Mircea Eliade.

După viforul stârnit de "eliberatoarele" armate sovietice, suferinţele neamului românesc, ca şi suferinţele literaturii noastre au fost imense. In afara faptului că talente de acum consacrate, sunt eliminate şi cu greu şi târziu, unele sunt reintegrate, nume care fac cinste culturii naţionale, intrau în uitare.

Mulţi au ales exilul, aceasta însemnând dezrădăcinarea tragică a celui aftat departe de glie, cu toate onorurile pe care le-au avut. Şi mai mulţi au ales închisorile, moartea, strângerea aripilor talentelor lor, marginalizarea.

Unul din cei care au fost "eliminaţi" din aproape toate lucrările de istorie literară – doar G. Călinescu îl aminteşte în monumentala-i operă la bibliografie – din dicţionarele de specialitate, este şi Constantin Virgil Gheorghiu.

Moldovean, născut în părţile Neamţului, se va consacra carierei ostăşeşti urmând liceul militar Regele Ferdinand I la Chişinău.

Nu vom intra în amănunt privind activitatea literară a lui Constantin Virgil Gheorghiu, ci vom puncta câteva repere, prin aceasta încercând să-l readucem în actualitate.

În decembrie 1937 apare volumul „1 3 poeţi, 13 poezii de dragoste", la Editura Librăriei Pavel Suru, volum îngrijit de Vintilă Horia, Ştefan Baciu şi Ovid Caledoniu. Cuprinderea sa în aceasta lucrare, ne îndreptăţeşte să afirmăm că făcea parte din acel cerc, alături de cei trei amintiţi mai sus şi de Virgil Carianopol, Gherghinescu Vania, Ion Aurel Manolescu, Petre Paulescu, Teodor Scarlat, Ştefan Stănescu, Simion Stolnicu, Gh. Tules, E. Ar. Zaharia – mulţi dintre aceştia aproape uitaţi astăzi. Cele 13 portrete sunt creionate de Neagu Rădulescu.

Volumul în discuţie l-am primit de la Doamna profesoară Ileana Georgescu-Tulică, fiica poetului Ovid Caledoniu, căreia îi mulţumesc şi pe aceasta cale.

Din dedicaţia lui Ovid Caledoniu soţiei sale, îmi permit să citez următoarele:". Acest mănunchi de poezii izvorâte din sensibilitatea unei 3

Constantin Virgil Gheorghiu generaţii, cu toate păcatele şi virtuţile ei, aşa cum a fost, la vremea ei (5 februarie 1945).

Cartea debutează cu un manifest pentru o apropiere necesară, expunând scopul urmărit de semnatari: Noi n-am pornit o revoluţie sub faldurile teoretice ale unui crez nou. In paginile acestea tinere sunt reprezentate forme poetice diverse, de la clasicism până la simbolism şi ermetism. Aceşti tineri poeţi doreau. Readucerea poeziei în patrimoniul de simpatie şi înţelegere a tuturor".

O idee şi astăzi valabilă ne atrage atenţia – ". Depărtarea ostilă care stăruie azi între cetitori şi volumele de versuri, e atât de tristă: păgubitoare pentru ambele părti, încât o încercare de reconciliere trebuie să vina de undeva. Cu toate că este un reportaj de război, cartea pe care o aveţi în faţă este plină de sensibilitatea acestei generaţii la început de drum şi care va avea atât de îndurat.

Cine l-a adâncit în uitare pe Constantin Virgil Gheorghiu? Crunta tragedie a românilor de dincolo de Prut, accentuată din 1812 şi continuată după 1940 şi 1944 – tragedie pe care n-a lăsat-o în umbra – şi statornicul său anticomunism.

Debutează în "Bilete de papagal" a lui Arghezi, în 1937 apărându-i " Viaţa de toate zilele a poetului" la Editura Cartea Românească urmată în 1940 de publicarea la Editura Fundaţiilor Regale a volumului " Caligrafie pe zăpadă" volum care primeşte Premiul scriitorilor tineri.

Începutul promiţător va continua în 1942 cu alte lucrări: de poezie – "Ceasul de rugăciune" – şi reportaje: " A m luptat în Crimeea", "Cu submarinul la Sevastopol", "Ardmalurile Nistrului".

Ultima – reportaje scrise pe câmpul de luptă, ne atrage atenţia prin cele doua personalităţi – militarul care ar trebui să fie obişnuit cu ororile războiului, vegheat îndeaproape de duiosul poet, atât de sensibil în versurile sale.

Mă aşez la pupitrul cu stihuri mâhnit.

De nu eram poet mă făceam zugrav de icoane, (Destin – 1937)

În expresii patetice, poetul zugrăveşte icoana unei Basarabii peste care a trecut tăvălugul Imperiului Roşu.

Puternic marcat de realitatite văzute în Basarabia ce stătuse doar un an în "raiul" comunist, face o prezentare dură fără a o îndulci, o prezentare făcută de reporterul – ostaş.

Avem în faţă un zguduitor film al realităţilor basarabene, făcut de un român ce străbătuse sute şi sute de kilometri printre fraţii săi români obijduiţi de străini.

Ard malurile Nistrului.

Soldatul care ar trebui să fie călit în faţa unor privelişti de apocalips – căci ce erau cele văzute de Gheorghiu?

— Nu-şi poate stăpâni oroarea văzând grozăviile săvârşite de cotropitori, cei care au uitat de Dumnezeu şi căutau "întronarea" binelui pe Pământ.

Ideea care străbate întregul volum este cea a crudei tragedii basarabene – cunoscută de-a lungul celor peste 2000 de kilometri străbătuţi pe acest pământ românesc.

Vizitând un lagăr de prizonieri sovietici, a vrut să-i cunoască pe "salvatorii" omenirii şi a rămas stupefiat de placiditatea acestora, nu placiditatea celui aflat în captivitate, ci a fiinţei umane interesată doar de existenţa sa fizică. Îşi da seama, din discuţiile purtate, că nu sunt interesaţi de nimic, că erau, pur şi simplu, nişte roboţi în mâna superiorilor.

A i c i vede – după cum va scrie peste ani în " Ora douăzeci şi cinci " – dezumanizarea, interesul orientat exclusiv către partea materială a vieţii.

Acesta era portretul psihic al celor care făceau parte din prima ţară în care se "întronase" egalitatea şi dreptatea. A i c i vede pe viu şi dă la iveală – aspect studiat de psihologi, sociologi sau istorici – modul de menţinere sub cnut a atâtor popoare.

Theodor Codreanu într-o prezentare a cărţii îi aseamănă pe aceşti stăpânitori cu mancurtul lui Aitmatov. Căci ce erau cei ce-şi uitaseră Dumnezeul, mama şi limba?

În privinţa Basarabiei, în universul lor mental, aceasta era o ţară săracă supusă de o România asupritoare şi doar datorită sovieticilor eliberată.

Lăsăm cititorului ca prin lectură să descopere calvarul fraţilor de peste Prut, amintind că procesul de deznaţionalizare s-a făcut simţit nu numai prin forţa armelor, prin numeroase asasinate şi deportări ci, pentru cei rămaşi şi prin şcoală sau administraţie, prin metode bine gândite şi puse la punct.

Bisericile sunt pângărite în asemenea hal în care nimeni n-a mai făcut-o. Adevărate opere arhitectonice şi de arta, acestea suferă enorm, fiind transformate, în cele mai degradante folosinţe. Cărţi de valoare inestimabilă sunt aruncate prada intemperiilor.

Periplul prin Chişinău îl îngrozeşte – înainte de părăsire trupele sovietice l-au incendiat. Locuri atât de dragi lui – aici făcuse şapte ani de liceu militar – sunt într-o stare de nedescris.

Relevante sunt cuvintele unei profesoare, cu valoare şi astăzi: Comuniştii militanţi sau simpatizanţii comunişti din România sau din oricare ţară din lume, să nu mai fie condamnaţi la închisoare ori izolaţi în lagăre. E i să fie adunaţi şi trimiţi în ţara în care va mai exista comunism pentru a trai acolo. Cea mai aspră pedeapsă, care se poate da unui om, este să-l obligi sa trăiască într-o ţară comunistă".

În postfaţa la "Dumnezeu s-a născut în exil " de Vintilă Horia, (Editura Europa, Craiova, 1990), Daniel Rops, membru al Academiei Franceze, scrie despre autor:va începe din 1945 sa trăiască experienţa tragică a atâtor oameni din epoca noastră, ca aceea pe care unul din compatrioţii săi (C-tin Virgil Gheorghiu – n.n.) o va evoca în teribila "Ora douăzeci şi cinci ", drept urmare a refuzului

său de a se reîntoarce în ţara-i supusă de acum înainte unei alte stăpâniri" (p. 191) – lucru valabil pentru toţi cei ce-au ales exilul.

Din nefericire nu ne este prea binecunoscută activitatea lui Constantin Virgil Gheorghiu în perioada postbelica, dar nu putem trece fără a aminti de "Ora douăzeci şi cinci ", pe care M. Eliade o prezintă atât de laudativ în Uniunea Română", martie, 1949 (M. Eliade, "Împotriva deznădejdii", Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 37-39).

Prezentarea lucrării apărută la Editura Plan în colecţia "Feux Croises" aparţine lui Gabriel Marcel.

După cum remarca Mircea Eliade, spre deosebire de Panait Istrati care a scris în franţuzeşte şi pe care Romain Rolland îl înfăţişează ca urmare „scriitor francez", Constantin Virgil Gheorghiu a scris în româneşte (tradus în tranceza de Monique Saint-Come) „şi succesul lui în străinătate se răsfrânge asupra întregii literaturi române".

"Ora douăzeci şi cinci " povesteşte tragedia pe care o va trăi România – şi nu numai aceasta – în următoarele decenii. Ne cerem scuze că apelăm la Eliade, dar dacă în ţară s-a mai pus la îndoială talentul lui Constantin Virgil Gheorghiu, semnătura acestuia d ă girul cuvenit: "Este, în fond, prima opera literară în care se oglindeşte teroarea istoriei contemporane, istorie care însemnează, pentru imensa majoritatea glasului, fie moartea, fie transformarea în maşina, depersonalizarea, dezumanizarea".

Constantin Virgil Gheorghiu supune sistemul totalitar apărut după

1945 unei judecăţi – "o judecată de care, într-un fel sau altul, se va ţine seama".

Talentul lui Constantin Virgil Gheorghiu este indiscutabil şi nimeni nu poate lansa critici fără a-i cunoaşte opera. Este necesară oare recunoaşterea în afara graniţelor a unor talente româneşti pentru a le edita şi în tara?

Editura "Geea" Îşi face un merit deosebit prin tipărirea acestui volum şi sperăm că nu se va opri aici, cu atât mai

mult cu cât drama Basarabiei nu s-a încheiat.

Sunt numeroşi cei ce-şi aşteaptă reintegrarea în circuitul cultural românesc, generaţiile tinere trebuind să-i cunoască.

Mihai M. Călugăru.

Tecuci, 15 septembrie 1993

D R A M A LUI CONSTANTIN BECCIN.

Acum, după ce am străbătut peste doua mii de kilometri prin satele şi oraşele eliberate de sub teroarea bolşevică, de câte ori mă gândesc la Basarabia, îmi apare în minte drama ţăranului Constantin Beccin din satul Feşteleşti, judeţul Tighina.

Mergeam cu o căruţă într-o Duminica dimineaţa, pe un drum de ţară, în sudul Basarabiei, printre lanurile de grâu, care se înălţau, aurii, ca nişte văpăi, în bătaia soarelui, ţăranul, care mâna caii, mi-a arătat cu degetul, spre stânga, un sat pierdut între lanurile de grâu:

— Acolo e satul Feşteleşti.

Pe urmă, după o pauză lungă, mi-a istorisit întâmplarea cu Constantin Beccin.

Beccin era culac, adică un om gospodar. Din pricina asta a avut de suferit de la bolşevici, ca toţi culacii din Basarabia şi Bucovina, cele mai grozave asupriri.

Într-o zi, primarul bolşevic ai satului Feşteleşti a apărut în pragul casei lui Constantin Beccin şi i-a spus:

— Până mâine să dai pentru sat cinci sute de ruble.

Săteanul, care ştia că şi-a plătit dările, adică a dat toată recolta pe care o avea, şi-a vândut lucrurile din casa şi straiele ca să poată acoperi restul de bir, a căutat să înduplece inima primarului şi a agentului de la percepţie, spunându-le:

— Deşi am plătit tot birul, v-aş da bucuros încă cinci sute de ruble.

Dar nu mai am. Nu am nici ce vinde, ca să scot banii.

Oamenii stăpânirii nu aveau însă de gând să se lase înduplecaţi.

Dacă până mâine seara nu aduci cinci sute de ruble, pleci în Siberia.

Apoi oamenii stăpânirii au plecat.

Culacul a rămas acasă frământându-şi mintea în fel de fel de chipuri pentru a găsi un mijloc prin care să dobândească cele cinci sute de ruble cerute de stăpânire.

Dar până a doua zi dimineaţa, ţăranul care vânduse tot ce avea şi rămăsese în sapă de lemn, nu putuse scoate nici o rubla.

Disperat, fiindcă ştia că dacă până seara nu are să dea banii pleacă în Siberia, el s-a dus la un prieten şi i-a spus:

— Uite, ce pacoste s-a abătut din nou asupra mea. Dă-mi cinci sute de ruble, că altmintrelea înfund puşcăriile.

Celălalt sătean şi-a scotocit sertarele şi până la urma i-a dat lui Constantin Beccin 300 de ruble.

— Mai mult nu am. Caută de-i înduplecă şi tu, să te lase în pace cu trei sute de ruble.

Pe la amiaza culacul s-a prezentat primarului şi l-a implorat să-i reducă acest bir excepţional, la trei sute de ruble, fiindcă a colindat tot satul şi toate satele vecine, dar peste aceste trei sute de ruble nu mai poate găsi nici o copeică.

— Daca până diseară nu aduci 500 de ruble, pleci în Siberia.

Sentinţa era clara, clar şi faptul ca omul va fi dus în Siberia dac ă nu depune suma cerută de stăpânire.

De aceea, ţăranul Constantin Beccin a pornit buimac pe uliţe mergând în neştire. Într-un târziu s-a pomenit în satul vecin, unde s-a jeluit cunoscuţilor. Dar banii tot nu i-a găsit.

Soarele era aproape de asfinţit. Dacă se întoarce în sat fără cele cinci sute de ruble, avea sa fie imediat arestat. Şi cum omul nu avea bani, a rămas ascuns la nişte cunoscuţi.

A stat ascuns, necoborând nici ziua nici noaptea din podul unui şopron, aproape o săptămână. Dar oamenii stăpânirii l-au găsit pe Constantin Beccin şi acolo. Când a văzut el ca poliţiştii intră pe poartă, a coborât din pod, s-a ascuns într-

un lan de grâu, apoi a început a fugi pe ogoare. Poliţiştii călări, îl urmăreau.

Deşi alerga de îi curgeau năduşelile şi îi erau straiele leoarcă el, ţăranul Constantin Beccin, a simţit ca va fi ajuns din urmă şi prins.

Atunci s-a oprit în mijlocul lanului de grâu. A aplecat cu mâna spicele, înalte cât el şi s-a aşezat peste ele, cu fata în sus.

Oare grâul pe care eu l-am muncit o viaţă întreagă, fără odihnă, cu trudă şi dragoste, mă va tăinui din calea lor?", şi-a zis Constantin Beccin.

Spicele erau aurii ca nişte văpăi şi grele de rod.

Soarele înălţat deasupra câmpurilor, înfierbânta „ţărâna. Dogorea.

Constantin Beccin s-a închinat câteva clipe, în gând, fără cuvinte. U n vânt uşor a prins a legăna grâul înalt, care a început să-şi foşnească spicele.

Părea că lanul acela nesfârşit, se pleacă, a rugăciune, la picioarele Cerului, cerând îndurare pentru nenorocirea ţăranului.

Părea apoi că lanul de grâu se pleacă pentru a acoperi şi a şterge urmele fugarului, pentru a nu le descoperi poliţiştii şi pentru a ascunde cu foşnetul lor bataia, ca de ciocan, a inimii lui Constantin Beccin.

Dar toate erau în zadar: grâul se revarsă ca nişte valuri înalte în calea călăreţilor şi nu-i putea opri. Poliţiştii alergau, înotând prin grâul care trecea de piepturile cailor. Constantin Beccin a auzit aproape de el tropotul copitelor care sfărâmau spicele şi ţărână, cu potcoavele. Inima lui Constantin Beccin încetase parca de a mai bate şi sângele îi fugise din obraji:

Fugarul era palid ca paiul grâului pe care şedea întins.

Deodata soarele a început parca a dogori mai tare.

Tropotele cailor se auzeau foarte aproape. Constantin Beccin a scos din buzunar, încet, briceagul cu care curăţa pomii şi via, apoi l-a deschis şi cât ai clipi şi-a tăiat beregata.

Nu reuşise să o taie complet, căci custura i-a căzut din mâna.

Sângele a început însă a curge, fierbinte şi roşu, peste pieptul lui pârlit de soare, peste cămaşa şi peste spicele aurii ale grâului care îi slujeau de aşternut.

De pe paiele de aur ale grâului picăturile de sânge s-au scurs pe ţărâna înfierbântată. Boabele de pământ dogorit au cules, sorbind, fiecare picătură de sânge.

Când au ajuns călăreţii criminali, Constantin Beccin zăcea cu ochii deschişi mult spre soare pe grâul înroşit de sânge mai mult mort decât viu.

Constantin Beccin nu mai vedea nimic. N u mai simţea nimic. Gâtul îi era roşu parcă-l înfăţurase cu o basma. Şi soarele dogorea grozav de fierbinte, deasupra câmpurilor nesfârşite ale Bugeacului.

Mireasma ogoarelor se înălţa cuvios spre văzduhurile limpezi şi curate, ca un fum nevăzut de tămâie.

Atunci – dacă cineva ar fi privit mai de aproape ochii lui Constantin Beccin, care erau mult deschişi şi dacă ar fi privit apoi Cerul, ar fi văzut ca erau la fel de curaţi şi de albaştri: şi ochii lui Constantin Beccin şi Cerul!

De când am auzit aceasta întâmplare, povestită simplu de ţăranul care mâna caii într-o Duminica dimineaţa, când mergeam cu ăaruţa pe un drum de ţară printre ogoarele Tighinei – drama lui Constantin Beccin mă urmăreşte pretutindeni.

Trecând printre lanurile de grâu şi de secara ale Basarabiei tresar la cel mai mic zgomot: mi se pare ca dintre valurile aurii iese înspăimântat şi fugărit, ţăranul Constantin Beccin, cerând să-l salvăm.

Alteori, mă opresc şi cercetez cu privirile câmpurile: mi se pare ca, în acel moment, undeva, în mijlocul lanunlor de grâu, Constantin Beccin îşi taie beregata cu briceagul.

Atunci ascult: lanul foşneşte mătasea paielor ca să nu audă bătăile, ca de ciocan, ale inimii lui Constantin Beccin.

Trec mai departe, dar imaginea îmi revine mereu în minte.

O, dar dacă în Basarabia ar fi fost un singur Constantin Beccin!

Între Prut şi Nistru au fost fugăriţi, ca şi Constantin Beccin şi mai grozav decât dânsul, sute de mii de oameni.

De aceea tresar la fiecare zgomot, aşteptând să-i văd ieşind, leoarcă de sudoare şi fugind cu briceagul în mâna, gata să-şi taie beregata, la marginea fiecărui ogor.

Drama aceasta au trăit-o toţi basarabenii. Unii şi-au pus capăt vieţii.

Cei mai mulţi au fost însă prinşi de bolşevici şi coborâţi în întunericul 9

Constantin Virgil Gheorghiu puşcăriilor, duşi în infernul de gheaţă al Siberiei sau asasinaţi în camerele de tortură şi execuţie.

Satele şi oraşele au rămas pustii.

În cursul celor peste două mii de kilometri pe care i-am parcurs prin teritoriile dezrobite, intrând în satele şi oraşele care ardeau, ori trecând printre ogoarele incendiate, aveam impresia că fără contenire calc nu numai peste ţărâna înfiebântată de soare a Basarabiei – ci şi peste sângele curs din beregata lui Constantin Beccin.

Şi pieptul mi se cutremura.

* * *

Drama lui Constantin Beccin am încercat să o cuprind în această carte. Căci ea e drama tuturor românilor basarabeni. Şi am căutat, mai ales, să mă apropii de inima lor cu inima mea.

PLEC REPORTER DE RĂZBOI.

Când a început războiul eram concentrat la Secţia de radio-informaţii a Marelui Stat Major.

Trebuia să ascult, ziua şi noaptea, cu casca la urechi emisiunile în limba franceză ale tuturor posturilor de radio din întreaga lume.

Lângă mine se afla camaradul care asculta emisiunile în limba italiana, lângă el acel care asculta emisiunile în limba engleza, apoi recepţioniştii emisiunilor în limbile maghiară,

turcă, germană, rusă, ucraineană, cehă, sârbă, greacă, spaniolă, portugheză, bulgară, etc.

Vreo cincisprezece aparate, în permanenţă deschise, ne aduceau ştirile cele mai diverse, în toate limbile. Noi, nemişcaţi ca nişte sentinele lângă aparatele de radio, le scriam aproape cuvânt cu cuvânt, apoi le traduceam în limba româna.

După şase ore echipele de recepţionişti se schimba. Cei care au vegheat şase ceasuri lângă aparate şi cărora nu trebuia să le scape nici o ştire purtată de unde, sunt înlocuiţi cu alţii care fac acelaşi serviciu.

Şi munca nu conteneşte nici o clipa. În permanenţă seful serviciului, care e cel mai informat om asupra evenimentelor externe între abă: "Cine a prins Moscova în limba germană la ora 2 noaptea?" "Cine a luat New-Yorkul la ora şase în limba engleză?"

Ce a spus Roma, la ora şapte, în limba română?

Sau ce a spus Cairo, radio Istanbul, radio Helsinki, etc.

Din când în când, unul dintre noi prinde o ştire senzaţională: o declaraţie de război, trecerea armatelor peste o frontieră, căderea unui oraş sau un nou pact de alianţă. O jumătate de oră, o oră sau două, după recepţionarea unei astfel de ştiri, toate atenţiile sunt încordate. Telefoane le suna fără întrerupere. Ştirea este transmisa urgent comandanţilor. E i cer noi amănunte. Băieţii stau neclintiţi cu căştile la ureche pentru a prinde ştirea transmisă de alte posturi şi în alte limbi cu nădejdea că vor căpăta detalii suplimentare.

Uneori, după vreo astfel de ştire, echipele de recepţionişti se dublau şi, în frunte cu comandantul serviciului de radio-informaţii, nimenea nu închidea ochii şi nu avea o clipa de odihnă, întreaga zi sau întreaga noapte.

Dar aceste ceasuri de muncă intensă nu erau cele mai grele, fiindcă atunci aveai satisfacţia că ai căpătat roadele privegherii. Era mai aspră vegherea lângă aparat, când

toate veştile erau banale. Căci ştirile senzaţionale vin totdeauna atunci când nu te aştepţi.

Cât de neaşteptate sunt ştirile în timp de război!

Munca depusă era extrem de interesantă. Totuşi când auzeam reportajele de război transmise după informaţiile colegilor mei, a reporterilor din toate ţările care se aflau pe câmpurile de luptă, simţeam o nesfârşită durere. Orice eveniment creează reporterului o stare de nervi excepţională: când s-a produs un fapt, reporterul nu mai poate şedea locului. Trebuie să plece. Să fie de faţă. Să fie primul pe teren. Câte suferinţi creează neputinţa de a se deplasa la faţa locului, nu poate înţel ege decât numai un reporter.

Armatele noastre primiseră ordin să treacă Prutul. Luptele începuseră crâncene. Colegii mei se aflau acolo în linia I-a, exercitându-şi temerara lor profesie între ghiulele, gloanţe şi obuze.

Eu şedeam cu casca la ureche şi ascultam ştirile transmise de ei.

Trebuia să plec. Eram hotărât sa ajung pe front. Colonelul Alexandru Ghimuş şi Maiorul Dumitru Ionescu, comandanţii mei, nu se aflau în Bucureşti pentru a-mi da o mâna de ajutor. E i erau plecaţi undeva aproape de front, cu Marele Cartier General. Cui puteam să ma adresez? Totuşi a treia zi după declararea războiului nostru contra Rusiei bolşevice am căpătat aprobarea de a pleca.

Formalităţile de plecare pe front au durat câteva zile. Număram ceasurile în aşteptarea clipei în care trebuia să pornesc pentru a scrie cel mai mare reportaj din viaţa mea, reportajul războiului pe care armatele noastre şi armatele germane îl duceau la Prut şi dincolo de Prut. Într-una din zile, în care ziarele anunţau cu titluri mari primele victorii de pe front şi în care credeam că voi pleca, am primit misiunea de a vizita un lagăr cu prizonieri bolşevici.

Nu plecam în război deocamdată, dar activitatea mea începea din clipa primirii acestei delegaţii.

Venind spre casa voiam să opresc toţi oamenii de pe strada, să le spun: Plec reporter de război!

PRIZONIERII

12 ore cu marinarii bolşevici.

La ora patru dimineaţa am plecat din Bucureşti cu doua automobile spre lagărul de prizonieri de la Găieşti. Într-una din maşini se afla echipa cinematografică, iar în cealaltă eram eu, interpretul şi un fotograf. Cum am ieşit din Bucureşti a început să plouă.

Distanţa pe care trebuia să o parcurgem era de vreo 70 km. M i se părea extrem de lung drumul. Citisem despre Rusia, despre comunişti şi despre oamenii noi, creaţi de regimul bolşevic, toată literatura scrisă în limbile franceză şi română. Niciodată nu am avut însă impresia că aflu adevărul despre această ţară şi despre experienţa comunistă, făcută în cei 23 de ani. Cărţile despre Rusia şi comunism erau scrise sau de partizanii regimului, sau de duşmanii lui. Aşa că şi unii şi alţii ocoleau adevărul adevărat. Primii vorbeau de raiul comunist, iar ceilalţi despre "infernul roşu". În primul rând, mă interesa adevărul despre această ţară şi despre comunism, adevăr pe care nu l-am putut descoperi în niciuna din cărţile citite.

Sunt, într-adevăr, oamenii mai fericiţi în Rusia bolşevică decât în ţările pe care le numesc ei capitaliste?

Sau trăiesc oamenii aceştia ca într-un adevărat infern?

Iată primele lucruri pe care aş fi vrut să le descifrez în sufletul, în privirile şi în vorbele prizonierilor ruşi din lagărul de la Găieşti.

A m ajuns în orăşelul acesta, de la poalele dealurilor, după vreo două ore de mers, cu maşina, prin ploaia torenţială. Niciunul dintre noi nu avusese timp sa bea acasă măcar o cafea şi totuşi nu ne-am oprit nicăieri.

Ne-am dus direct în lagărul care era aşezat în curtea unei cazărmi.

Nu coborâsem bine din maşini şi am zărit vreo câţiva prizonieri.

Erau toţi, băieţi tineri, între 19 şi 23 de ani, îmbrăcaţi în bluze şi pantaloni albi de marinari români.

Peste câteva minute eram în mijlocul lor. Cei 60 de prizonieri tineri s-au adunat în jurul nostru şi am început discuţia. Cincizeci şi nou ă dintre ei erau marinari care făcuseră parte din echipajul distrugătorului Moscova, 12

Ard malurile Nistrului pe care îl scufundase, cu câteva zile mai înainte, marina noastră de război, în apropriere de portul Constanta.

Echipajul distrugătorului Moscova era alcătuit din vreo 200 de persoane. În momentul în care vasul a început sa se scufunde, cei 200 de oameni şi-au scos veşmintele şi au sărit în valuri.

Vaporul se scufunda vertiginos, ducându-se spre fundul marii.

Marinarii începeau acum a două luptă, era cu valurile în furiate. Aproape toţi ştiau să înoate foarte bine şi erau oameni tineri şi voinici. Totuşi şansele de a scăpa prin înnot erau puţine. Pe vas se produseseră explozii puternice şi până la sosirea bărcilor de salvare trebuia să mai treacă o buna bucată de vreme. În acest timp marinarii trebuiau să lupte cu valurile.

A fost o luptă disperată, în care fiecare se simţea vecin cu moartea, după cum povestesc ei, fără nici un înconjur.

Din cei două sute de oameni s-au înecat cam o suta şi patruzeci.

După douăsprezece ore, supravieţuitorii au fost salvaţi, cu bărcile. E i erau în număr de cincizeci şi nouă. A u scapăt de la moarte numai aceia care au fost foarte rezistenţi fiziceşte. Lupta aceasta dus ă cu valurile timp de douăsprezece ore a selecţionat pe marinari într-un chip excepţional. Îi privesc pe rând: toţi sunt înalţi, cu umerii largi şi musculatură puternică.

Când au fost scoşi din apa aceşti voinici marinari erau aproape morţi de osteneală. Pielea l i se sbârcise pe tot

corpul şi l i se învineţise. Marea majoritatea dintre ei erau ameţiţi de oboseală, de spaimă şi de izbiturile valurilor.

Scoşi la mal, ei au fost echipaţi (fiindcă erau cu toţii goi), în veşminte de ale marinarilor noştri, apoi au fost trimişi în lag ărul aceasta de la Găieşti. M-a impresionat faptul ca, chiar de la primele cuvinte, marinarii prizonieri vorbeau, mereu de panica produsă pe distrugătorul Moscova, în momentul în care el a fost lovit. După spusele lor panica fusese extraordinară.

— De ce s-a produs atâta panică, îi întreb eu, nu vă aşteptaţi să mergeţi la moarte? Când pleci la război eşti totdeauna pregătit să mori.

Matelotul, pe care l-am întrebat, mi-a răspuns foarte simplu: Noi nu ştiam că pornim la război.

A m crezut că minte. Cum, soldaţii de pe distrugătorul Moscova au fost duşi la război fără să ştie?

Dar marinarul cu care vorbesc şi care este un ucrainian de douăzeci şi unu de ani, înalt, voinic şi cu privirile sincere, c ăuta să mă convingă de buna lui credinţă:

— Vă spun, domnule, că noi nu ştiam că am plecat la război, de aceea ne-am speriat atât de cumplit când am văzut ca se trage cu tunul în vasul nostru.

— Din ce port aţi plecat?

— Din Sevastopol.

— Şi când aţi ieşit din port nu v-aţi închipuit că plecaţi la luptă?

— Nu. Comandantul ne-a spus că ieşim în larg ca să nu rămână prea multe vapoare în port şi ca să nu ne bombardeze duşmanii.

Deşi ucrainianul se străduia să mă convingă de faptul că nu-mi ascunde nimic, mai aveam unele ezitări, dacă trebuie sau nu să-l cred. Şi l-am întrebat:

— Dar înainte de plecare nu v-aţi pregătit cu muniţii şi cu toate cele necesare luptei? Asta nu vă făcea să credeţi că aţi pornit la război?

— Ne-am înarmat şi am luat şi muniţii, dar ofiţerii ne -au spus că vom face manevre cât vom sta în larg.

Mi-am adus aminte ca distrugătorul "Moscova", înainte de a fi scufundat, a tras asupra portului Constanţa şi aveam impresia că voi prinde, imediat pe prizonier minţind, punându-i aceasta întrebare, pe neaşteptate: Dar voi aţi tras asupra Constantei, cu tunurile, aşa este?

— Da, am tras! Îmi răspunde prizonierul, privindu-mă drept în ochi.

— Şi nici când aţi tras cu tunurile, nu ştiaţi că sunteţi în luptă?

— Nu ştiam nici atunci. Ofiţerii ne-au spus că facem manevre şi tragem, undeva, la ţintă.

Acelaşi răspuns şi aceleaşi amănunte le dau aproape toţi prizonierii care au făcut parte din echipajul distrugătorului "Moscova."

— Nici prin minte nu ne trecea că am pornit la război. Nu ne-a spus nimeni nimic despre asta.

Cazul ostaşilor, care luptă fără să ştie, era senzaţional. Cred că e unic în istoria tuturor războaielor. De sinceritatea prizonierilor, aceşti ţărani tineri între nouăsprezece şi douăzeci şi trei de ani, nu am motive s ă mai mă îndoiesc după cum vom vedea, ei nici nu aveau motiv ca să mă mintă.

Privindu-i la fata, pe fiecare, nu am descoperit, între aceşti prizonieri, nici o figură semită. Faptul acest m-a surprins. În armata bolşevică se aflau după cum se ştie, foarte mulţi evrei.

Cum se face atunci că nu-i nici un evreu între aceşti cincizeci şi nouă de marinari?

— De ce nu aveţi nici un evreu între voi?

Prizonierul, pe care l-am întrebat, a început sa râdă cu pofta. Ceilalţi au prins şi ei a râde cu hohote. Eu nu înţelegeam nimic.

— Nu aţi avut nici un evreu pe distrugătorul "Moscova"? Întreb încă o data pe unul dintre prizonierii care mi se părea mai sincer decât toţi.

— Am avut.

— Pai unde sunt acum evreii de pe vaporul vostru?

Marinarii râd, însă, cu aceeaşi poftă şi par a nu fi dispuşi să întrerupă veselia, nici măcar pentru o clipa. Pricina hazului acesta tumultos trebuie s ă fie într-adevăr copioasă.

— I-aţi omorât!

Nu. N u i-am omorât, răspund toţi prizonierii în cor.

— Atunci unde sunt?

— S-au înecat.

Veselia lor devine din ce în ce mai mare. Încetul cu încetul, aflu ca dintre evrei nu au scapăt decât ofiţerii, care s-au urcat în bărcile de salvare.

Ceilalţi evrei, care erau mateloţi, s-au înecat.

Jidanii s-au înecat, toţi, în mare, fiindcă ei sunt slăbănogi şi fricoşi şi nici nu ştiu sa înoate.

— Şi au fost mulţi evrei pe distrugătorul "Moscova"?

— A u fost deajuns.

Din râsul lor s-ar fi putut deduce ca prizonierii erau antisemiţi. De aceea i-am întrebat:

— V o i îi urâţi pe evrei?

— Noi nu avem nimic de împărţit cu ei, îmi răspunde prizonierul, laconic.

— Atunci voi îi iubiţi pe evrei, nu?

— De ce să-i iubim? Ce avem noi cu ei?

Un prizonier foarte tânăr, un agricultor, care avea o privire curată şi bună, ca a copiilor (nu avea dealtfel decât nouăsprezece ani) începe sa radă iar.

— Noi nici nu ştiam totdeauna care sunt evrei. Aflam mai târziu, ne spune el.

— Şi cum aflaţi voi care sunt evrei?

— Ei! Aflam şi noi, asa, când suntem cu ei.

Văzând insistenta întrebării noastre, prizonierul îşi înfrânge sfiiciunea şi ne spune:

— Păi, noi aflam dacă unul dintre noi e evreu, bunăoară, când mergem la restaurant.

Nedumerirea mea era din ce în ce mai mare.

— Cum, ca să afli ca unul dintre tovarăşi e evreu trebuie sa te duci cu el la restaurant?

— Şi la restaurant şi în alte părţi. Vedeţi, dacă ne ducem cu un evreu la restaurant, atunci el caută să nu plătească, sau să plătească mai puţin. Şi noi ştiam imediat că el e evreu.

Pe urmă, ei împrumută bani, cu dobândă, tovarăşilor şi caută să înşele, totdeauna, adăugă un alt prizonier.

— Şi numai după asta îi cunoaşteţi?

— Evreii strâng, totdeauna, bani. Dacă unul dintre noi începe să strângă bani, noi ghicim, imediat, că e evreu.

Prizonierii încep din nou să râdă.

Evreii se cunosc totdeauna, trădându-şi instinctele rasei, strângând bani, căutând să înşele şi fugind de munca.

— Ofiţeri evrei aveţi?

— Avem.

— Dar ce meserie au de obicei evreii la voi?

— E i sunt, aproape totdeauna, vânzători în magazine. Că e munca mai uşoară. A i c i, nu ne putem stăpâni nici noi zâmbetul. Despre război i-am întrebat pe prizonieri, luându-i câte unul deoparte, ce cred ei despre război.

— Ce să credem?; am vrea să se termine mai repede.

— Vouă vă place să luptaţi?

Prizonierul se gândeşte puţin. Nu ştie ce să răspundă. De cele mai multe ori ei tresar în timpul discuţiei şi se uita b ănuitori împrejur. Parca ar vrea sa afle dacă nu este cineva pe aproape, care să-i audă şi să-i denunţe.

L-am invitat, pe cel care vorbea, să fie sincer şi să-mi spună, deschis, dacă-i place sau nu, războiul. E l s-a uitat, fix la mine, apoi a plecat privirile în pământ:

— Sigur că nu-mi place.

— Dar de ce vă luptaţi voi?

— Fiindcă. Nu putem face altfel.

Îi spun, pentru a-l vedea cum reacţionează că o parte din Nordul Rusiei a fost ocupată. Spre surprinderea mea, prizonierul începe să râdă:

— Foarte bine.
— Ştii ca în câteva zile va fi ocupată şi Moscova?
— Să o ocupe, răspunde prizonierul tot râzând.
— Dar, de ce râzi?
— Asa.
— Cum? Îţi spun că Moscova şi o mare parte din ţara ta a fost ocupat ă şi tu râzi?
— Spune de ce râzi?
— Râd că, dacă o ocupă, se termină mai repede războiul.
— Şi nu te interesează pe tine faptul că ţara ta va fi ocupată şi că veţi fi bătuţi?

Prizonierul răspunde, fără să se gândească nici o clipă:

— Asta nu ma interesează pe mine, dacă batem noi sau dacă bateţi voi.
— Dar pe cine interesează?

Prizonierul tace. Probabil nici el nu ştie pe cine interesează această chestiune, căci pentru el este absolut indiferentă. Nu numai pentru el, dar pentru toţi tovarăşii lui din lagăr. Dealtfel, nici nu discută între ei, când sunt singuri, aceste chestii care nu-i privesc.

Din discuţiile care au urmat, am înţeles că soldaţii au o teama grozavă de a face cea mai mică obiecţie referitoare la ordinele superiorilor.

E de ajuns să aibă o mică curiozitate să întrebe ceva referitor la ordinul primit şi soldatul este imediat împuşcat. Conduc ătorii nu au găsit necesar nici măcar să le spună că a început războiul.

— Credeţi că nu trebuia să fiţi voi anunţaţi, înainte de a ieşi din portul Sevastopol, că porniţi la război?
— Da, ar fi trebuit să ni se spună.
— Şi nu credeţi că e o greşeală că nu vi s-a spus?
— Este într-adevăr o greşeală, dar ea îl priveşte numai pe Stalin el a dat ordinul să ni se ascundă că e război.

Pentru noi aceste răspunsuri sunt cum nu se poate mai ciudate. L a început nu ştiam ce să cred. După o zi întreagă însă, în care timp am stat de vorbă pe îndelete cu aproape

toţi prizonierii, am văzut că, pentru dânşii aceste răspunsuri şi această atitudine sunt foarte fireşti. De când s-au născut până acum, acestor oameni nu l i s-a spus decât că trebuie să execute şi să nu întrebe niciodată dacă sunt bune sau rele. "Asta nu-i priveşte pe ei." L i s-a atrofiat curiozitatea într-un chip de necrezut.

Soldaţii aceştia care formează elita tineretului comunist, nu au nici un fel de credinţă. N u ştiu nimic despre Dumnezeu, nu ştiu nimic despre celelalte popoare, nu cunosc dragostea, nici mila. Sunt nişte maşini, nişte roboţi, fără nici un fel de idee, sau sentiment. De la naştere şi până acum, ei au trăit izolaţi de restul lumii şi al civilizaţiei. După cum nu am văzut la lucruri vreo atitudine faţă de lumea înconjurătoare, tot aşa nu am văzut nici la ei. A m căutat să pătrund cât mai adânc, în sufletul lor. A m făcut eforturi pentru a-i înţelege şi a le ghici un gând, un sentiment, oricât de vag.

Dar a fost în zadar. E i nu au suflet.

E uluitor faptul că, din oameni s-au putut crea astfel de exemplare.

Totuşi acesta este purul adevăr. Cu toată bunăvoinţa şi cu toate străduinţele mele de a afla la ei o cât de mică atitudine sentimentală, oricare ar fi ea, nu am reuşit.

Mintea şi inima lor sunt complet pietrificate. E i nu au fost educaţi, au fost dresaţi, aşa, ca animalele. Şi au avut o singură obligaţie, de a se supune, ca o turmă.

Ştiu că această comparaţie este tare. Dar între cei cincizeci şi nouă de prizonieri şi între o turmă de cincizeci şi nouă de animale, nu e nici o diferenţă decât de grai şi de aspect fizic. Raţiunea şi sufletul, superbele podoabe ale făpturii omeneşti, la dânşii sunt inexistente.

Pe tinerii aceştia nu-i interesează ce se va întâmpla mâine.

E i nu au avut niciodată dreptul să se gândească la asta, căci "nu-i privea pe ei". Numai şefii lor au voie să se gândească.

E i nu au nici o dorinţă, nici o sete de frumos sau de mai bine. Vor să aibă stomacul plin şi atât. Absolut numai atât.

O, aspectul acestor prizonieri, când începi să vorbeşti cu ei, este sfâşietor de tragic.

Viaţa lor este despuiată de cele mai frumoase lucruri. În lagărul în care stau, niciunul nu cântă, nu fredonează, nu se roagă şi nu visează la nimic.

Nu am văzut niciunul plângând, sau cu geana aburită de melancolie.

Tot ce se întâmplă împrejurul lor este indiferent.

Nu le e dor de acasă, nu vor să învingă, nu vor nimic.

Timpul şi-l petrec dormind, sau vorbind, ceasuri întregi, cele mai grozave platitudini. Vorbesc lucruri fără nici o importanţă, stupide şi nu am văzut măcar unul, în cele douăsprezece ceasuri cât am stat cu ei, aruncând privirile, înlăcrimate sau galeşe, peste gardul de sârmă ghimpată.

Nicăieri, în rândurilor lor, nici o manifestare omenească.

— V o i ştiţi că vă luptaţi cu România?

— Ştiam.

— Aţi auzit vreodată despre România?

— Da am învăţat la scoală.

— Şi ce aţi învăţat voi, la scoală, despre România?

Prizonierul şi-a dus mâna la tâmpla pentru a-şi aminti precis ce a învăţat, apoi a spus:

— România este o ţară vecină cu noi, care este foarte săracă în pâine, foarte săracă în minereuri şi care are petrol.

— Altceva aţi mai învăţat despre România?

— Nu. Mai ştiam tot de la scoală ca în România şi în toate ţările din Europa, nu au voie să înveţe carte decât copiii ofiţerilor şi ai boierilor.

Asta e tot ce ştiau prizonierii despre ţara noastră.

I-am întrebat dacă au auzit de Basarabia. Câţiva ştiau că în Basarabia locuiesc "Moldovani".

— Dar, voi ştiţi că ne-aţi luat, acum un an, Basarabia?

Ştiau cu toţii. L i s-a spus, atunci că muncitorii din Basarabia au făcut revoluţie şi au cerut sa fie luaţi sub protecţie de către Ruşi, care au fost "foarte generoşi" şi le-au împlinit dorinţa.

— De unde ştiţi voi astea?

— Ne-a spus la radio şi a scris şi în ziare.

— Şi vouă v-a părut bine ca aţi luat Basarabia?

— Dar ce aveam noi cu Basarabia ca să ne pară bine că am luat-o?

Răspund cei trei prizonieri din faţa mea, râzând că-i pot întreba asemenea lucruri care nu-i privesc.

Înainte de a pleca i-am întrebat încă odată:

— Şi nu vă pare vouă rău că vi s-a ocupat o parte din ţară?

— Las-o ia ca să se termine mai repede războiul!

Şi m-au rugat să le dau câteva ţigări.

Un "articol" inexistent la tinerii bolşevici.

Vizita mea la lagărul de prizonieri bolşevici ar fi trebuit să dureze câteva ore. Totuşi nu aveam curajul sa plec. Mai mult decât organizarea lor internă şi celelalte cheştiuni, despre care mi-au vorbit şi pe care le cunoşteam din cărţi, mă interesa sufletul lor. A m venit între ei, cu o curiozitate fierbinte ca să aflu ce gândesc şi mai ales ce simt şi cum simt "oamenii noi".

Dar sufletul este un articol necunoscut în rândurile tinerilor bolşevici. N u exagerez de fel spunând ca bolşevicii aceştia tineri, cu care am stat de vorbă, nu au nici un dram de suflet. Le-a fost ucis. A u fost dezumanizaţi complet şi reduşi la constituţia robotului.

Deşi faptul acesta îl constatasem chiar de la primele convorbiri avute cu ei, mi se părea de necrezut. Şi atunci am prelungit vizita până noaptea târziu. I-am urmărit pe prizonieri la masă, la plimbare, i-am întrebat tot felul de lucruri. În van. N u am întâlnit la ei nici o fărâmă de suflet.

A m întrebat pe un tânăr telegrafist:

— Ţie nu ţi-a vorbit mama ta despre timpurile dinainte de revoluţie?

Nu ţi-a spus cum era atunci, dacă era o viaţă mai frumoasă sau mai aspră?

— Nici mama nici tata nu mi-au vorbit despre aceste lucruri, răspunde el scurt.

— Tu crezi în Dumnezeu?

— Nu cred.

— Dar părinţii tăi se închină?

— Da.

Toate cuvintele le rostea cu precizie şi fără nici o vibrare.

— Tu ce ştii despre Dumnezeu? Întreb pe un altul.

— Ce am învăţat la scoală. ca burjuii se rugau la icoane zugrăvite sau făcute din aur.

— Dar tu ai fost vreodată îndrăgostit? Întreb pe un tânăr frumos, cu nişte muşchi puternici şi un piept de luptător, care nu are decât 21 de ani.

— Nu am fost niciodată îndrăgostit, răspunde el fără să priceapă bine sensul acestui cuvânt. Apoi adaugă: noi ne plimbăm cu care fată vrem.

— Dar nu ai simţit tu vreodată ca o fată ţi-e dragă şi nu ai putea trai fără ea?

E l răspunde dureros de simplu:

— Nu.

Unuia dintre prizonieri, lui Ivan Ivanovici Bodnea, care e c ăsătorit şi are un copil pe care nu l-a văzut niciodată, fiindcă s-a născut după ce a plecat el la armată, i-am pus întrebarea:

— Ţie ţi-e dor de soţie şi de copil?

— Mi-e dor, mi-a răspuns el indiferent, ca şi cum ar fi zis nu.

Nu am zărit nici o tresărire în ochii lui când i-am pomenit de soţie şi de copil. N u puteam să cred că oamenii aceştia nu au absolut nici un fel de sensibilitate şi am căutat să-l provoc pe Ivan Ivanovici cu alte întrebări:

— Ivan, dar tu crezi că soţia ta ţi-a fost credincioasă în aceşti doi ani?

În loc să tresară cât de puţin, Ivan a început sa râdă:

— Cred că nu mi-e credincioasă, dar asta nu mă priveşte dacă nu sunt acolo.

Nici dragostea, nici gelozia nu o cunosc aceşti oameni. Sufletul lor este văduv de orice sentiment.

Cum s-a putut omorî sufletul acestor oameni?

Dar nu am întâlnit la ei nici măcar egoismul firesc oricărui om. În dormitorul lor se afla o şuba de blană care aparţinea unui telegrafist aviator, căzut cu avionul şi făcut prizonier. E i ştiau că această şuba se îmbracă numai în timpul zborului şi deşi unul dintre prizoni eri era grav bolnav, căci răcise şi zăcea în pat nimeni nu s-a gândit să ia şuba şi să-l învelească.

— De ce nu înveliţi bolnavul cu suba şi îl lăsaţi sa sada gol?

— Păi şuba nu este făcută ca să te înveleşti cu dânsa, mi-a răspuns unul dintre prizonieri foarte rece, de metal. E l nu are dreptul sa aibă nici iniţiative, nici sentimente, nici gânduri, c ăci atunci ar fi prost executant. De aceea i s-a ucis sufletul.

Un alt prizonier avea un ochi bolnav. I se umflaseră şi i se înroşiseră pleoapele. Ceilalţi prizonieri nu i-au dat nici un ajutor aşa cum nu dăduseră ajutor nici celui care răcise.

— De ce nu vă îngrijiţi bolnavii? Nu sunt camarazii voştri?

— Asta este treaba doctorului, nu este a noastră, ne răspunde unul dintre prizonieri laconic.

— Bine, o fi treaba doctorului, dar vă rabdă inima şi nu le daţi nici un pic de ajutor?

— Nu ne priveşte pe noi că este bolnav. Asta îl priveşte pe doctor.

— Bine, dar vouă nu vă este mila? Am întrebat eu indignat de atâta lipsa de sensibilitate.

— Nu ne este mila. Foloseşte la ceva dacă ne e mila?

Nu mai puteam face nimic pentru a le descoperi o cât de mică fărâmă de suflet.

Începuse să se înnopteze.

A m întrebat încă odată pe cei însărcinaţi cu paza lagărului:

— Aceşti prizonieri stau seara de vorba?

— Stau de vorba, dar nu pomenesc nimic nici despre casa, nici despre familie sau despre război. Glumesc şi spun anecdote.

— Atât?

— Atât.

Câţiva dintre prizonieri făcuseră din lut nişte figuri de şah.

Le modelaseră cu precizia şi migala oamenilor primitivi. Desenaseră careurile pe pământ şi jucau şah ore întregi.

M-am gândit ca aceste figuri de lut le sunt foarte scumpe fiindc ă sunt făcute cu multă trudă şi ca să-i văd cum reacţionează m-am prefăcut că voi călca peste ele. Niciunul nu a fost impresionat. Nu au schiţat nici un gest de teamă că voi sfărâma figurile de şah.

Nici când au văzut că nu le-am sfărâmat nu l i s-a ivit în ochi vreo licărire de bucurie.

Oamenii aceştia nu se bucura de nimic.

Oamenii aceştia nu se interesează de nimic.

Oamenii aceştia nu au nici un dor.

Ce nefericite trebuie sa fie mamele lor, care n-au născut oameni, ci roboţi.

În aşteptare.

M-am întors din lagărul de prizonieri cu inima îndurerată. Structura acestor oameni tineri, creaţi de bolşevici, mi-a amintit tot timpul lipsa totală de suflet şi cruzimea maşinilor. A m asistat odată la o scena sângeroasă. O locomotivă intrând cu pufăitul ei greoi şi cu viteza mare, într-o gara din Moldova a surprins pe linie o fetiţă de vreo şase ani, îmbrăcată cu rochiţă albastră şi a tăiat-o în bucăţi. Nenorocirea a produs la acea ora de seara pe peronul gării o impresie grozavă. Mama fetiţei îşi smulgea parul. Femeile îşi muşcau mâinile cu lacrimile împietrite între pleoape. Suferinţa provocată de accident sfâşiase sufletele celor prezenţi.

De data aceasta eram sigur că nu va mai trebui să aştept şi că voi începe imediat activitatea adevărată de reporter de

război.

Pentru această călătorie cu avionul – care era prima mea călătorie pe calea aerului – Cocuţa care m-a condus la aeroport a vărsat câteva lacrami:

— De ce nu te-ai dus să faci reportaj la o armata de uscat, chiar şi la unităţile de tancuri. Tocmai la aviaţie, unde este atât de periculos, ţi-ai găsit să te duci?

Lacrimile ei s-au uscat însă repede, fiindcă avionul şi-a luat zborul cu eleganţă. O simţeam pe Cocuţa mulţumită: Nu s-a întâmplat nici un accident!

După două ore de zbor, care pentru mine nu au fost mai impresionante decât un voiaj cu automobilul sau cu motocicleta, am aterizat pe un aeroport militar. Trebuia să predăm corespondenţa.

De pe acest aeroport pleacă avioanele de bombardament în fiecare noapte, aruncând foc şi moarte teritoriului inamic. Privesc spre ofiţerii care 21

Constantin Virgil Gheorghiu se aproprie de avionul nostru, cerând ziarele pe care le desfac însetoşaţi de ştiri: toţi au pe faţă câteva cute energice. Dintre aceşti ofiţeri aviatori pleacă în fiecare amurg sau zori câţiva pentru a înfrunta moartea.

Între ei şi între piloţii din avionul cu care am sosit eu, se leag ă repede scurte convorbiri. Discuta despre camarazii lor. Uneori frunţile bronzate ale acestor zburători sobri se întunecă: simt atunci că unul dintre camarazii despre care discuta a căzut cu avionul.

Dar conversaţia continua grăbit.

Frunţile. Frunţile bronzate iar se încruntă: iar că un camarad de al lor a fost dat lipsa!

Ciudat! Deşi îi simt că vestea căderii unui camarad îi doare ca un stilet implântat în inima, niciunul nu spune un cuvânt de tânguire. E i îşi înfrâng durerea şi o trăiesc fără nici o vorbă, încruntându-şi doar frunţile.

Soarele care arunca o lumina metalică, de aur, pe chipurile lor, îi face pe toţi să pară nişte statui de bronz. Şi

cât de frumoase sunt frunţile lor bronzate de soare!

Eu îi privesc stând întins pe iarba, lângă aripa avionului.

Primul dor pe care l-am avut la aterizare a fost să mă întind pe pământ. Şi fiindcă nu eram singur, am mângâiat pe furiş, cu palma.

— Fără ca să mă vadă nimeni – iarba şi ţărâna.

Aş fi vrut să-mi lipesc obrazul de pământ şi să-l sărut.

Pentru prima oară am simţit cât mi-e de drag pământul!

Trebuia să mă desprind de el, să mă depărtez de dânsul, ca să-mi dau seama cât îl iubesc de mult.

În acest prim zbor cu avionul, am avut un singur gând.

Plutind pe deasupra satelor şi a ogoarelor, invidiam pe ţăranii care lucrau pe câmp şi cel mai fierbinte dor pe care îl aveam în piept era de a fi în locul lor, zdravăn pe o bucată de pământ.

Plutirea aceasta cu avionul îmi dădea impresia că sunt dezlipit de singurul lucru durabil şi cinstit de pe lumea asta: de PĂMÂNT.

Cât de cinstit şi de bun este pământul.

E l nu cunoaşte nimic din vicleniile şi incertitudinile apei şi ale văzduhului. E l este cinstit şi bun.

De aceea, atunci când am coborât pe aeroport, l-am mângâiat cu palma, îndelung şi pe ascuns, cum mângâi trupul cuiva care ţi-e drag.

A m ajuns la Marele Cartier General, în oraşul român. Străzile sunt acuma pline de soldaţi. Populaţia civilă este puţină. Secţia Propagandei este instalată în clădirea unei scoli.

Colonelul Brătescu, şeful secţiei, este un om extrem de amabil şi deşi este ora mesei, zăboveşte cu mine dându-mi nenumărate sfaturi şi îndrumări.

— Dumneata ai să faci reportaj la Marele Cartier al Aerului, îmi spune dânsul. Dar ai venit cam târziu. În cursul dimineţii Aerul s-a mutat la Bacău, aşa ca trebuie să te duci acolo.

Caut prin oraş un automobil care pleacă spre Bacău. În zadar. De abia pe la şapte seara am găsit un camion de cărat prundiş, care mergea.

V o i călători foarte prost cu camionul, totuşi sunt bucuros ca l -am găsit.

Cu câteva ceasuri înainte, făceam drumul de la Bacău la român, pe sus, într-un elegant avion al societăţii "Lares". Acum parcurgeam acelaşi drum înapoi, într-un camion de carat prundiş.

Ceasul trebuie sa fi fost cam şapte şi jumătate.

Soarele apunea. Umbrele se amestecau cu lumina roşiatică a asfinţitului. Pe şosea circulau fără întrerupere, în toate direcţiile, maşini militare.

După vreo jumătate de oră am ajuns la marginea unui sat.

În curtea unei case de pământ, fără gard, se afla o vaca legata la iesle şi un viţel. În fund, pereţii dărăpănaţi şi un morman de gunoaie.

Focul ardea în mijlocul ogrăzii şi deasupra lui, pe pirostrii, fierbea ceaunul cu mămăligă. Un copil îmbrăcat într-o cămăşuţă scurtă şi murdară alerga prin curte. Tabloul se completa cu o femeie, care şedea lângă foc, aşezată pe pământ, cu capul între palme. Văpăile roşii ale focului, care încingeau ceaunul negru, îi luminau faţa. Se gândea la sărăcia ei, la bărbatul care e plecat pe front?

La ce se gândea această femeie?

Nu ştiu.

Dar niciodată nu am mai văzut o figură de femeie aşa de tristă.

Aş fi vrut sa scot caietul şi să notez această imagine. Dar camionul, zdruncinându-mă, a trecut mai departe.

Casa şi chipul femeii s-au şters din faţa mea şi în locul lor au apărut lanurile bogate, nesfârşite, de grâu şi de porumb, peste care răsărise o luna mare, roşie, ca un obraz plâns de femeie.

După un scurt timp tabloul şters mi-a revenit în minte. Oare la ce se gândea ţăranca aceea care şedea în faţa

focului şi a ceaunului de m ămăligă, lângă un copil desculţ, lângă o vacă cu viţel, în curtea unei case dărăpănate?

Şoseaua fiind foarte proasta, m-a deşteptat din gând un zdruncinat care m-a zmucit, făcând să mă lovesc cu capul de capota maşinii.

A m scos din raniţă o chiflă şi o caisă. Apoi am început sa muşc pe rând, când din una, când din alta.

Şi am mâncat aşa, cu pofta şi cu tristeţe, pâine şi caise, uitând de obrazul atât de îndurerat al acelei tăranci, despre care totuşi aş vrea să scriu odată.

L a ora noua seara am ajuns la Bacău. Marele Cartier al Aerului era instalat tot în locul unei şcoli. Sunt de un ceas între aviatori şi m ă uimeşte delicateţea lor. Poate fiindcă profesia îi face sa trăiască atâtea ore de viaţă la o mare altitudine, au căpătat o altă supleţe şi eleganţă, mult mai rafinată decât a noastră, a pământenilor.

M-am prezentat comandantului spunându-i că am venit să scriu reportaje despre zborurile lor de noapte, despre faptele de arme ale zburătorilor pe care dânsul îi comandă şi despre războiul în văzduh, pe care dânşii îl poartă cu atâta pasiune.

A m început apoi a mă pregăti pentru noapte. Unde voi dormi îns ă?

Mă gândesc la asta cu spaima fiindcă sunt obosit crunt. Până la urmă, am găsit un pat de campanie şi m-am culcat chiar în birou. Mi-am scos doar cizmele şi tunica; am mâncat două caise (pentru care îi mulţumesc încă odată Cocuţei ca mi le-a pus în raniţă) şi am încercat să dorm.

Dar nu a fost cu putinţă.

Cele cinci telefoane din birou sunau fără întrerupere, unul după altul şi câte odată două sau trei în acelaşi timp. Toate comandamentele de aviaţie dau seara raportul telefonic, Marelui Cartier al Aerului.

A u zburat avioane inamice deasupra oraşului nostru. A u lansat trei bombe care n-au făcut explozie.

În altă parte inamicul nu a aruncat bombe.

În alt oraş bombele au distrus o casa sau un grajd de vite.

Şi telefoanele suna mereu. Se vorbeşte numai de lupte aeriene, de bombardamente şi de avioane doborâte.

Şi nu pot să adorm.

Pe la orele unu noaptea, se părea ca telefoanele au amuţit.

Comandamentele din toate oraşele se părea că şi-au sfârşit rapoartele.

Dar când mă gândeam că de acum voi putea dormi, au început să sune sirenele: alarmă aeriană.

Cineva începuse să strige: stingeţi lumina! Şi sirenele sunau lung, sfâşietor, parcă plângeau.

Odată cu ele au prins a suna şi telefoanele, toate cele cinci telefoane, raportând ce face inamicul, câte avioane are deasupra teritoriului nostru, unde se află şi care sunt măsurile ce s-au luat.

Alarma a durat două ceasuri.

L a patru jumătate, a început sa se mături în birou.

Oare am dormit eu noaptea asta? N u ştiu. M ă dor însă coastele şi umerii. Unul dintre soldaţii care maturau pe jos, a voit să deschidă fereastra şi s-a urcat cu picioarele pe scaunul de lângă patul meu, călcându-mi peste ochelari şi sfărâmându-i.

Totuşi azi voi începe activitatea.

Jurnal.

Toată dimineaţa am încercat să vorbesc cu comandanţii.

Dar n-am reuşit. Fiecare se scuza extrem de amabil, spunându-mi să mai aştept câteva zile, când îmi vor da putinţa să scriu fapte senzaţionale.

Deocamdată sunt lupte putemice şi nu au timp.

Fără aprobare, nu puteam face nimic. Orice iniţiativă personală nu avea nici o valoare dacă nu era aprobată de comandanţi.

Nu puteam face altceva decât să aştept.

Intre timp, am aflat că un comandor pleacă pe zona de operaţii, pe front, cu avionul, pentru a culege informaţii.

A m rugat pe comandant să-mi dea încuviinţarea de a pleca şi eu cu dânsul.

— Nu se poate acum. Mai aşteaptă.

— Daţi-mi autorizaţia să iau o serie de interviuri aviatorilor care au săvârşit fapte eroice, adaug eu.

— Nu. Asta e reclamă.

Dar, nemţii, spun eu, practică acest gen de propagandă. Fotografiile şi biografiile eroilor apar în toate ziarele.

— E i, nemţii acolo e cu totul altceva, îmi răspunde cu politeţea sa de gentlemen, colonelul Pădure.

A m părăsit propunerea. Şi, fiindcă dânsul se depărta mereu (căci discuţia avea loc pe sală), m-am agăţat de un alt subiect.

— Domnule comandor, vreau să plec mâine cu un avion de bombardament. E exclus ca mâine s ă nu plece nici un bombardier deasupra teritoriului inamic. Aş scrie un reportaj într-adevăr senzaţional.

— Nu se poate.

Dar nici nu eram hotărât să cedez:

— Domnule colonel, aş vrea să fac un reportaj cu apărarea antiaeriană: "Cum se apară un oraş" sau cam aşa ceva.

— Asta e buna! Mi-a răspuns dânsul, râzând. Apoi a adăugat, păşind în biroul generalului, unde se afla şi Ministrul Aerului.

— Alta idee mai năstruşnică, decât chestia cu antiaeriană, nu ai găsit?

Şi a închis usa.

A m rămas pe sala, singur şi dezolat.

Ce trebuia să fac?

M i se pare că se va termina războiul şi nu voi mai ajunge pe front.

Dar, până mâine, poate îmi va veni vreo idee cu care voi cuceri pe şefii mei.

Jurnal.

M-am hotărât să mă duc la General şi să-i cer permisiunea de a pleca. Citesc în ziare reportaje de ale colegilor mei şi

îmi e ciud ă că eu stau degeaba într-un birou şi încă în apropierea frontului!

CERNĂUŢI.

A m aflat că astă noapte a fost cucerit Cemăuţii. A m cerut audienţă la generalul Ramiro Enescu şi i-am spus:

— Domnule general, vreau să plec la Cemăuţi.

Spre surprinderea mea, dânsul mi-a răspuns:

— Vrei să pleci acum sau după amiază?

— Cât mai curând, răspund eu.

Atunci uite, dau dispoziţie să se pregătească un Fleet şi pleci imediat!

Fleet-urile sunt nişte avioane mici, de două persoane pe care se învaţă zborul. Sunt avioane de şcoala. Acum, în timp de război, Fleet-urile sunt întrebuinţate ca avioane de legătură. În afară de pilot, mai poate călători într-unul din aceste biciclete cu motor ale văzduhului, încă o persoană.

L a ora două după amiază m-am urcat într-unul din aceste avioane, împreună cu locotenentul aviator Isăcescu şi am pornit spre Cemăuţi.

Satele şi oraşele rămâneau în urmă, unul după altul. Mergeam cu viteza mare. Când avionul cobora mai aproape de pământ, distingeam clar oamenii care lucrau la seceratul grâului.

Când am trecut de fosta graniţă care a despărţit Nordul Bucovinei de restul Moldovei, am început a vedea pe câmpuri rămăşiţele avioanelor ruseşti, distruse în lanurile de porumb sau de grâu, ori prin livezi şi pe dealurile cu păşuni.

Satele în aceasta regiune din Nord sunt aproape goale. Rar dacă zăresc prin curţile caselor sau pe uliţi, ca şi pe câmpuri, vreun om.

Locuitorii au fugit desigur din pricina urgiei războiului şi a teroarei bolşevice.

Urmele războiului se văd din ce în ce mai clare şi mai jalnice, cu cât înaintăm: tranşee părăsite, maşini stricate şi incendiate, schelete de avioane.

Locotenentul Isăcescu, care e cemăuţean şi căruia i-au rămas în acest oraş, casa, întregul mobilier, cărţile şi toate lucrurile lui dragi, îmi 26

Ard malurile Nistrului arată cu degetul un morman de ruine fumegânde, deasupra c ărora se înalţă, albă, cupola unei biserici, la poalele muntelui, ascunsă între vai:

— Storojineţul.

A m înţeles că oraşul a fost incendiat şi deşi nu distingeam foarte bine ce este acolo, îmi dădeam seama că din Storojineţ n-au mai rămas decât ruine arse şi deasupra lor, neatinsă, ca o minune, biserica. Aş vrea să aflu cum s-au petrecut faptele şi ce a ars.

Dar, zburam cu viteza. Oraşul fumegând rămâne în urmă, iar pe sufletul nostru apasă un abur greu de tristeţe şi de durere.

Mă gândesc: oare şi Cemăuţiul a ars?

Întorc faţa spre locotenentul Isăcescu şi-i întâlnesc ochii trişti. Şi el se gândea tot la asta: Oare Cemăuţiul e ars?

Peste aproape o jumătate de oră, suntem deasupra oraşului: Cemăuţi.

Din când în când zărim câte o casă arsă. Totuşi oraşul nu are acelaşi aspect ca Storojineţul.

Când zburam, deasupra aerodromului, mai aproape de pământ, zărim zeci de avioane arse. Locotenentul Isăcescu manevrează Fleet-ul pentru aterizare. Suntem printre cei dintâi care aterizau pe aerodromul din Cemăuţi. Tot câmpul este plin de schelete de aparate arse. Aeroportul este un adevărat cimitir, de avioane. Toate sunt ruseşti. În timp ce rotim desupra aeroportului pentru a găsi locul de aterizare, încep să număr avioanele distruse, care zac pe iarba verde şi mătăsoasă.

Într-o parte reuşesc să număr optsprezece schelete de aparate. In alta parte sunt cinci. Iată, aici patru aparate, dincolo opt, aici două dar numărătoarea încetează. Aterizam.

Punând piciorul pe pământ, locotenentul Isăcescu este emoţionat până la lacrimi.

L a vreo douăzeci de paşi de noi se află hangarul care acum este numai un morman de cenuşă şi de scrum.

În acest hangar se aflau vreo treizeci şi patru de avioane ruseşti.

În timpul unui bombardament, aviaţia germană a distrus hangarul şi toate aparatele care se aflau înăuntru.

Bombele au căzut atât de precis încât clădirea aerogării, care se află numai la vreo cincizeci de metri depărtare de hangare, a rămas neatinsă.

Întregul aeroport din Cemăuţi este o pagina, o lecţie de bombardament de precizie, scrisă de aviaţia germană.

Bombele aruncate de germani au căzut, după cum arată gropile, exact peste aparatele inamice care se aflau pe sol. Precizia aceasta este uimitoare.

Deşi au fost distruse pe acest aeroport circa o suta treizeci de avioane ruseşti, nici o bombă aruncată de aviaţia germană nu a căzut în van.

Cel puţin pentru noi, simpli observatori profani, aceasta constituie una dintre paginile cele mai impresionante pe care le-am întâlnit în tot cursul războiului.

Încet, uimiţi de cele văzute, ne îndreptăm spre clădirea aerogării. Ne întâmpină căpitanul aviator Ganea Alexandru şi căpitanul Andreescu Paul.

Păşim pe iarba moale, printre scheletele avioanelor arse şi discutăm.

Toate ferestrele elegantei clădiri a aerogării sunt sparte.

Camerele sunt pline de hârtii aruncate, de mobilier stricat, de restu ri de mâncare, lenjerie murdară şi sticle goale şi sparte. Pe aici au trecut bolşevicii!

Toate robinetele au fost lăsate deschise pentru ca aerogara să fie inundată.

Saltelele au fost tăiate cu baionetele. Cineva dintre aviatorii bolşevici a căutat să incendieze clădirea şi a turnat peste o dormezã, benzină, dându-i apoi foc. Flăcările au

afumat pereţii şi au distrus mobilierul din camera, dar focul s-a stins singur. Glastrele cu flori care împodobeau aerogara, sunt toate pârlite de foc şi cu frunzele înegrite.

Într-un birou găsim o masă cu sticle sparte, cu resturi de mâncare şi mucuri de ţigări aruncate în pahare.

În timp ce vizitam aerogara, căpitanul Andreescu Paul ne povesteşte un fapt emoţionant.

Cu câteva zile mai înainte dânsul zbura singur deasupra teritoriului rusesc. Având o până la motor, a fost nevoit să aterizeze la marginea unui sat din care armatele roşii se retrăseseră cu câteva ore mai înainte.

Aterizând în acest loc, în care nu sosiseră încă trupele noastre, aviatorul se aştepta la orice. Era aproape sigur că va fi luat prizonier şi dacă s-a hotărât să aterizeze era numai pentru faptul că nu mai putea continua sub nici un motiv zborul.

Satul se numea Lehuţeni Tăutul. Nici nu coborâse din avion şi căpitanul Andreescu a văzut populaţia din sat alergând spre livada în care aterizase el.

Ţăranii veneau în fuga şi într-un număr considerabil.

Voiau să-l ia prizonier? Se părea ca unii dintre ţărani au în mâini coase şi topoare. Aviatorul şi-a făcut cruce şi a aşteptat. Nu putea face altceva decât sa aştepte.

Când grupul de săteni s-a apropiat, el a putut distinge strigatele lor de "ura".

Peste câteva minute aviatorul era îmbrăţişat de zeci de oameni care se îmbulzeau spre dânsul, căutând fiecare măcar să-l atingă cu mâna.

Femeile şi câţiva bătrâni au îngenuncheat şi i-au sărutat pantofii, alţii îi luau mâinile şi nu mai conteneau să le sărute.

Toţi locuitorii acestui sat, văzând culorile româneşti ale avionului, au alergat să se prosterne la picioarele zburătorului care reprezenta pentru ei întreaga armată care îi dezrobise.

— Cine putea să mai înţeleagă din jalbele lor ceva? Toţi vorbeau cu lacrimi în ochi şi povesteau suferinţele îndurate timp de un an.

— Dacă nu veneaţi acum, eram pierduţi!

Aceasta era fraza pe care o repetau la fiecare două cuvinte, toţi cei care vorbeau.

Ce scena ar putea ilustra mai bine suferinţele pe care le-au îndurat ţăranii sub bolşevici, decât aceasta: U n sat întreg alc ătuit din bărbaţi, copii, femei şi bătrâni, care se aşează în genunchi la picioarele primului ostaş din armata care i-a scapăt de tirania comunistă, sărutându-i pantofii!

În timp ce sătenii povesteau căpitanului Andreescu Paul, nemaipomenitele cruzimi îndurate din partea bolşevicilor şi îşi ştergeau la fiecare cuvânt lacrimile cu palma, pe drum se vede venind în goană nebună un ţăran călare.

Toţi s-au întors cu privirile spre dânsul.

Când călăreţul, care venea cu calul în spuma s-a apropiat mult, ţăranii l-au recunoscut. Era un sătean din comuna vecina.

Povestea, pe care călăreţul a narat-o cu răsuflarea întretăiată era următoarea:

În timp ce armatele bolşevice se retrăgeau din sat, o bandă de câteva zeci de evrei înarmaţi, care locuiseră în comuna şi prin satele vecine, s-au năpustit asupra sătenilor, împuşcându-i.

Când au văzut că ţăranii se retrag din faţa armelor cărora nu le puteau rezista cu ciomegele şi cu topoarele, evreii s-au apucat să dea foc satului.

Unul dintre ţărani a reuşit sa încalece un cal şi să alerge spre Lehuţani Tăutul unde auzise ca se află armata românească, pentru a cere ajutor.

— Toţi aceştia care au tras cu puştile în noi, în femeile noastre şi copiii noştri, iar acum dau foc satului, sunt evrei care au trăit câştigând averi şi mâncând pâinea din sudoarea şi din munca noastră. Toţi au fost negustori prin satele noastre. După ce ne-au chinuit şi ne-au batjocorit

fetele, iar pe copiii noştri i-au trimis în Siberia şi în puşcărie, un an întreg, pustiind satele şi semănând atâta jale, acum s-au năpustit cu puştile şi cu mitralierele asupra noastră, a celor care am mai rămas pentru a ne ucide. Şi fiindcă au văzut ca o parte din noi s-au ascuns pe ogoare şi prin pivniţi, aşa că nu puteau fi omorâţi de gloanţele lor, s-au apucat sa dea foc satului.

Călăreţul acesta disperat implora ajutor, ca să nu le fie satul prefăcut în cenuşe de către evrei.

Dar, acte de barbarie similară comise de bandele evreieşti, în timpul retragerii şi după retragerea armatelor bolşevice se vor repeta în tot cursul călătoriei noastre.

Acestea sunt faptele pe care le-au savâşit evreii români pentru România.

Căpitanul aviator Ganea Alexandru ne spune apoi cum a executat locotenentul Colaş Petre, ultimul lui zbor de recunoaştere deasupra unei regiuni din judeţul Hotin.

Plecând să-şi îndeplinească misiunea, locotenentul Colaş a fost întâmpinat de două avioane inamice.

S-a început o lupta aprigă în văzduh.

Mitraliorul de pe avionul locotenentului Colaş a fost lovit de gloanţele duşmane şi omorât. Sângele lui s-a scurs peste tunica şi peste mitraliera, înroşindu-le. Totuşi lupta a continuat şi fără mitralior.

Peste vreo cinci minute a fost însă împuşcat şi pilotul. Înainte de aş da sufletul, el a spus locotenentului Colaş: Continuă tu lupta.

Singur cu doi morţi în avion, cu hainele înroşite de sângele lor, locotenentul Colaş Petre salvează totuşi aparatul, aducându-l ciuruit pe aerodromul de pe care pornise.

Când au venit camarazii pentru a-l ajuta să coboare din avionul cu care aterizase atât de elegant, l-au găsit pe locotenentul Colaş Petre, rănit, iar camarazii lui, mitraliorul şi pilotul, morţi.

Povestirea aceasta ne emoţionează pe toţi.

Plecând de pe aerodrom spre oraş, păşim cu frunţile întunecate.

Străzile sunt pustii.

L a fiecare sută de paşi întâlnim un automobil rusesc incendiat, muniţii ruseşti părăsite, gropi făcute de bombele aruncate din aviaţie.

Populaţia e atât de puţina încât oraşul pare complet părăsit.

Din când în când vedem în ferestre câte o icoana. Sunt de obicei icoane ale Maicii Domnului, pe care creştinii le-au scos din locurile din care le ascunseseră de teama bolşevicilor şi pe care acum le puneau în ferestre.

Părea că oraşul se recreştinează.

Deasupra multora dintre clădiri şi la balcoane flutura drapele româneşti şi germane.

Totuşi nu întâlnim nici un om.

Mergem de aproape o jumătate de ceas pe străzile pustii. Oraşul acesta frumos este acum un oraş părăsit. Toate magazinele au geamurile sparte şi uşile sfărâmate cu toporul. Întâlnim mereu case arse. Totul e devastat.

Aflăm de la câţiva ostaşi că bolşevicii au început a jefui oraşul şi a căra toate depozitele de alimente în Rusia, imediat după declararea 30

Ard malurile Nistrului războiului. Tot atunci au început şi arestările care se făceau pe o scară foarte întinsă.

Erau luaţi din casele lor aproape toţi românii şi duşi împreună cu familiile lor spre locuri necunoscute.

Ajungând în centrul oraşului, tablourile sunt din ce în ce mai dramatice.

Toate clădirile din Piaţa Unirii au fost arse. Bisericile au fost devastate. Mă uit cu un sentiment de durere la locotenentul aviator Isăcescu. In tot timpul drumului mi-a spus că de abia aşteaptă să-şi revadă casa. Cum am ajuns în Cemăuţi a tăcut. Simt ca îi este teama să se ducă să-şi revadă casa în care s-a născut, în care a copilărit, în care i-au rămas toate colţişoarele dragi, încărcate cu amintiri.

Începe să se însereze. Tuturor ne este foame. Deasupra oraşului apare un nor negru, apoi prinde a ploua încet şi mărunt.

Cu toată ploaia, eu vreau să mă duc să văd clădirea Liceului Militar, unde am învăţat clasa a opta. Chiar la intrare ştiu ca se afla tabloul promoţiei noastre şi simţeam o dorinţă fierbinte de a-l revedea. Aş fi vrut să văd şi sala de clasă, poate mai există şi banca în care am stat.

Liceul Militar şi cazarma vecina au fost aruncate în aer cu dinamit ă şi arse de bolşevici, mi-a spus cineva.

A m renunţat de a mă mai duce.

Locotenentul Isăcesu s-a furişat de noi şi a plecat singur să-şi vadă casa. S-a întors târziu. Era întuneric şi nu i-am putut vedea faţa. Tristeţea şi sfâşietoarea durere pe care o provocase revederea casei p ărinteşti devastată, cu uşile sparte şi transformată într-un fel de grajd, i se ghicea din vorbă. N u l-am întrebat niciunul dintre noi nimic. Ne-a spus el singur, căutând să treacă repede peste acest subiect, că de-abia a mai putut să-şi recunoască livada şi casa.

Ne-am dus la cantina Primăriei ca sa mâncam ceva. Apa nu exista în oraş, fiindcă uzina a fost distrusă. A fost aruncată în aer şi una din uzinele electrice. Morile şi fabricile au fost arse toate. Clădirile tuturor instituţiilor au fost distruse.

Toate acestea le aflăm de la cei care se găsesc în jurul nostru.

Populaţia este flămânzita. N u a rămas nici un depozit. Din casele particulare a fost luată ultima pâine şi ultima pasăre.

Cu o noapte mai înainte o banda de câteva sute de evrei înarmaţi, după câte se pare, aceeaşi bandă care a distrus oraşul dinamitându-l şi incendiindu-l, a căutat sa dea o ultimă lovitură.

Aceşti comunişti, înarmaţi cu mitraliere şi arme automate, au îmbrăcat uniforme militare ruseşti şi după ce au răspândit zvonul ca armatele sovietice se îndreaptă spre

Cemăuţi, speriind din nou populaţia îngrozită, au căutat să atace oraşul ca să-l distrugă complet.

Datorita energiei cu care a reacţionat armata noastră, această bandă criminală a fost decimată.

Dar, şirul faptelor criminale săvârşite de evrei şi de bolşevici în frumoasa Bucovina, de-abia începe.

Cineva ne povesteşte că vreo câteva sute de români au fost ridicaţi din Cemăuţi cu câteva zile mai înainte de către poliţia comunistă şi ucişi prin strivirea cu tancurile aproape de Nistru.

Lăsăm furculiţele din mână şi nu mai putem mânca.

Cum s-au petrecut aceste oribile fapte?

Ultimii arestaţi din Cemăuţi constituind o povara pentru bolşevicii care se retrăgeau cu maximum de viteza, s-a procedat la asasinarea lor.

Înfuriaţi peste măsură din cauza înfrângerii, bolşevicii nu au ucis câteva sute de români prin împuşcare, ci într-un chip groaznic, nemaipomenit.

Arestaţii au fost legaţi unul lângă altul şi aşezaţi cu faţa în jos, pe pământ, într-un câmp de pe malul Nistrului. După ce a fost făcut acest pod viu, tancurile sovietice au trecut peste trupuri cu uruitul lor macabru.

A u fost asasinaţi acolo, prin strivirea cu tancurile, câteva sute de oameni.

Peste cadavrele lor transformate în mormane de carne diformă, a fost aruncata apoi ţărână.

A existat vreo dată pe lume un mormânt mai grozav?

Pe la orele noua seara ieşim în strada puştie. Suntem patru inşi: locotenentul Isăcescu, locotenentul Niţu din Marele Cartier al Aerului, fotograful şi cu mine.

Aveam un bon de cartiruire pentru noaptea aceea la şcoal ă normală.

Era însă întuneric bezna. Începuse să plouă mai tare şi am răăacit pe străzi.

Într-un târziu ajungem în localul şcolii normale de fete. În curte ne împiedicăm de căşti de război sovietice, de lăzi cu

muniţii şi de diferite obiecte aruncate de bolşevici în timpul fugii lor.

Ţinând în mâna lanterna cu lumina gălbuie, începem a urcă scările.

Un miros acru, înnăbuşitor, ne loveşte din fiecare cameră căreia îi deschidem usa.

Nu pare a fi rost de dormit în această clădire părăsită şi devastată.

După cum înţelegem, bolşevicii au transformat şcoala normal ă de fete într-o cazarma. În fiecare cameră, care a fost odinioară sală de cursuri, dormitor sau sala de mese pentru eleve, acum au rămas pereţii pustii şi un miros de grajd. Parcă au stat aici animale.

Ne lovim mereu cu piciorul de căşti sovietice pe care bolşevicii le-au transformat în oale de noapte. Murdăriile pretutindeni.

Nici cele mai murdare closete nu sunt în halul de murdărie în care am găsit frumoasa şcoală normală de fete din Cemăuţi.

Dar, descrierea fugară nu poate să dea decât o infimă imagine a aspectului pe care îl avea această clădire.

Ieşim iarăşi în ploaie. Ne sunt hainele ude. Oraşul e puştiu. Noi suntem frânţi de oboseală şi nu ştiam unde am putea dormi.

N-am parcurs nici câteva sute de metri pe uliţele pustii, prin mirosul acru de funingine uda şi de undeva, de la un balcon, răzbat spre noi ţipetele a două femei.

Pornim în goana spre locul de unde veneau strigătele acelea disperate.

A m ajuns. Suntem lângă un bloc care se înălţa, monumental şi alb, în noapte. L a etajul al doilea zărim două siluete de femei în cămaşe, care ţipau:

— Veniţi că ne împuşcă! Veniţi imediat că ne omoară! Suntem numai două femei şi ei trag cu revolverele! Suntem la etajul doi, nu mai zăboviţi! Veniţi imediat, că altfel ne găsiţi moarte!

Erau atât de sfâşietoare ţipetele acestor femei, încât aveam impresia că dacă nu ajungem în secunda aceea sus, să le salvam de la moarte, ele se vor arunca de pe balcon.

Căutam să pătrundem în casa.

Uşa era încuiată. Ne izbim în ea şi reuşim să-i sfărâmăm încuietorile.

Împrejurul nostru întuneric bezna. A m stins lanterna şi înaintam urcând scările în goană, cu revolverele în mâini.

Până la urmă la urechile noastre răzbat din ce în ce mai sfâşietoare şi mai disperate ţipetele.

— Veniţi repede că ne omoară!

Uşa de la apartamentul în care se aflau cele două femei era încuiată.

Izbim cu umărul în ea şi o deschidem.

În tot acest timp strigătele victimelor nu mai conteneau.

Intraţi în apartamentul gol, facem lumina.

Văzându-ne, cele două femei vin de pe balcon. Una dintre ele, care era gravidă, a căzut leşinată pe parchet. Cealaltă – o fată de vreo douăzeci de ani – s-a aşezat pe un scaun aproape leşinată şi ea de spaimă.

N-am putut afla de la ele nimic: erau amândouă aproape moarte de spaimă.

Pe un pat dormeau doi copilaşi. Se deşteptaseră şi ei şi începuseră să ţipe. Unul cred că avea doi ani, iar celalalt vreo cinci ani.

În vreme ce controlam camera să aflăm cine a atacat pe cele două femei, s-a auzit o detunătură, apoi alta, la interval foarte scurt şi geamul care dădea într-o curte inferioară s-a spart într-o mic de cioburi.

Imediat a răsunat o a treia detunătură. Glonţul a trecut pe lângă umărul meu şi a sfărâmat lampa care atârna de tavan.

Ne-am apropiat de pereţi şi am stins celelalte lumini, apoi am înaintat spre fereastra să vedem de unde suntem atacaţi.

Nu se vedea nimic în noapte. Se auzea numai zgomotul ploii care cădea pe acoperişul de tabla.

Unul dintre noi a coborât în strada, să caute patrula militară.

Ceilalţi care am rămas în camera, am început să dăm ajutor celor două femei.

Peste o jumătate de ora tot colţul străzii era înconjurat ostaşi. S-a început un control amănunţit în toate clădirile vecine. L a urmă atentatorii au fost arestaţi. E i erau doi evrei de şaisprezece ani, care se ascunseseră în podul unei case evreieşti. Doamna care fusese atacată, era soţia unui procuror şi sosise la Cemăuţi în după amiază acelei zile. Ea era doctoriţă şi fuse chemată la postul pe care-l ocupa la spitalul din Cemăuţi.

Cealaltă femeie era guvernanta ei.

După vreo oră, când nenorocitele şi-au revenit în fire, au început să povestească înspăimântate şi să ne arate urmele gloanţelor pe care atentatorii le-au tras asupra lor şi asupra celor doi copilaşi.

Aflu apoi că în apartamentul acela a locuit câteva luni până la ocuparea Cemăuţiului de către trupele noastre, un general bolşevic.

L a plecarea lor din Cemăuţi, anul trecut, procurorul şi soţia lui au lăsat acest apartament complet mobilat. E i nu şi-au putut lua cu dânşii decât câteva lucruri de îmbrăcăminte şi lenjerie. Atât. Restul gospodăriei a rămas acolo.

Acum nu mai era din toată mobila decât o dormeză, vreo trei scaune rupte şi biroul zgâriat cu briceagul şi murdărit de noroi şi cerneala violeta.

Pereţii, care fuseseră superb zugrăviţi, acum erau pătaţi de sângele păduchilor de lemn, pe care generalul bolşevic, care locuise acolo, îi omora noaptea, când se întorcea acasă beat, probabil cu tocul revolverului.

Decât să omoare păduchii de lemn strivindu-i pe pereţi cu revolverul, desigur ca era mai uşor sa facă puţină curăţenie

în casă şi să spoiască cu var.

Dar se vede ca generalul bolşevic avea cu totul alte principii despre igienă şi curăţenie.

La plecare, ilustrul general fiind foarte grăbit, nu a avut timp să-şi ia nici geamantanele. Văd un vraf de fotografii de-ale lui. Toate fuseseră prinse pe pereţi cu pioneze şi doamna doctor le dăduse jos.

Generalul bolşevic, care era foarte fotogenic, nu pare să fi avut mai mult de treizeci şi cinci de ani.

Avea o frunte mica, ochii niţel îndobitociţi şi râdea în toate fotografiile în care putea fi văzut alături de diverse femei de moravuri uşoare.

Din aceste fotografii şi din halul de murdărie în care se găsea apartamentul, ca şi din sticluţele şi cutioarele cu diverse alifii şi doctorii 34

Ard malurile Nistrului pentru boli venerice, se poate deduce ce fel de viaţă ducea şi în ce mediu trăia generalul bolşevic.

Dar ce e mai interesant, e conţinutul geamantanului lui. Iată ce avea acest conducător al armatei comunişte, în pachete şi în geamantane două cutii mari, a câte douăzeci de kilograme de. Untura de porc, topită, zece kilograme de scrumbii afumate, ladă cu zahar, o parte din vesela şi din cratiţele pe care doamna doctor, stăpâna apartamentului, le lăsase în bucătărie când se refugiase.

În afară de acestea se mai aflau în geamantanele generalului bolşevic nenumărate lucruri provenite din jaf.

Între altele erau şi vreo zece perechi de chiloţi de dama, sticle cu parfum şi apa de colonie.

Paharele de ţuica şi de vin erau învelite în ciorapii murdari ai domnului general şi băgaţi în cratiţele murdare de untura.

În bucătărie şi în birou sobele erau pline cu pene de păsări.

Domnul general împuşca, împreună cu alţi ofiţeri, găinile cetăţenilor şi le jumulea în birou sau în dormitor, frigându-

le apoi.

În jurul întrerupătorului de lumina peretele era negru de murdărie.

Nici la bucătării nu e atât de negru şi de murdar peretele, în jurul întrerupătorului electric.

Se poate deduce cât de curate erau mâinile domnului general.

Pe birou, care după cum am spus era scrijilat cu briceagul şi murdărit de cerneală, se cunoşteau urmele cratiţelor, aduse fierbinţi de la bucătărie şi murdare de fum.

În fata tuturor acestor lucruri, doamna doctor ne întreabă:

— Dacă generalul avea o sufragerie atât de eleganţă; de ce mânca punând cratiţele pe birou?

Nu ştiam. Dar se vede ca sufrageria o vânduse, fiindcă nu era învăţat cu ea şi banii i-a cheltuit la beţii.

Ultimul lucru pe care l-am găsit în geamantanele lui erau nişte hărţi militare ruseşti Nu ştiam dacă generalul era obişnuit cu hărţile, dar ele nici nu fuseseră desfăcute şi erau pătate de untura şi de funinginea de pe fundul cratiţelor sub care fuseseră aşezate.

Fiindcă luase parte la devastări şi avea mai multe lucruri provenite din jaf, generalul le-a băgat în noptiera, căreia i-a bătut usa cu cuie, improvizând astfel un geamantan.

Cum a putut frumosul general, amator de untura topita şi colecţionar de cratiţe şi de chiloţi de damă, să-şi facă un asemenea geamantan?

Privind locuinţa acestui general rus, ne-am îngrozit.

Din ea se vede nivelul de cultura şi civilizaţie al conduc ătorilor armatei bolşevice.

Şi, pentru a completa tabloul, să spunem şi cum dormea generalul.

E l se culca pe dormeza, care era murdară de noroi şi de crema de ghete şi se învelea cu plapuma de mătase a doamnei doctor, plapum ă care acum nu mai avea cearceaf şi era atât de murdară, încât părea că generalul îşi ştergea cizmele în fiecare dimineaţa cu ea.

Acesta este, în foarte puţine cuvinte, aspectul unui apartament în care a locuit cinci luni un general din armata bolşevică!

După ce au venit câţiva ostaşi care au rămas să facă de pază în jurul blocului şi după ce atentatorii evrei care trăseseră cu revolverele pe fereastră au fost arestaţi, noi am plecat să căutăm un loc unde am putea dormi.

Afara ploua la fel de tare.

Se auzeau împuşcături în alte colţuri ale oraşului.

Atentatorii evrei continuau să săvârşească acte de teroare şi crime. E i şedeau ascunşi prin case, iar când l i se ivea ocazia, trăgeau cu arma asupra ostaşilor noştri, asupra copiilor şi asupra femeilor.

Circulam, făcând fiecare pas cu atenţie, puteau să tragă şi asupra noastră cu revolverul de la orice fereastră.

În drum întâlnim un sublocotenent de rezerva, comandantul unui pluton însărcinat cu paza. Îl întrebăm unde ne-am putea adăposti, căci hainele de pe noi erau leoarca.

Foarte amabil, sublocotenentul ne-a condus prin toate casele în care credea el că am putea găsi un colţişor unde să ne odihnim. Dar, toate investigaţiile au fost zadarnice. A m intrat într-un fost hotel: paturile erau aruncate pe fereastra, în strada, saltelele tăiate cu baionetele, iar cearşafurile arse.

A m intrat apoi într-o cafenea. Dar aici, în afara că era un miros infect, toate fotoliile şi toate canapelele erau tăiate şi murdărite. Într-un târziu, intrăm într-o casă, unde era instalat corpul de gardă. Ostaşii însărcinaţi cu paza, cărora nu le venise încă ceasul să între în post, dormeau, înveliţi în foile de cort, pe ciment. Urcăm la etaj. În fata noastră e o uşă capitonată, care e încuiată.

— Cu siguranţă ca aici e un dormitor spune cineva dintre noi.

Întrebam apoi, pe soldaţii de jos, ce se afla în camera aceea şi în camerele vecine.

— A i c i au locuit nişte evrei, care au fugit, ne informează unul dintre ostaşi.

— Şi voi nu aţi intrat înăuntru să căutaţi o perna sau o saltea, pe care să vă odihniţi?

— Păi cum să intrăm în casa oamenilor, dacă nu ne-a dat nimeni ordin?

Răspunsul şi fapta acestor ostaşi erau aproape neverosimile, prin puritatea şi candoarea lor.

După ce au dormit săptămâni întregi în tranşee, pe ogoarele desfundate de ploi şi în păduri, au cucerit oraşul şi nu au îndrăznit să între într-o casă părăsită ca să se culce pe un pat, pentru simplul motiv că nu le aparţinea lor, acest pat.

În cinstea lor, de o superbă puritate, ostaşii români au preferat sa doarmă în oraşul cucerit, sub străşinile caselor, pe asfalt, sau pe culo arele de ciment, uzi de ploaie şi înveliţi în foile de cort, decât s ă forţeze o uşa, după care, cu siguranţă, ar fi găsit un pat şi o pernă, pe care să doarmă omeneşte.

Somnul lor, somnul ostaşilor care au cucerit Cemăuţii şi care dormeau pe asfaltul ud, m-a obsedat, de-atunci nopţi de-a rândul.

Oare mai există, în vreo parte a lumii, un ţăran atât de cinstit ca flăcăii aceştia, care au cucerit Cemăuţii?

Deşi aveam intenţia să căutăm un pat în casa aceasta, nu am mai avut tăria să forţăm încuietorile şi să deschidem uşile.

A m rugat pe ostaşi să ne împrumute două mantale şi ne-am culcat alături de ei, pe asfaltul umed, aşa cum dormeau şi dânşii.

Şi somnul nostru a fost adânc, iar în sufletele noastre ne -am simţit, cel puţin atâta vreme cât am stat lângă aceşti flcăi cu sufletul curat, foarte cinstiţi.

A două zi dimineaţa, la orele cinci am luat ceaiul împreună cu soldaţii.

Era acelaşi ceai de la cazan, pe care ei l-au băut şi când şedeau în tranşee şi când dormeau pe ogoare sau în păduri. Chiar dacă au existat în oraş provizii, ei nu s-au atins de nimic şi la ceaiul lor, din dimineaţa aceea, nimeni nu a adăugat măcar o bucăţică de zahăr mai mult.

Acei care vor să cunoască ţara noastră şi sufletul ţăranului nostru, ar fi trebuit să vină şi să-i vadă pe soldaţii cuceritori cum beau din castroanele lor, în acea dimineaţă, ceaiul de la cazan, muşcând cu poftă din bucata de pâine cazonă, neagră şi tare.

M-am despărţit de dânşii, pornind ca să vizitez oraşul. M-am îndreptat spre reşedinţa metropolitană, care e una din cele mai frumoase clădiri din ţară şi care are o capelă de minunată artă.

Icoanele erau de aur, totul era lucrat de mari maeştri, în această micuţă bisericuţă. Interiorul ei rivaliza în frumuseţe cu cele mai artistice 5 5 5 lăcaşuri ortodoxe de închinare.

Aflasem în cursul serii că această capelă, de la reşedinţa metropolitana, a fost devastată.

Cât de puţin e spus: devastat.

Bisericuţa aceasta nu a fost devastată: a fost prădată şi pângărită în cel mai groaznic chip. Numai fantezia păgânilor putea născoci acest chip de grozavă pângărire. Căci bisericuţa reşedinţei metropolitane din Cemăuţi a 37

Constantin Virgil Gheorghiu fost transformată, literalmente în closet, pentru ostaşii păgâni ai U. R. S. S.-ului.

În fata bisericuţii sunt împrăştiate câteva mii de volume, luate de bolşevici din biblioteca reşedinţei şi aruncate în gunoi.

A m deschis câteva: erau comori rare de literatură teologică, filosofie, ştiinţă, artă.

Uriaşa bibliotecă, care avea toate cărţile legate frumos şi care costa o avere, a fost smulsă din rafturi şi azvârlită afară. Se cunoştea că aceste cărţi stau aruncate acolo de multă vreme. Ninsese şi plouase, de multe ori, peste ele.

Chiar la intrare se afla un ceaslov vechi, legat în piele. Foile îi erau smulse. Îl plouase vreme îndelungată şi se cunoştea că bolşevicii, din lene, că să nu-l dea deoparte, călcaseră peste el, ca peste o piatră. Aproape toate cărţile erau în acelaşi hal. Şi ştiţi de ce au aruncat comuniştii cărţile din această imensă bibliotecă, în stradă?

E greu de crezut pentru minţile noastre. Totuşi, cărţile au fost azvârlite pentru ca, în locul lor, să se pună paturi pentru soldaţi. În locul bibliotecii a fost instalat un dormitor pentru trup ă.

Cum păşeşti apoi pragul bisericii, te loveşte un miros greu.

Chiar lângă uşa se află o mitră episcopală, pe care bolşevicii, după ce i-au luat pietrele scumpe, au transformat-o în oală de noapte.

Aurul şi argintul a fost scos.

Ochii sfinţilor sunt înţepaţi cu baionetele. În icoanele de pe catapeteasmă, pe care nu le-au putut înţepa cu baionetele, au tras cu revolverele. Stranele şi cea mai mare parte din mobilierul de lemn al bisericii, au fost întrebuinţate ca lemn de foc pentru dormitoarele trupei roşii.

Din crucile de lemn care se aflau în această capelă şi care erau lucrate cu o arta neîntrecută şi ferecate în aur curat şi în argint, bolşevicii au făcut surcele de aprins focul.

Veşmintele preoţeşti, prapurele şi pânza zugrăvită cu icoane, cu care se acoperă Sfânta Masă din altar, au fost tăiate cu baionetele în mici bucăţi.

Aceste bucăţi de vesminte preoţeşti, de icoane de pânza sau muşama, erau întrebuinţate de bolşevici ca hârtie igienică. Biserica era transformată în întregime în closet. Soldaţii bolşevici au pâng ărit mai ales sfântul altar care era plin de excremente. Între aceste murdării erau aruncate bucăţi de cruce, bucăţi de icoane sau de veşminte.

Dar spectacolul de grozavă pângărire şi de nemaipomenită sălbăticie pe care-l înfăţişează aceasta bisericuţă umilită de bolşevici şi de evrei este indescriptibil.

Unul din micii funcţionari ai reşedinţei metropolitane din Cemăuţi, care în timpul ocupaţiei ruseşti a stat fugar pe ogoare şi prin sate, revenind 38

Ard malurile Nistrului în timp ce mă aflam eu acolo şi văzând halul în care era biserica, a început sa plângă cu hohote. Era bărbat în toată firea şi avea tâmplele încărunţite.

Dar cine putea privi această profanare fără să i se zguduie pieptul de revoltă şi de durere?

Şi totuşi acesta nu este decât unul din aspectele barbariei iudeo – bolşevice.

Ieşind din curtea bisericii am zăbovit câteva clipe stând de vorba cu câţiva foşti funcţionari ai reşedinţei metropolitane.

Tânguirile lor erau fără de sfârşit. Cine va putea cuprinde vreodată în stihul, în vioara sau în slova lui, uriaşa durere trăită de populaţia din Bucovina în anul acesta de sclavie? Copiii cetăţenilor români care învăţau la şcoală au fost cu toţii lăsaţi repetenţi de învăţătorii evrei. Cei din clasa a patra au fost trecuţi în clasele întâia sau a două. Cei care terminaseră şapte clase au fost obligaţi să urmeze clasa a treia. Şi în anul acesta de sclavie, niciunul din copiii români nu a trecut clasa. Toţi au rămas repetenţi.

Părinţii elevilor erau chemaţi la şcoală de învăţătorii evrei şi l i se anunţa că dacă vor mai îndemna pe copii să se închine seara acasă, vor fi împuşcaţi ca nişte câini.

În cursul aceleiaşi dimineţi am părăsit oraşul Cemăuţi. Acum, la lumina clară a zilei când îl puteam vedea mai bine, aveam impresia ca mă plimb într-un oraş străin. În drum spre aeroport, trecând prin Piaţa Unirii, aproape în întregime arsă, aflu că în clădirea din această piaţă au fost arse peste douăzeci de mii de aparate de radio. Aceste aparate fuseseră confiscate de poliţia sovietică, de la cetăţeni, imediat după izbucnirea războiului, pentru ca populaţia să nu afle nimic despre mersul luptelor şi a înfrângerii armatelor ruse. Acum în toată Bucovina nu se mai afla nici un aparat de radio.

Aflu apoi că au fost descoperite numeroase cadavre, ale românilor asasinaţi de bolşevici în cimitirul evreiesc, în subsolurile diverselor instituţii şi în subsolurile câtorva biserici. L a dou ă ceasuri după amiază, mă înalţ cu avionul deasupra oraşului care a fost atât de crunt umilit şi batjocorit. Ne luam zborul înapoi spre Marele Cartier al Aerului.

Zburam la o distanţă foarte mică, pe deasupra pădurilor nesfârşite ale Bucovinei, din care se înălţa până la noi un parfum tare.

Privind aceste păduri şi frumoasele plaiuri bucovinene, deasupra cărora plutim, căpătăm din nou credinţa că tot ce au distrus barbarii vom putea reface.

Vom reface totul în cinstea flăcăilor ostaşi, care dormeau uzi, pe asfalt, în oraşul cucerit şi cu tăria sufletelor lor care împrăştie aceeaşi mireasmă întăritoare ca şi a pădurilor deasupra cărora zburam acum, cu sufletul cernit.

DONATORII DE SÂNGE.

Cum am ajuns la Bacău aflu ca am fost chemat telegrafic la Marele Cartier General, unde trebuia sa mă prezint urgent.

Marele Cartier General se afla la Roman. De ce m-au chemat? Nu ştiu nimic. E duminica dimineaţa. L a orele zece pornesc cu un Fleet spre Roman.

În vreme ce mecanicii făceau revizia avionului, m-am întins pe iarba cu ochii închişi. Soarele inunda cu o lumina tare aeroportul Gherăeşti, de pe care vom decola.

Se aud undeva clopotele sunând. Aş vrea să mă duc la biserica. Dar reveria mea este întreruptă. Avionul e gata de plecare. Îmi trag boneta peste urechi şi ma urc. Un ostaş îmi leagă împrejurul umerilor paraşuta. Apoi pornim.

Drumul de la român la Bacău se face cu avionul în douăzeci de minute. Nici nu ştiu când am parcurs aceasta distanta.

Pe aeroportul din Roman, care se afla lângă cimitir, aflu ca în cursul nopţii avioanele inamice au aruncat bombe. Unele au căzut în cimitir, scoţând oasele morţilor afară, iar altele

au căzut chiar pe aerodrom. Deşi au căzut multe bombe, niciuna nu a făcut explozie.

Îl întâlnesc în biroul său pe colonelul Brătescu, care este ca întotdeauna de o covârşitoare amabilitate:

— Te-am chemat ca să plecăm împreună în Bucovina, mi-a spus dânsul. Dar nu vom mai pleca. Diseară Marele Cartier General se muta de aici. Pleci cu noi şi acolo unde ne vom stabili, vom vedea ce avem de făcut.

A m ieşit singur în oraş. Mă întâlnesc pe drum cu câţiva camarazi de ai mei de la radio-informaţii. Erau şi ei gata de plecare. Nu ştiam niciunul dintre noi direcţia spre care pornim.

A m dormit la nişte lipoveni din Roman care mi -au dat pâine de casa, ouă fierte şi lapte cald. L a ora două noaptea am pornit cu automobilele secţiei de radio spre Iaşi.

În timpul drumului activitatea la această secţie nu a contenit.

O echipa rămăsese la Roman pentru a prinde emisiunile din timpul cât noi ne aflam pe drum. Altă echipă ajunsese la Iaşi, iar la sosirea noastră, buletinul cu informaţii externe avea să fie acolo, dimineaţa, tipărit gata.

După vreo oră şi jumătate a răsărit soarele inundând lunca Şiretului cu o lumina roşie de feerie.

Când am coborât din automobil, la Iaşi am citit unul dintre cele mai emoţionante afişe. Un afis mai impresionant decât rugăciunile şi poeziile.

Cetăţenii, indiferent de vârsta şi de sex, erau invitaţi, călduros, să doneze o parte din sângele lor pentru ostaşii răniţi de pe front.

Toate ofrandele sunt impresionante. Ofranda de sânge întrece pe toate celelalte. A dărui o parte din sângele tău, care să fie trecut în trupul altui om pentru a-i salva viaţa, este un act care cuprinde mai multă solemnitate decât împărtăşania.

Ritualul acesta al dăruirii sângelui de către un om, pentru alt om, are în el ceva din solemnitatea marilor liturghii.

Nu ţin minte exact nici o fraza din acest apel adresat cet ăţenilor. Ştiu însă că era semnat de decanul Facultăţii de medicina din Iaşi şi de câţiva profesori medici. L i se spunea cetăţenilor că dăruirea sângelui se face uşor, fără nici o durere. Şi donatorii erau invitaţi să se prezinte în număr cât mai mare.

Patria le cerea acest dar de sânge cu care se va salva viaţa ostaşilor grav răniţi, care luptă pe fronturile îndepărtate.

La spitalul Sfântul Spiridon, unde se înscriau acei care voiau s ă dea o parte din sângele lor pentru răniţi, am întâlnit, aşteptând în faţa unei uşi, pe care scria Centrul de transfuzia sângelui, câteva zeci de oameni.

A m încercat să văd cine formează majoritatea, dar n-a fost cu putinţa.

Erau de o potrivă de mulţi şi bărbaţii şi femeile. N-am putut observa nici măcar dacă sunt mai mulţi tineri decât bătrâni. Erau amestecaţi. Alături de bărbaţii cu tâmplele încărunţite, se aflau fetiţe în uniforme de şcoala; lângă domni, îmbrăcaţi impecabil şi cu croiala hainelor perfectă, şedeau muncitori desculţi şi femei sărace de la periferie. Aceştia erau donatorii de sânge.

În grupul lor, observ, în afară de uniformele şcolare şi alte uniforme: doi preoţi, câteva uniforme de funcţionari şi muncitori de la C. F. R şi de la poştă.

Şi cât de tăcuţi şi de gravi aşteptau înşiraţi pe două rânduri, aceşti oameni!

Niciunul nu era grăbit. Niciunul nu era nerăbdător. Şedeau calmi, cu privirile bune şi liniştite, aşa cum stau oamenii, când aşteaptă şa le vină rândul, la uşa altarului, pentru împărtăşanie sau pentru a lua anafura.

În sala laboratorului medicii şi doctoriţele, ca şi surorile de ocrotire, îmbrăcaţi toţi în halate albe, vorbeau încet, ca la oficierea unei mari slujbe.

Şi, pe bună dreptate: căci dăruirea sângelui pentru aproapele tău, mai ales când el este un ostaş rănit în luptele pentru apărarea ţarii, este un act de 41

Constantin Virgil Gheorghiu nesfârşită solemnitate. Încetul cu încetul capăt toate lămuririle tehnice asupra operaţiei dăruirii sângelui şi a transfuziei.

Undeva, pe front, unde se dau lupte crâncene, unii soldaţi şi ofiţeri sunt grav răniţi. Rana provocată de gloanţe, de schij ă sau de proiectile face să l i se piardă o mare cantitate de sânge. Această substanţă, care întreţine viaţa în trupurile noastre, care are culoarea macilor şi a garoafelor şi pe care noi o numim sânge, se scurge din trupurile lor, luând cu ea şi puterea de viaţă a rănitului. Uneori, aceste pierderi de sânge sunt atât de mari încât rănitului nu i se mai poate da nici un ajutor. Toate doctoriile şi toat ă ştiinţa medicală nu-i pot fi bolnavului de nici un folos. Nici o injecţie nu-i mai poate infiltra în trup viaţa care a început să i se scurgă odată cu sângele care i-a curs prin rănile deschise.

În aceste cazuri bolnavul poate fi salvat de la moarte numai dac ă i se reda sângele pierdut. Dar sângele lui a curs pe brazdele câmpului de luptă şi a fost absorbit de ţărâna însetoşată. I se poate da însă, în locul acestui sânge, sângele altui om.

Numărul răniţilor fiind mare, este nevoie, pentru a l i se oferi tuturor salvarea, de o mare cantitate de sânge.

Transfuzia trebuie făcută însă urgent. În trupul rănitului trebuie introdus sângele pierdut fără nici o întârziere.

De aceea, chiar la primele posturi de ajutor de pe linia întâia a frontului, trebuie să se găsească în permanenţă cantităţi suficiente de sânge care să fie transmise răniţilor.

Acest sânge se colectează de la donatorii benevoli. Unul dintre centrele cele mai importante care aduna sânge pentru răniţii de pe front este acela de la spitalul Sfântului Spiridon din Iaşi.

După ce s-au lipit acele emoţionante apeluri pe străzi, cetăţenii au început să vină în număr impresionant de mare pentru a-şi oferi sângele. În prima zi, donatorului i se iau toate datele şi o proba de sânge ca să se vadă din ce grupă

sanguină face parte. Căci oamenii se împart, după calitatea sângelui, în patru categorii mari.

Sângele unui om din categoria întâia se poate transmite numai unui rănit din aceeaşi categorie.

Tot în această primă zi se face şi vizita medicală aceluia care vrea să-şi doneze o parte din sânge. Asta pentru ca odată cu sângele să nu fie transmis în trup, rănitului şi morbul vreunei boli.

Bolile care pot fi transmise pe calea sângelui sunt, de altfel, numai trei: tuberculoza, malaria şi sifilisul. De aceea donatorul este examinat cu atenţie ca sa se vadă dacă nu sufere de una din aceste boli.

După ce i s-a făcut examenul medical şi după ce s-a stabilit grupul sanguinar din care face parte, donatorul îşi dăruieşte sângele.

Operaţia aceasta pe cât este de impresionantă pe atât este de simplă şi de uşoară. Dăruirea sângelui se face fără nici o durere. În braţul donatorului este introdusă o seringa cu care i se extrage sângele. Cantitatea de sânge care se ia unui om este de 300 cm3 în medie. Acest sânge este amestecat cu nitrat de sodiu pentru a nu se coagula, apoi este vărsat într -un vas de sticla şi închis ermetic.

Vasele acestea cu sânge sunt aşezate în frigorifere şi expediate pe front.

În fiecare zi pornesc de la Iaşi şi din oraşele din Moldova, mari cantităţi de sânge conservat şi aşezat în frigorifere şi termosuri speciale, către linia întâia a frontului.

Sângele acesta, conservat cu nitrat de sodiu, durează patrusprezece zile.

Acolo, la postul de prim ajutor, sub ploaia de gloanţe, uneori, medicul militar transmite răniţilor acest sânge, cu ajutorul căruia sunt salvaţi de la moarte.

Cât de emoţionante sunt lăzile în care se află frigoriferele şi termosurile cu sânge omenesc pentru front!

După ce am aflat toate aceste amănunte, am căutat să vorbesc personal cu câţiva dintre donatori.

Niciunul dintre ei, dintre aceşti oameni care îşi dăruiesc o parte din sânge, nu ştiu cui va fi ea transmisă. Acela căruia îi va fi dăruit acest sânge nu va cunoaşte niciodată pe donator. Şi totuşi cât de mulţumiţi se simt acei care îşi dăruiesc sângele!

Între ei găsesc pe primul procuror al Tribunalului Iaşi, care îmi răspunde:

A m şi eu un frate pe front. Poate ca a fost sau va fi şi el rănit şi va avea nevoie să i se facă o transfuzie de sânge. Sângele meu, acela pe care îl dăruiesc acuma, va salva viaţa unui ostaş sau a unui ofiţer pe care eu n -am să-l cunosc niciodată. Poate că şi pentru fratele meu îşi va dărui cineva sângele, salvându-i viaţa, fără să-l cunoască.

O domnişoară, de la un liceu de fete din Iaşi, îmi răspunde când o întreb ce a îndemnat-o sa vină atât de curajoasă şi să-şi dăruiască sângele:

— Logodnicul meu se afla din prima zi a războiului pe front. A m impresia ca dacă va fi rănit, atunci sângele cu care i se va salva viaţa prin transfuzie, va fi sângele meu. Sunt sigura că sângele meu îi va fi transmis lui.

Un bătrân, care a făcut războiul trecut şi a fost rănit de două ori, îmi răspunde:

— În războiul trecut m-am luptat vitejeşte pentru ţară şi mi-am vărsat de două ori sângele, pe câmpul de luptă. Acum sunt bătrân şi nu mă pot duce pe front. Dar nu mă lasă inima să stau acasă, când ştiu ca armatele 43

Constantin Virgil Gheorghiu noastre se luptă la hotare. Dăruindu-mi aici o parte din sânge, am impresia ca îl dăruiesc tot pe câmpul de luptă. Căci sângele acesta pe care-l dau acum îl dau tot pentru ţară.

Cât de impresionant e apoi răspunsul unei bătrâne care are doi feciori în război.

Ea are intuiţia ca îşi dăruieşte sângele pentru a-şi salva feciorii de la moarte.

Pe lista donatorilor de sânge se afla apoi toţi medicii spitalului, în frunte cu decanul Facultăţii, profesorul doctor

A. Ţupa. Iată numele lor: dr.

Buţureanu, dr. Coteanu, dr. Cosăcesu, apoi doctoriţele Golăescu, Vasiliu, Feodorov şi ceilalţi.

Şi-au dăruit sângele pentru răniţi şi surorile de ocrotire şi infirmierele, toată lumea. U n fapt care emoţionează este acela al ostaşilor răniţi.

Soldaţii şi ofiţerii pe front, care se afla la spitalul Sfântul Spiridon şi a căror stare e mai bună, s-au înscris cu toţii, până la unul, pentru a-şi dărui sângele.

Aceşti ostaşi care şi-au vărsat sângele pe front, când au fost răniţi, acum rănile lor s-au închis şi urmează să părăsească spitalul, îşi dau a două oară sângele pentru Ţară.

Dau fiecare dintre ei, din nou, câte o cănită mare de sânge pentru camarazii lor răniţi.

Cea mai mare parte dintre dânşii, dintre aceşti ostaşi care şi -au dăruit de două ori sângele, vor pleca iarăşi pe front.

Şi dacă soarta va vroi, ei îşi vor mai dărui odată, pe câmpul de luptă, pentru a treia oara, sângele.

Deşi ofranda lor este mai emoţionantă decât cele mai impresionante fapte de eroism, ei sunt extrem de modeşti. U n sergent brunet îmi r ăspunde foarte simplu la întrebare:

— Noi nu ne facem decât datoria, dându-ne sângele pentru Ţară.

Uneori sângele este transmis direct rănitului. Atunci donatorul stă alăturea de rănit. Cu ajutorul unei pompe speciale, sângele lui trece direct în trupul rănitului. Inimile celor doi oameni bat impresionant în aceeaşi cadenţă.

Seringa de la un capăt al tubului e înfiptă în braţul celui care-şi dă sângele, iar seringa de la celălalt capăt este înfiptă în braţul rănitului.

Odată cu sângele care curge în trupul bolnavului, donatorul are impresia că se infiltrează în venele celui rănit şi viaţa pe care o dăruieşte din viaţa lui.

Dar răniţii din spital au nevoie de transfuzii de sânge atunci când nici nu te aştepţi.

Pentru acest motiv donatorul trebuie sa fie în permanenţ ă aproape de spital ca să poată veni atunci când va fi nevoie, fără nici o întârziere.

A m întâlnit oameni care dorm în spital pentru a fi cât mai aproape de rănitul căruia trebuie să îi dăruiască o parte din sângele lor.

Alţii sunt aduşi de acasă în timpul mesei sau la ore târzii de noapte. E suficient sa l i se spună:

Astăzi e nevoie de sânge pentru un rănit! Şi donatorul porneşte repede spre spital pentru a face solemna ofrandă.

Ieşind de la spitalul Sf. Spiridon unde ai vorbit cu aceşti oameni care-şi dăruiesc o parte din sângele lor pentru ostaşii răniţi ai ţării eşti cuprins de acelaşi sentiment cu care te întorci de la marile slujbe religioase.

Aici, ca şi pe front cu aceeaşi pioasă solemnitate se dăruieşte sânge pentru Ţară.

B Ă L T I:

E V R E I I D E F I L E A Z Ă P R I N F A Ţ A O R A Ş U L U I P E C A R E L – A U A R S.

A m pornit azi dimineaţa (e 16 iulie, mi se pare) cu generalul Topor, marele pretor, spre Basarabia. Pe sosea mergem greu din cauza maşinilor militare care aglomerează drumul. Întâlnim ambulante ale Crucii Roşii, camioane care cară muniţii şi alimente, maşini mici, germane şi româneşti.

Războiul se simte din ce în ce mai mult. Cu cât ne apropiem de Prut, cu atât vedem mai multe case distruse de bombe.

Toate sunt case ţărăneşti, construite din lemn sau din pământ.

De ce au tras bolşevicii în aceste case?

Ajungem la Ungheni, la amiază.

Gara este distrusă. Pe toţi pereţii scrie cu litere mari: "Trăiască România! Trăiască generalul Ion Antonescu. Jos

jidanii! Jos comuniştii!"

Oprim automobilul în apropiere de gara puştie. E o căldură înăbuşitoare.

Pe peron se mai văd unele inscripţii ruseşti şi multă murdărie.

Foarte multă murdărie. În timp ce priveam absent în zare, stând în grădiniţa de lângă gară şi aşteptând pe generalul Topor, care se dusese să inspecteze inspectorul de jandarmi, aud, venind de undeva din livezile Prutului, un marş românesc ostăşesc. Niciodată nu am auzit un marş care să mă impresioneze mai mult. Ii simţeam venind parcă din însăşi inima pământului basarabean, acest marş ostăşesc.

Şi am fost cuprins de un sentiment atât de puternic încât îmi venea să mă descopăr ca la rugăciune.

Dar popasul la Ungheni se termina. Pornim cu automobilul spre Balţi. Drumul, printre ogoarele bogate, printre lanurile de grâu şi de porumb, face să-mi sângereze inima la gândul că acest pământ încărcat de atâta frumuseţe şi bogăţie, ne fusese cotropit de cei mai sălbateci oameni ai secolului nostru.

Iată lanurile de floarea soarelui. Nicăieri nu creşte floarea soarelui mai frumos decât aici. Pare că Dumnezeu a făcut această floare, care întrece în mărime pe toate celelalte flori ale grădinilor, anume pentru a împodobi cu ea câmpurile nesfârşite şi mănoase ale Basarabiei.

Deoparte şi de alta a drumului vedem oameni care lucrează la seceriş.

Din când în când ne opreşte câte un ţăran care vine spre noi cu câte trei patru arme în mâna sau cu câte o ladă de muniţii ruseşti

— Le-am găsit în porumb sau în grâu, ne spun ei, întrebându-ne unde să le ducă.

Ruşii în fuga lor, au lăsat pe şoseaua dintre Ungheni şi Balţi, nenumărate automobile stricate, lăzi cu muniţii,

tunuri şi arme. Sunt pline lanurile de grâu şi de secara de arme ruseşti.

După câteva ore ajungem în târguşorul Făleşti. Pe aici prin apropiere s-au dat lupte grele. Populaţia mai este şi acum, după ce frontul s-a depărtat, speriată.

Timp de câteva zile, cât au durat luptele în această parte, aviatorii bolşevici zburau deasupra câmpurilor şi trăgeau cu mitraliera în ţăranii care îşi lucrau ogoarele. A u omorât atunci, aceşti sălbateci ostaşi ai Sovietelor, nenumăraţi copii, femei şi ţărani care se aflau pe ogoare, trăgând asupra lor din avioane.

"Eroismul" aviatorilor bolşevici, care au omorât populaţia pasnică şi fără apărare, pe ogoarele basarabene, va trebui să fie înregistrat de istorie fiindcă este unic prin cruzimea lui.

Cum ajung la Făleşti, întâlnesc o ţărancă basarabeană de vreo douăzeci de ani, care îmi povesteşte primul fapt despre libertatea lucrătorilor din ţara care se întitulează raiul muncitorilor. Aceasta fată, care are nişte degete lungi şi frumoase, făcute parcă anume pentru a coase flori şi a broda altiţe sau patrafire, a fost aleasă de conducătorii sovietici ai satului, să înveţe şcoala de conducătoare de tractoare.

Aceasta fată suavă, cu privirile galeşe şi cu sufletul sensibil ca o vioară, trebuia să devină mecanic şi şofer. Cum a avut acel conducător bolşevic cruzimea de a pune în mâinile tinerei şi frumoasei fete, ciocanul?

Ea trebuia să înveţe a demonta un motor, a unge maşinile cu ulei şi a conduce tractorul, murdară de păcură şi unsoare ca un salahor.

Cu toată bunavoiţa de a se supune, desigur că fata n-a reuşit sa facă nici o ispravă în meseria pe care i-a fost impus să o înveţe.

Şi fiindcă aceasta lipsă de aptitudini pentru mecanică a tinerei fete a fost considerată ca o crimă contra statului, ea

a fost condamnată la şase luni închisoare şi la pierderea dreptului de a mai avea vreodată serviciu.

Întâlnesc apoi alte fete. Cele mai multe au suferit condamnări la câteva luni de închisoare pentru că nu s-au dovedit apte a deveni şoferi mecanici şi conducători de tractoare.

În U. R. S. S., nu se ţine seama de nici un fel de vocaţie sau aptitudini personale. Vocaţia este considerată ca o invenţie burgheză. Profesia, pe care trebuie să o îmbrăţişezi ţi-o alege unul din evreii conducători. Şi tu, eşti obligat să te supui.

Dacă unui preot i s-a poruncit sa devină lucrător tăietor de lemne, el trebuie să se specializeze în tăiatul lemnelor şi să nu mai râvnească niciodată o altă profesie, fiindcă ar săvârşi atunci o crimă contra statului bolşevic.

Cazul acelei fete tinere şi gingaşe din Făleşti, care a fost obligată să devină conducătoare de tractoare, e exemplificator.

Dar cazurile similare sunt fără de număr.

Tot în Făleşti am întâlnit o fostă servitoare, care nu ştia nici a scrie şi nici a citi, pe care conducătorii sovietici ai satului au numit-o în postul de telefonistă.

Bineînţeles că femeia, care toată viaţa ei nu făcuse altceva decât să spele cratiţele, să taie ceapa, să facă bucate şi să spele pe jos, nici nu a avut curajul sa se apropie de aparatul telefonic.

În van au fost plânsetele şi rugăminţile ei de a fi lăsată să spele mai departe vasele şi să nu o chinuiască punând-o telefonistă.

Insistenţele ei au fost considerate drept sabotaj şi crimă contra sovietelor, iar femeia a fost condamnată la aproape un an închisoare, fiindcă. Nu a voit să muncească.

Cam acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu un muncitor sărman, pe care Sovietele îl puseseră funcţionar la primărie fără ca omul să ştie nici o boabă de carte. Cum putea el să ţină

registrele, să scrie acte şi hârtii, când niciodată nu ţinuse condeiul în mâna?

"Lipsa de activitate" a neştiutorului de carte, pus secretar la primărie, a fost iarăşi socotită sabotaj, iar omul a fost condamnat la doi ani închisoare.

Mergând pe drum şi ascultând aceste monstruozităţi, am ajuns la lagărul evreilor.

Încetul cu încetul, misterul bătrânului evreu cu perciuni avea să se lămurească, stârnind un haz pe care nu-l mai puteam potoli.

Acest evreu procurase, nu se ştie de unde şi cum, o pălărie plină cu caise, care nici măcar nu erau bine coapte.

Când s-a văzut în posesia lor, credeţi că evreul le-a mâncat?

Nu. E l nu s-a atins nici măcar de o caisă. S-a gândit ca decât să le mănânce, ar fi mai bine să le comercializeze. Şi a început negustoria.

Preţul unei caise, din acelea mici şi pe jumătate verzi, a fost stabilit la zece lei bucata.

Cu pălăria în mâna, negustorul improvizat a început a colinda lagărul, printre coreligionarii lui, lăudându-şi marfa şi vânzând fiecare caisa cruda cu zece lei.

Înainte de vânzarea fiecărei bucăţi, cumpărătorul şi negustorul se tocmeau îndelung. Văzând că e obligat sa mai lase ceva din preţ, fiindcă aşa e negustoria, vânzătorul de caise a majorat preţul la cincisprezece lei bucata. ca să aibă de unde scade.

În tot satul întâlnesc, depărtându-mă cu maşina, fete speriate.

Cetăţenii au trăit un an sub regimul bolşevic o viaţă de adevărat infern.

A u rămas aproape toţi fără cai, fără căruţe, fără boi, fără nici o pasăre şi fără nici un pic de grâu sau porumb la gospodăriile lor.

A u fost jefuiţi de bolşevici mai rau decât în codru.

Şi iarăşi din sat treceam printre lanurile nesfârşite de grâu, de secară şi de porumb, care cresc înalte şi aurii ca nişte imnuri, din pământul negru şi mănos al Basarabiei.

După un drum lung prin aceste ogoare şi câmpuri de basm, intrăm pe şoseaua Bălţilor.

Primele case ale oraşului sunt distruse. Trecem pe lângă ele şi le privim uşile sparte, pereţii dărâmaţi, acoperişurile arse.

După cinci minute însă ochiul nostru nu mai întâlneşte nici măcar case dărâmate şi pe jumătate arse, ci numai mormane negre de cenuşă şi de moloz.

Căci Bălţi a fost ars în întregime.

Nu au mai rămas decât mahalalele şi case răzleţe. Şi acestea sunt sălbatic devastate, dar oricum sunt în picioare.

Cea mai mare parte a oraşului a fost transformată însă în cenuşă şi în scrum.

Intrăm la legiunea de jandarmi. Generalul Topor pleacă în inspecţie şi îşi ia rămas bun de la mine.

Mă pomenesc singur în mijlocul oraşului ars.

Niciodată nu am simţit o mai puternică zguduire în faţa unui tablou, decât în aceasta seara, în care soarele vărsa o lumina roşie peste ruinele jalnice ale oraşului Bălţi.

Din tot ce poate avea un oraş, nu a mai rămas nimic.

Fabricile, morile, bisericile, casele toate, sunt arse.

Pornesc pe strada care a fost odată strada principală, iar acum este mai mult o cărare ce şerpuieşte printre grămezile de cenuşă şi de cărbuni fumegânzi.

Miroase a fum şi a cadavre arse.

Sub dărâmăturile oraşului, în închisorile în care se refugiaseră, în casele particulare sau în curţi şi în pivniţe şi -au găsit moartea la Bălţi atâţia oameni.

Cadavrele lor, ale acestor creştini arşi pe rugurile criminale ale evreilor bolşevici, nu au fost încă scoase şi numărate. Dar simţim din plin mirosul de carne arsă.

Poate niciodată nu se va putea stabili câţi oameni au murit aici, c ăci din trupurile lor nu a rămas şi nu va mai rămâne

decât cenuşă amestecată cu cenuşă oraşului.

În timp ce treceam pe uliţi, cu genele aburite de tristeţe, aflu de la un ofiţer german, că Chişinăul a fost cucerit.

În Bălţi nu mai am de ce rămâne. A i c i meseria mea de reporter nu întâmpina nici o piedică şi nu are nevoie, pentru a fi îndeplinită, de nici o osteneală: dintr-o singură privire vezi totul, tot ce este de văzut, adică cenuşă şi numai cenuşă.

Mă hotărăsc să plec fără întârziere spre Chişinău.

Deşi mi-e foame, nici prin minte nu-mi trece să caut ceva pentru masă, căci am siguranţa că nu voi găsi nimic. În oraşul acesta nu a rămas nears nici măcar un pumn de făină.

Singurul lucru pe care-l pot face, este să mă pregătesc mai repede de plecare.

Mă duc la comandament, unde întreb dacă există vreun automobil care pleacă spre Chişinău.

— Te-am servi cu draga inimă, îmi răspunde cineva, dar noi facem război acum şi nu avem timp de ziaristică.

— Totuşi, adaug eu, faptele pe care le culegem noi acum şi pe care le scriem, vor alcătui istoria de mâine şi vor fi paginile prin care copiii noştri vor învăţa să-şi iubească pământul şi să lupte pentru el, aşa cum luptă ostaşii de astăzi.

Un subofiţer german, care se afla întâmplător în birou, a venit după mine imediat, după ce am salutat plecând.

N u mică mi-a fost surprinderea când l-am auzit pe tânărul german adresându-mi-se în cea mai corectă limbă românească:

— Dumneavoastră, domnule reporter, vreţi să plecaţi la Chişinău şi nu aveţi cu ce?

— Da, i-am răspuns eu.

— Pot să vă servesc eu în această chestiune.

— Cum, aveţi dumneavoastră vreo maşină care pleacă spre Chişinău?

— N u avem. Dar asta n-are nici o importanţă. Vom găsi o maşină.

Amabilitatea pe care mi-o arata subofiţerul german, mă emoţiona.

— Dacă nu aveţi întâmplător cunoştinţă despre vreo maşina care pleacă spre Chişinău în seara aceasta, v-aş ruga să nu vă deranjaţi deloc, îi spun eu.

— N u e vorba de nici un deranj, ci numai de un simplu fapt de camaraderie, răspunde dânsul, râzând.

Mă simţeam foarte stingherit, totuşi a trebuit să-l urmez pe subofiţerul german Bening, care insista sincer ca să mă servească.

— Dar dumneavoastră nu sunteţi ocupat, domnule subofiţer?

— N u face nimic dacă voi întârzia câteva minute pentru dumneavoastră. Şi în felul acesta îmi fac tot datoria, spune el cu o siguranţ ă care dezarma.

A m urcat împreună la comandamentul german din oraşul Bălţi. Cât de frumos şi de prieteneşte îţi răspund ofiţerii germani! L a etajul al doilea al clădirii în care se afla comandamentul german, subofiţerul Bening m-a invitat într-un birou unde mi-a oferit un scaun şi m-a rugat să aştept puţin.

— Eu mă întorc imediat, mi-a spus dânsul în frumoasa lui limbă românească.

Nu au trecut nici cinci minute şi subofiţerul Bening s -a întors cu un bilet bătut la maşina pe care mi l-a citit.

Scria în acest bilet care purta ştampilele comandamentului şi semnătura comandanţilor respectivi, că sunt reporter din Marele Cartier General, că trebuie să plec la Chişinău, iar prima maşina germană care are această destinaţie şi pe care o voi opri, este obligată să mă transporte la Chişinău.

Se putea oare face mai mult?

A m încercat să-i mulţumesc subofiţerului Bening dar el mi-a spus:

— Te rog foarte mult să nu-mi mulţumeşti. N u ai pentru ce mulţumi.

Suntem doar camarazi, Iar eu nu am făcut decât o faptă mica de camaraderie. Mai bine să-ţi spun ce trebuie să faci acum cu biletul pe care îl ai de la noi.

— În centrul oraşului se afla un ostaş german care reglementează circulaţia. Te prezinţi lui cu acest bilet, iar el va opri o maşina care are s ă te transporte până la Chişinău.

Spunându-mi aceste cuvinte, subofiţerul Bening mi-a strâns mâna energic, apoi a plecat:

— Acum eu am treabă. Te rog să mă scuzi că nu te pot conduce eu ca să-ţi găsesc şi maşina. Mi-ar face plăcere să te pot servi până la sfârşit şi să stăm de vorbă.

Pe urmă subofiţerul Bening a plecat.

Era un om pe care îl întâlnisem cu un sfert de oră mai înainte şi care îmi făcuse cu atâta dezinteresare şi cu atâta bunăvoinţă serviciile de care aveam nevoie.

Privindu-l cum se depărtează, mi-am zis: iată un german adevărat, iată un om. În tot cursul drumului pe care urmam să-l fac, aveam să întâlnesc în rândul ostaşilor germani şi alţi oameni de aceeaşi factur ă.

Amabilitatea şi camaraderia pe care le-am întâlnit eu şi toţi ostaşii români la unii soldaţi şi ofiţeri germani, sunt uimitoare.

Nu trebuie sa le ceri nimic. Dacă văd că ai nevoie de ceva, îţi oferă ei. Cum aş vrea să scriu o pagină de imn fierbinte pentru aceşti superbi oameni.

M-am dus, trecând din nou printre ruine, în centrul oraşului, unde se afla soldatul german care reglementa circulaţia.

Când i-am spus despre ce este vorba, mi-a răspuns că se va aranja imediat şi m-a rugat sa aştept puţin, că va sosi în curând o maşina, apoi mi-a oferit ţigări.

A m aşteptat aproape o jumătate de ceas.

Toate maşinile care treceau aveau altă destinaţie. Niciuna nu mergea spre Chişinău.

Soarele apusese. Ultimele raze de un roşu tare, de purpura se revărsau peste oraşul ars, dând tabloului acesta dramatic o lumină macabră.

Atunci s-a petrecut un fapt pe care nu am să-l uit niciodată. Pe sosea, din direcţia Soroca-Dumbrăveni, şi-a făcut apariţia un convoi de câteva mii de evrei care erau aduşi din zona de luptă. Prezenţa lor în preajma frontului era catastrofală. Toţi evreii, de la copii şi până la cei de optzeci de ani făceau spionaj în favoarea bolşevicilor.

Evrei cu perciuni galiţieni, femei evreice, din toate categoriile sociale, de toate vârstele, copii pistruiaţi şi cu urechile blegi, duceau zi şi noapte inamicului, informaţii despre poziţiile trupelor noastre. A fost nevoie să se ia măsuri radicale şi să fie ridicaţi şi transportaţi din apropierea frontului toţi evreii indiferent de sex, de vârsta sau de categone social ă.

Prezenta lor în apropierea frontului era mai periculoasa decât dinamita. Iată-i acum, pe aceşti vrăjmaşi de moarte ai ţării şi ai neamului nostru, aduşi în convoi din Nordul Basarabiei.

Coloana lor e nesfârşită.

Cum merg între santinele, sub lumina roşie a soarelui care se revărs ă peste ei şi peste oraşul ars, par nişte făpturi subterane.

În acest convoi, alcătuit din câteva mii de indivizi, se aflau şi o parte din evreii care au devastat, incendiat şi distrus oraşul B alţi şi alte oraşe din Nordul Basarabiei.

Mă apropii de convoiul în jurul căruia se împrăştie un miros greu.

Din când în când jidovii aruncă asupra oraşului ars, priviri furişe şi încărcate de bucurie diabolică.

Mormanele acestea de cenuşă sunt opera lor. E i au distrus oraşul Bălţi!

Acum defilează împreună cu femeile, bătrânii şi copiii lor, ca şi cea mai criminală armată de distrugători, în faţa ruinelor fumegânde ale oraşului sub care zac cadavrele celor ucişi de ei.

Convoiul evreilor înaintează încet. E i nu par atât de tare obosiţi, cât par dispuşi să guste cu privirile, cât mai îndelung, spectacolul oraşului ars.

Toţi simt în nări mirosul greu de carne arsă, mirosul de cadavre omeneşti pe care le mai mistuie încă jeratecul.

E i au săvârşit aceste asasinate!

E i au închis pe creştini în pivniţe, în nenumărate închisori secrete din oraş, apoi au pus dinamita şi au dat foc.

Câţi dintre dânşii nu au auzit înălţându-se, de după perdeaua flăcărilor, amestecate cu detunăturile exploziilor, ţipetele victimelor care implorau ajutor.

Dar ei au luat toate măsurile, ca din cei închişi şi condamnaţi de ei la moarte prin arderea de vii, să nu scape nimeni.

După ce aruncau în aer şi incendiau o casă, echipele lor de distrugere incendiau o altă clădire, în care erau închişi alţi oameni. Pas cu pas aceşti ostaşi ai întunericului, aceste bande ale nopţii, au aprins şi au aruncat în aer toate casele oraşului. Sub dărâmături, pe jeratic, în dosul draperiilor de fum şi de flăcări, ei au făcut să moară în chinuri grozave, atâţia oameni.

După săvârşirea nemaipomenitei opere de distrugere şi crima, au încercat să fugă. Mulţi au trecut Nistrul. Dar o parte au mai rămas aici, pentru a continua opera de distrugere. Sunt aşa zisele echipe de sacri ficiu, care au misiunea de a trage asupra soldaţilor români şi germani din case, din lanurile de porumb, din pivniţe şi din subsolurile în care se ascunseser ă înarmaţi.

Iată-i! Aceştia sunt.

În vreme ce îi privesc, evreii înaintează mereu.

Pare că şiragul care mânjeşte şoseaua, coloana aceasta a lor, nu se va mai sfârşi. Niciodată nu mi-am închipuit că voi

putea asista la o defilare aşa de macabră.

Umbrele nopţii începuseră a acoperi oraşul.

Coloana evreilor se scurgea printre mormanele de ruine.

Deasupra lor şi deasupra oraşului ars, se înălţau coloanele de fum.

Oare cine va putea să redea vreodată într-un tablou, înfăţişarea miilor de evrei care defilau în faţa ruinelor oraşului Bălţi, pe care cu câteva zile mai înainte îl distruseseră?

Cine va putea reda aspectul acestei înspăimântătoare coloane de ucigaşi, care înainta încet prin fumul oraşului ars şi prin mirosul cadavrelor creştinilor aruncaţi de ei în flăcări?

Dinspre mahalale veneau din când în când câte un bărbat.

Sau câte o femeie cu copilul în mână, căutându-şi casa arsă.

Populaţia creştină din Bălţi s-a refugiat îngrozită de teroarea iudeo-bolşevică, pe dealuri, unde a stat însetoşată de osteneală şi de spaimă, zile şi nopţi de-a-rândul.

În urma lor, bandele de criminali şi distrugători le-au devastat toată agoniseala şi le-au ars casele.

Acum aceşti nefericiţi pribegi se întorc de pe ogoarele din jurul oraşului Bălţi, cu spaimă, pentru a vedea dacă nu a mai rămas ceva din vatra lor.

Şi venind, dau cu ochii de coloana evreilor. Întâlnesc pe acei care le-au distrus casele, i-au batjocorit şi le-au ars totul.

Şi nenorociţii pribegi, cu ochii înlăcrimaţi, privesc la armata criminală care defilează sinistru, în faţa vetrelor arse ale oraşului.

Mă uit la ceas: e ora zece.

Nu a trecut până acum nici un automobil către Chişinău.

Ostaşul german mă sfătuieşte să aştept. Pe urmă el s-a retras, ducându-se să se culce, fiindcă a doua zi la ora trei dimineaţa intra din nou în post.

A m mai stat în mijlocul străzii cam o jumătate de oră, pe urmă m-a doborât oboseala. Ştiam că nu voi găsi nicăieri un loc unde să mă odihnesc aşa ca eram hotărât sa dorm undeva, între aceste ruine.

În faţa mea, era însă biserica Soborului cu acoperişul distrus. M-am gândit că aş putea găsi un culcuş în curtea bisericii. Şi am intrat. Nu-mi puteam explica faptul că biserica nu a ars, cu toate că împrejurul ei toate casele sunt transformate în cenuşă, La poarta mă întâmpină o santinelă română. Îi spun că vreau să dorm în noaptea asta, undeva, în curtea bisericii.

Ostaşul îmi propune însă un loc de dormit mai bun: în casa parohială, care a scapăt şi ea neatinsă de pârjol.

Pentru asta trebuie să cer încuviinţarea comandantului companiei, care se afla chiar în casa.

M-am prezentat atunci locotenentului de rezerva Bucurică Gheorghe, care era comandantul acestei companii de ostaşi îns ărcinaţi cu reglementarea circulaţiei.

Locotenentul era de o ospitalitate într-adevăr românească.

— Înainte de a va culca, poate vreţi să beţi şi un pahar cu lapte, îmi spune dânsul, apoi fără să mai aştepte răspunsul, îmi toarnă într-o căniţă albă, lapte bătut.

Constantin Virgil Gheorghiu începem a vorbi. Afară e întuneric bezna. În curtea bisericii, ostaşii, care au terminat masa, se pregătesc de culcare. În văzduh se aude zbârnâitul câtorva avioane ruseşti. Ce caută ele deasupra oraşului ars?

Vor să arunce bombe pe jăratec, fiindcă altfel nu fac explozie, glumeşte unul din ostaşi, căruia nu-i pot distinge în întuneric faţa, dar îi ghicesc, ochii sclipitori şi ageri.

Într-un oraş ars, când apar avioanele inamice nu sună nimeni alarma.

Aşa că bănuim, atunci când nu mai auzim zbârnâitul motoarelor, că avioanele s-au îndepărtat şi ne continuăm mai departe discuţia.

Dar nu a trecut multa vreme şi auzim în curtea bisericii câteva miorlăituri sinistre.

Întreb ce este.

Nu-i nimic, îmi spune locotenentul. Sunt pisicile oraşului, care vin din ce în ce mai insistente şi mai numeroase.

Caut să continui discuţia, dar miorlăiturile jalnice ale pisicilor devin din ce în ce mai insistente şi mai numeroase.

Ieşim în tinda casei.

În curtea bisericii vedem câteva zeci de licăriri care sclipeau în noapte: erau ochii pisicilor flămânde.

Când am ieşit din nou din casa, ele în loc s ă fugă, s-au apropiat mai mult de scări. Le vedeam ieşind din tufişuri, de sub gard, din dosul porţii, de sub cerdac, de preţutindeni şi ochii lor luminau ca jeratecul.

Cât de grozav le scânteiau ochii.

A m încercat sa le număr: zece, patrusprezece, treizeci şi două.

Dar ochii care ard în noapte se înmulţesc mereu, apar de preţutindeni şi numărătoarea e imposibilă.

Şi toate pisicile acestea au început acum a miorlăi prelung, jalnic, sfârşietor.

De ce s-au adunat aici? Întreb eu, cu vocea stinsă, fiindcă un fior rece îmi trecuse prin tot trupul la vederea acestor pisici şi la auzul macabrului lor miorlăit.

— Acestea sunt pisicile oraşului Bălţi. Când a fost incendiat oraşul, ele au fugit pe câmpurile dimprejur, unde au stat fugare, ca şi oamenii, zile şi nopţi de-a-rândul, îmi răspunde locotenentul Bucura. Acum aceste pisici sunt flămânzite peste măsură şi vin în oraş pentru a găsi ceva de mâncare.

Se duce fiecare din ele acolo unde ştiau că le este casă. Dar în loc de casă nu găsesc decât o movilă de cenuşă.

Pisicile încep atunci a rătăci pe uliţele pustii, miorlăind, leşinate de foame. Toată noaptea cutreieră printre grămezile de cărămidă arsă şi de scrum, cu ochii sclipitori, căutând ceva de mâncare.

Şi nu găsesc nimic, nicăieri.

Corul de miorlăituri sfâşie sinistru nopţile toate, fără contenire.

Aflu apoi că imediat ce au simţit aceste pisici că în curtea bisericii s-a înjghebat o aşezare omenească au început sa vină acolo şi miorlăie cu nădejde că l i se va da ceva de mâncare. TToată noaptea cutreieră tufişurile cimitirului, se caţără la ferestre, la usa, se urca pe acopenş şi zgârie cu ghearele.

— Şi sunt multe? Întreb eu.

Sunt câteva sute. Ostaşii mei le-au văzut dimineaţa. Unele dintre ele au blana arsă pe jumătate. Altele au tot corpul pârlit şi răni mari pe spinare.

— Şi nu l i se poate da ceva de mâncare ca să nu mai miorlăie atâta?

Soldaţii îşi împart în fiecare seara hrana cu ele, dar nu e suficient cât li se dă. Ele sunt flămânzite tare.

În vreme ce vorbeam cu locotenentul Bucurica, pisicile flămânde s-au strâns la picioarele noastre şi ochii lor, foarte aproape unul de altul, păreau o cuvertura cu broderie luminoasă.

N-am mai putut suporta prezenţa şi miorlăiturile lor şi am intrat în casa.

Aflu că nu numai pisicile dar şi câinii din oraş vin în fiecare noapte pe străzile pustii, cutreierând ruinele fumegânde, lihniţi de foame şi l ătrând sinistru spre luna.

Cum se face că a scapăt biserica Soborului numai acoperişul distrus, când toate casele dimprejur sunt arse? Întreb eu curios.

M i se pare ca aviaţia germană şi aviaţia română evită totdeauna bisericile, asupra cărora nu lansează bombe, deşi ştiu ca bolşevicii au aşezat mitraliere şi tunuri în clopotniţe şi în pridvoarele lăcaşurilor de închinăciune.

Evreii şi comuniştii nu au incendiat biserica Soborului din Bălţi, fiindcă aveau aici instalat un cuib de mitraliere care a funcţionat până în ultimul moment. În timpul retragerii,

bolşevicii nu au mai avut timp să dea foc bisericii. A u aşezat doar în graba câteva mine care nu şi-au făcut efectul.

Aflu apoi că aviaţia bolşevică a căutat, după retragerea trupelor sovietice din Bălţi, să distrugă monumentală biserică a Soborului şi au aruncat mereu asupra ei bombe.

Cu câteva zile mai înainte o bombă a căzut lângă crucea înaltă, care se afla în curtea bisericii şi a înclinat-o mult.

Timp de douăzeci şi patru de ore crucea din curtea bisericii a stat inclinata spre pământ, gata să se prăvale.

A două zi la aceeaşi ora, avioanele bolşevice au căutat din nou să distrugă biserica, aruncând asupra ei bombe. De data aceasta, una din bombe, una singura, a căzut în curtea bisericii, dar nu a făcut explozie. Ea a căzut lângă cruce, făcând o groapa adânca şi îndreptând crucea, care astăzi este dreapta ca mai înainte.

Acest fapt, care constituie o adevărată minune, a impresionat nesfârşit pe credincioşi.

E i vin în număr mare să privească această cruce pe care bolşevicii au încercat s-o doboare dar, care a rămas îndreptată tot de bombele lor, în picioare şi neclintită, ca un semn al triumfului credinţei.

Înainte de a mă culca, unul din ostaşi raportează ca ambulanţele Crucii Roşii au ridicat de la marginea oraşului corpul unui r ănit. Nu se ştie până acum împrejurarea în care a ajuns rănitul în mijlocul lanului de grâu.

Din declaraţiile câtorva cetăţeni, martori oculari, se deduce ca rănitul, care este un fost negustor creştin din Bălţi, a fost ridicat în ziua retragerii armatelor bolşevice de către doi evrei, care l-au dus la marginea oraşului unde au încercat să-l împuşte, trăgând asupra lui câteva focuri de armă.

Fiindcă armatele româneşti şi germane intrau în oraş, evreii asasini nu au mai avut timpul să constate dacă victima a încetat din viaţă şi au fugit ca să nu fie prinşi.

Rănitul a rămas acolo pe câmp, până a două zi dimineaţa, când a încercat să se ridice, dar n-a reuşit. E l şi-a pierdut

cunoştinţă şi a zăcut mai mult mort decât viu în dogoarea soarelui, în mijlocul lanului de grâu, aproape patru zile.

Rănile pe care le avea i s-au umplut cu viermi.

Când l-au găsit trecătorii şi l-au predat sanitarilor, nimeni nu-şi închipuia că va mai trăi.

Medicii cred însă că rănitul va scăpa cu viaţă.

Aş vrea să-l revăd pe acest negustor creştin, dup ă ce se va face bine, ca să povestească cum au încercat evreii să-l asasineze şi cum l-au lăsat în mijlocul câmpului cu rănile deschise, ca să se cuibărească viermii în ele.

După câte s-au stabilit până acum, asasinii sunt nişte evrei care au locuit în Bălţi şi pe timpul românilor. A m presimţirea că şi ei, aceşti ucigaşi de cea mai ordinară speţă, se aflau în convoiul care a defilat la apusul soarelui prin faţa ruinelor.

A m adormit cu un gust amar, ca de cenuşă, în gura.

Părea că mirosul cadavrelor care ard sub ruinele oraşului îmi umple camera şi mă sufocă.

M-am deşteptat înainte de revărsatul zorilor.

M i se pare ca era ora trei sau trei şi jumătate.

După ce mi-am spălat obrajii cu foarte puţină apă – căci în Bălţi erau distruse toate fântânele şi uzina, aşa că apă se găsea extrem de anevoios – am ieşit în strada.

Ostaşul german, de care mă despărţisem aseară, era la postul lui.

Îl întreb:

— Ce împuşcături s-au auzit?

Ard malurile Nistrului îmi spune că în cursul nopţii au fost găsiţi într-o pivinţă, sub ruine, opt evrei şi un aparat de radio emisiune de cea mai moderna fabricaţie. Tot acolo s-au găsit hărţi, documente secrete şi file multe cu informaţiuni cu caracter militar, pe care aceşti evrei, toţi originari din Bălţi şi din împrejurimi, le transmiteau inamicului.

Postul de radio al spionilor evrei a fost descoperit chiar în timpul emisiunii.

Cei opt evrei au fost executaţi după câteva ore.

Acestea erau detunăturile pe care le auzisem şi care mă deşteptaseră din somn.

Acestor evrei din Bălţi nu le putuse satisface setea de distrugere şi de crima numai incendierea oraşelor din nordul Basarabiei. E i activau acum, nădăjduind că vor putea face din toate oraşele României ce au făcut din Bălţi.

Cât de blânda este pedeapsa cu moartea pentru ei şi pentru crimele lor!

Înainte de a pleca din Bălţi, cobor spre marginea oraşului.

La podul Chişinăului întâlnesc câţiva sateni care numai că nu-mi sărută mâinile de bucurie că mă văd.

— De atâta vreme vă aşteptăm să veniţi să ne scăpaţi! De când aşteptăm armata română!

După ce povestesc suferinţele îndurate, unul dintre dânşii îmi arată biserica din mahalaua care se întinde la marginea Bălţilor, dincolo de podul Chişinăului.

În curtea acestei biserici, îmi spun sătenii, bolşevicii au profanat mormintele.

Mormântul familiei Lungu, în care erau înmormântate două fete, după ce a fost jefuit de bravii ostaşi bolşevici, a fost aruncat în aer cu dinamita.

Bolşevicii se hotărâseră, după cât se vede, să jefuiască nu numai pe cei vii, dar nici morţilor nu le-a lăsat liniştea cuvenită şi au aruncat sicriele în aer cu dinamita, după ce le-au prădat.

Cetăţenii povesteau cum au sărit bucăţile de sicriu şi de oase, împrăştiindu-se în toată curtea bisericii. Când vorbeau de aceste grozavii, ei îşi ţineau palma la obraji şi din când în când se închinau îngroziţi.

OAMENI DE PIINE.

Sunt nevoit sa întrerup convorbirea cu sătenii, fiindcă un ofiţer superior german, care pleca spre Orhei, a avut amabilitatea să mă ia în automobilul său.

Cum ieşim din Bălţi, printre ogoarele aurii, se desfaăşoară o şosea albă şi frumoasă.

E ora opt dimineaţa şi străbatem drumul prin feeria ogoarelor, cu maximum de viteza; ofiţerul german e foarte grăbit şi trebuie sa ajungă la destinaţie cât mai curând.

În sate, ţăranii ies în întâmpinarea maşinii, salutând cu capul descoperit şi înclinându-se mult.

De abia ne-am depărtat de Bălţi şi în tot lungul drumului, de o parte şi de alta a şoselei, încep să apară mormintele ostaşilor căzuţi în luptele care s-au dat pe aici cu câteva zile mai înainte.

Cât de simple şi de emoţionante sunt aceste morminte provizorii!

Ele sunt formate dintr-o cruce cioplită în grabă, deasupra căreia e aşezată casca de oţel a celui mort.

Aceste morminte au fost săpate, de cele mai multe ori, chiar în timpul luptei. Din două beţe ostaşii au alcătuit o cruce pentru camaradul mort, apoi i-au pus casca deasupra şi închinându-se au trecut mai departe, continuând luptă.

E impresionant faptul ca mormintele soldaţilor români sunt amestecate cu ale soldaţilor germani.

Iată: o cruce cu casca germană. Lângă ea, o cruce cu casca românească. Şi tot drumul de la Bălţi e presărat, de o parte şi de alta, cu cruci din acestea simple, deasupra cărora e aşezată o cască română, o cască germană.

După ce am străbătut vreo şase sate, trecând pe şoseaua pe care zăceau arme, muniţii şi maşini ruseşti stricate, ajungem în satul Sărăţeni, jud. Orhei.

A i c i ofiţerul german trebuie să rămână până în seara.

Îi mulţumesc şi pornesc prin sat, singur.

Aflu ca preotul Timotei Brânza, parohul bisericii din Sărăţeni, a rămas în timpul ocupaţiei bolşevice, în sat, la postul sau, lângă altar.

M-am dus să-l vizitez. Locuiau şi dânsul şi soţia şi copilul, într-o cameră modestă, cu pământ pe jos, la marginea satului.

Preotul Timotei Brânza nu are decât vreo douăzeci şi şapte de ani şi este un apostol entuziast al bisericii noastre.

Deşi avea putinţa să treacă în România, atunci când Basarabia a fost răpită, el a preferat să rămână în mijlocul credincioşilor săi, aşa cum au făcut cea mai mare parte din preoţii basarabeni.

E i ştiau că dacă rămân sub ocupaţia bolşevică îşi vor sfârşi viaţa asasinaţi de evrei, deportaţi în ţinuturile îngheţate ale Siberiei, ori închişi în cele mai grozave puşcării.

Totuşi au rămas.

Timp de un an aceşti preoţi au trăit, împreună cu familiile lor, cele mai crunte umilinţi.

— Mă chemau la adunările lor şi mă întrebau: Părinte, vrei sa mărturiseşti în fata întregului popor, ca tot ce ai predicat până acum e o minciuna şi ca nu ai făcut-o decât pentru bani?

Evreii, amestecaţi în mulţime, începeau să râdă cu hohote şi ziceau:

— Hai, părinte, spune şi faţă de oameni ce ne-ai spus şi nouă: că nu există nici un fel de Dumnezeu şi că toate cele propovăduite de dumneata sunt minciuni, pe care le-ai spus ca să primeşti leafă de la stat.

Preoţii trebuiau să tacă, să evite orice discuţie cu bolşevicii care, dacă îi contraziceai, te deportau în Siberia pentru "agitaţie religioas ă", sau te băgau în închisori.

Sătenii tăceau şi îşi ascundeau icoanele prin scrinuri, fiindcă bolşevicii umblau din casa în casa şi unde găseau o icoana o aruncau în stradă şi o sfărâmau în picioare.

Totuşi, populaţia din sat şi-a vândut vitele, plătind enormele taxe cerute de Soviete, ca să l i se lase biserica deschisă.

Veneau într-o zi câţiva bolşevici şi măsurau biserica în lung şi în lat, apoi spuneau:

— Aceasta clădire este foarte încăpătoare şi bună ca să facem din ea un spital în care să ţinem o sută de bolnavi sau un atelier în care să lucreze patruzeci de muncitori.

Populaţia care auzea conversaţia începea să se roage să nu le transforme biserica în atelier.

Bine, spuneau bolşevicii, dar dacă nu facem atelier în aceasta clădire, care este foarte bună pentru aşa ceva, atunci păgubim statul cu atâtea sute de ruble.

Sătenii tăceau.

— Putem noi face Statului o pagubă de câteva sute de ruble, lăsând clădirea netransformată în atelier?

Până la urmă, cetăţenii se ofereau să despăgubească statul, dându-i acele câteva sute de ruble, numai să nu le fie transformată biserica în atelier de croitorie sau cizmărie.

De abia plecau aceşti bolşevici şi veneau alţii, care, spuneau că biserica trebuie transformată în sală de conferinţe şi de petreceri pentru muncitori.

— Dacă nu o transformăm în sală de conferinţe, păgubim statul cu două sute de ruble pe an.

Sătenii nu ştiau ce să mai zică.

E i, ce ziceţi, daţi voi statului despăgubirea de două sute de ruble pe an, sau facem din biserica o sală de conferinţe pentru muncitori?

Ţăranii începeau să se tocmească.

Pierde statul, nu putem lăsa nici o copeica sub această sumă, ziceau bolşevicii.

Şi sătenii îşi vindeau vitele şi plăteau un nou bir, pentru a nu le fi biserica închisă şi pângărită.

În chipul acesta s-au smuls de la ţărani sume colosale de bani, pentru a le fi lăsate bisericile deschise.

Şi totuşi, preoţii nu au fost scutiţi de umiliri. E i erau împiedicaţi în fel de fel de chipuri de a sluji la biserică.

Sâmbăta seara, după vecernie, sau în ajunul sărbătorilor, preotul din sat primea vizita unuia din conducătorii bolşevici, care aproape totdeauna îi spunea:

— Tu, părinte, mâine eşti de serviciu la curăţatul şoselei sau la curăţatul zăpezii.

Intri în serviciu la ora şapte dimineaţa şi până la amiază trebuie să termini.

Preotul insista:

— Bine taică, dar mâine am slujbă la biserică.

Să vin după amiază.

— N u se poate. E nevoie să cureţi zăpada dimineaţă.

Şi preotul trebuia să se supună. În oraşe, dar mai ales în sate, preoţii erau supuşi la cele mai umilitoare corvezi. E i erau obligaţi s ă cureţe iarna zăpada, să sape vara şanţurile pe şosea, să facă pe paznicii de noapte, sau pe oamenii de serviciu la uşa primarului.

Credincioşii basarabeni erau împiedicaţi, cam în tot aceleaşi chipuri, de a lua parte la slujba religioasă.

Sâmbătă seara aghitatorul bolşevic se prezenta la casa celor mai de vază gospodari şi credincioşi, invitându-i pentru a doua dimineaţă la cine ştie ce fel de întâlniri sau conferinţe antireligioase.

Credincioşii în loc sa poată merge la liturghie, erau obligaţi să asculte cuvântarea antireligioasă a unui evreu care batjocorea religia, batjocoreau pe preoţi şi lua numele lui Dumnezeu în desert.

Cei mai mulţi preoţi au fost însă deportaţi în Siberia.

Satele şi au rămas fără slujitori ai altarelor.

După câteva ceasuri de zăbavă în casa părintelui Timoftei Brânza, primul preot basarabean rămas în teritoriul răpit, cu care stau de vorbă, îmi iau rămas bun de la sfinţia sa, pornind spre şoseaua de la marginea satului, care duce spre Orhei.

Soarele înălţat mult deasupra câmpurilor de aur dogoare fierbinte.

Aştept la crucea drumului vreo maşina care să meargă spre Orhei.

La câteva sute de paşi, o echipă de ostaşi germani repară un pod care a fost distrus de bolşevici. Ostaşii germani lucrează şi cântă marşul.

După un timp, cântecele lor au încetat, s-au aşezat la masă.

Rămân la marginea drumului, lângă troiţa de lemn care a fost batjocorită de soldaţii păgâni ai Sovietelor. In retragerea lor, aceşti ostaşi criminali nu au cruţat nicăieri, sfintele, naivele şi atât de frumoasele troiţe de la răscrucile drumurilor de pământ al Basarabiei.

E i au înfipt baioneta în trupul vopsit stângaci cu albastru şi galben, al Mântuitorului. Crucea, pe care e răstignit acest emoţionant de simplu şi de naiv Hristos, a fost împunsă cu baioneta şi ruptă.

Troiţa de la marginea satului, la care s-au închinat cu lacrimi, cu metanii şi cu cucernicie nesfârşită, atâtea sute şi mii de plugari, când plecau sau când se întorceau de pe ogoarele lor, şade acum umilită şi devastată.

Şade pângărită la crucea drumului.

Iisus Hristos, care e răstignit pe această cruce, a fost din nou împuns şi lovit de păgâni.

Doi ţărani vin în acest timp de pe şosea, mergând trişti pri n colbul fierbinte al drumului. E i au apărut de undeva, din imensitatea ogoarelor, parcă s-ar fi desprins făptura lor din însăşi făptura pământului şi a câmpurilor aurii.

Când au ajuns în dreptul troiţei, cei doi ţărani, amândoi bărbaţi în vârstă, s-au oprit şi-au înclinat trupul mult, foarte mult, cu pioşenie, apoi şi-au făcut câteva cruci mari şi au rămas aşa tăcuţi şi încovoiaţi, în faţa Hristosului răstignit şi împuns cu baioneta.

Rugăciunea lor fără cuvinte o bănuiam mult mai fierbinte decât dogoarea soarelui care ardea pământul.

După câteva clipe cei doi ţărani şi-au făcut din nou cruce. Cruci mari. Apoi şi-au ridicat traistele, pe care le, aşezaseră în colbul alb şi fierbinte al şoselei şi au pornit mai departe, cu acelaşi pas încet, leg ănat şi trist.

Călcau pe şosea fără grabă, fără să ridice picioarele desculţe, prea mult, târându-le aproape, parcă anume pentru a nu se despărţi şi a nu se desprinde prea mult de pământ. E i, în întregime şi tălpile lor, păreau implântate în pământ, lipite de pământ.

Niciodată nu am avut mai puternic impresia că ţăranii aparţin pământului, aşa cum aparţin pământului copacii şi sunt legaţi de el şi ei, 61

Constantin Virgil Gheorghiu indestructibil; prin rădăcini zdravene, de neclintit, care pornesc din însăşi carnea, sângele şi sufletul lor, mergând până în mădularele fierbinţi ale pământului.

Când au ajuns în dreptul meu, i-am oprit.

Mi-au răspuns la buna ziua cu vorbe stinse şi bune.

— De pe câmp.

A u pronunţat cuvântul câmp, cu toată gura parcă ar fi muşcat din el.

Aflu apoi o întâmplare sfâşietoare.

În zorii acelei zile, o bandă de cincizeci de indivizi, alcătuite din evrei şi din soldaţi bolşevici care rămăseseră ascunşi pe ogoare şi prin lanurile de la marginea satului s-au năpustit cu armele asupra unei comune vecine.

E i au tras cu mitraliera în copii şi în bătrâni. A u ucis mai mulţi oameni, au otrăvit fântâna şi au căutat să dea foc satului. Dar au fost prinşi şi arestaţi de armata noastră.

— Şi veniţi acum din satul acesta? Întreb eu.

— Nu. N o i venim de pe câmp. Ce însemna pentru dânşii câmp, vom vedea imediat.

Banda care atacase satul era lăsată de armata sovietică pe pământul basarabean pentru a incendia satele, a teroriza populaţia, dar mai ales pentru a da foc recoltei.

Aveau misiunea, aceşti distrugători să toarne gaz şi să aprindă cu chibritul clăile de grâu, de orz, de ovăz şi secară, de pe ogoarele nesfârşite ale Basarabiei, pentru a înfometa populaţia.

În cazul când grâul nu era strâns, incendiatorii trebuiau s ă-l aprindă în lan.

Intre altele, ei trebuiau să producă teroare, să înspăimânte pe agricultori pentru ca ei să nu mai aibă îndrăzneala să iasă la culesul grâului.

După socotelile lor, trebuia ca recolta să se scuture pe pământ, să nu o culeagă nimeni.

Bande de distrugători trebuiau să ucidă în fiecare sat câţiva ţărani pe câmpuri. Credeau ei că, în chipul acesta, vor înspăimânta pe toţi sătenii şi ei nu vor mai ieşi la strânsul recoltei.

L a marginea satului atacat în dimineaţa aceea bandele de distrugere ale bolşevicilor au întâlnit o familie de ţărani compusă dintr-un bătrân, doi feciori ai lui, o femeie şi un copil, care secerau grâul.

Seceraţi grâul pentru români? Culegeţi pâinea ca să o daţi armatelor româneşti, trădători ce sunteţi!

A u urmat după aceste cuvinte câteva înjurături, iar ţăranii, începând cu bătrânul şi sfârşind cu copilul, au fost ucişi de gloanţele bolşevicilor.

După săvârşirea acestei nemaipomenite crime, banda s-a îndreptat spre sat.

Cele cinci cadavre au rămas scăldate în sânge, pe lanul de grâu.

Caii, care se aflau legaţi la căruţă speriaţi de detunăturile armelor, s-au zmucit rupând frânghia şi luând-o la fugă prin grâne şi prin porumb.

Cei doi flăcăi, când s-au văzut atacaţi, au încercat să se apere cu coasele şi cu secerile pe care le aveau la ei.

Dar intenţia le-a fost spulberată de gloanţele care le-au străpuns piepturile.

E i au căzut peste grâul de aur, cu cămaşa, cu pieptul şi cu coasele înroşite de sânge.

Sângele s-a scurs apoi, din abundenţă, fierbinte peste grâul de aur, înroşind snopii şi spicele.

Apoi s-a scurs, acest sânge, vărsat pentru pământ, pe ţărâna înfierbântată de soare.

Pământul negru, din care grâul crescuse înalt de nu te vedeai din el absorbea acum, sângele înfierbântat al celor care îl lucrau cu patimă şi iubire, de sute de ani.

Ce caldă era înfrăţirea aceasta dintre sângele ţăranilor plugari şi ţărâna ogoarelor lor, mi-am dat seama din vorbele domoale şi îndurerate cu care mi se povestea întâmplarea.

După puţin timp soarele ardea, ca o mustrare pentru crima făcută aici, deopotrivă, ţărâna şi trupurile celor cinci ţărani morţi, ale căror piepturi stăteau dezgolite, bronzate şi străpunse de gloanţe.

După potolirea urgiei, au venit din sat câteva femei care au aprins la căpătâiul morţilor lumânări făcute din ceară de albine.

Erau lumânări făcute din cea mai curată ceară care există pe lume.

Ţăranii basarabeni storc fagurii cu mâinile, apoi ceara o topesc şi fără a o trece prin rafinării speciale, fac din ea lumânări, pe care le aprind pentru slava lui Dumnezeu.

În timp ce lumânările acestea făcute din cea mai pură ceară îşi uneau dogoarea lor cu dogoarea soarelui, din brazdele înfierbântate ale ogorului se înalţa un abur fierbinte: aburul pământului.

Acest abur, care pornea din adâncul brazdei, mai de jos, din âns aşi inima uriaşă a câmpului şi se unea cu parfumul sălbatic al ierbii şi al grâului, constituia un parfum mai sfânt şi mai puternic decât acela al smimei şi al tămâiei cu care se afumă morţii.

Părea că tot lanul de grâu e o cădelniţă uriaşă din care se înalţă mireasma pământului, fierbinte şi calmă pentru a tămâia în jurul celor cinci ţărani morţi pe brazdă şi pentru brazdă.

Întreaga scena o vedeam în ansamblul ei de mare liturghie, numai privind obrajii arşi violent de soare ai celor doi ţărani care îmi povesteau cum s-au petrecut faptele.

— Ne-am închinat şi noi, pentru sufletele lor, că erau oameni tare buni adevăraţi oameni de pâine.

Ce frecventă este expresia aceasta în Basarabia! Despre un om cumsecade, muncitor credincios, cinstit şi liniştit, se spune: "nu e haiduc, ci e un om de pâine".

Toţi basarabenii sunt oameni de pâine!

Singurii oameni de pâine pe care i-am întâlnit vreodată şi aceasta, mai ales prin dragostea lor cuvioasă faţă de pământ.

— Şi unde vă duceţi acum? Îi întreb eu pe cei doi săteni.

— Ne ducem să ne luam sculele şi pornim la strânsul pâinei.

— N u vă e teamă?

Fără să se gândească măcar o clipă, fără a l i se clinti măcar un muşchi pe faţa pârlită de soare, cei doi ţărani au răspuns întrebării mele, deschizându-şi gura amândoi deodată şi rostind cu minunatul accent basarabean, cu blândeţe şi totuşi cu o hotărâre pe care nu o pot clinti nici cele mai aprige furtuni şi urgii:

— Pâinea trebuie culeasă de pe câmpuri!

Apoi şi-au luat ziua bună şi s-au depărtat cu acelaşi pas de domoală cadenţă pe şoseaua cu colbul fierbinte.

A m rămas în drum.

Peste câteva minute aveam să găsesc o maşina cu care am pornit spre Orhei.

În viteza automobilului vedeam de o parte şi de alta a şoselei grupurile de ţărani care-şi secerau grâul cu migală, cu îndărătnicie sfântă şi cu o imensă religiozitate.

Credinţa în Dumnezeu şi în pământ a acestor oameni, nu o va putea să o nimicească nimenea, niciodată, oricâte sute de ani ar trece, fiindcă ea face parte integrantă din sufletul şi sângele basarabenilor, a acestor neîntrecuţi oameni de pâine.

Şi când te gândeşti că bolşevicii au voit să le răpească basarabenilor tocmai credinţa în Dumnezeu şi pătimaşa iubire de pământ, îţi dai seama cât au îndurat ei.

Pământul şi rugăciunea sunt pentru ei ca apa şi aerul.

Încercând să le iei credinţa şi pământul pe care ei îl lucrează încet, rudimentar şi cu religiozitate, însemnează să-i asasinezi.

Pentru alte popoare de pe lume, intensitatea durerii trăită de poporul basarabean, în anul acesta de sclavie, va fi poate neînţeleas ă pe deplin.

Ca să înţelegi într-adevăr cât au suferit ei, trebuie să vii aici, în mijlocul ţarinei şi să vezi ce înseamnă pentru ei pământul şi biserica.

Aşa cum nu se poate trăi fără apă, ei nu pot trăi fără rugăciune şi fără pământ; fără pământul care să fie al lor şi numai al lor.

A m întâlnit expresia care ne va ajuta să pricepem legământul dintre ei şi pământ. Basarabeanul nu spune despre un loc, despre un ogor, c ă este proprietatea lui, zice:

— Pământul acesta este al meu pe veci! Asta însemnează că îl stăpâneşte cu acte în regulă şi că este proprietarul lui.

Dar când zice că e al lui pe veci, se înţelege şi mai mult: se înţelege acea dragoste şi acel ataşament dogoritor dintre ţărână şi om.

Scena cu ţăranii asasinaţi mişeleşte în mijlocul lanului, fiindcă îşi secerau grâul, nu îmi mai iese din minte.

Ea îmi dogoreşte pieptul.

În acest timp, maşina se apropie de Orhei.

Văd de departe zidurile albe, acoperişurile roşii.

Deasupra lor, deasupra întregului oraş, se înalţă, uriaşe, coloanele de fum.

Orheiul arde!

Cum ne apropiem de primele case, ne înneacă fumul. Pe partea dreapta a şoselei a fost o fabrica sau un depozit, din care nu au mai r ămas decât câteva mormane care fumegă.

De aici înainte, de o parte şi de alta a străzii principale, pe care trecem încet, nu se află decât rămăşiţele de case din care se înalţă fumul înnecăcios, negru, sinistru.

Nu se mai văd deoparte şi de alta a străzii decât mormane negre de cărămidă afumată, de lemn ars şi jeratec.

Gospodăriile au fost transformate toate în grămezi fumegânde, în boccele cu lucruri scăpate din flăcările

focului şi ale devastării bolşevice.

Clădirile instituţiilor, morile, fabricile, casele particulare, magazinele, toate sunt transformate în vetre fumegânde de scrum şi de cenuşă.

Nu ne oprim nicăieri.

Ce-am putea afla, ce-am putea auzi, mai mult decât ne vede ochiul, mai mult decât acest tablou înspăimântător, de oraş care a fost incendiat şi devastat cu trei zile în urmă şi care continuă să mai ardă.

Căci Orheiul, adică aceste movile de moloz şi cărămidă afumată, continua să ardă. Fumul acoperă tot cerul oraşului, ca o perdea de doliu.

Ieşim din atmosfera aceasta de infern şi intrăm pe şoseaua minunat plantată cu pomi bătrâni, care duce spre Chişinău.

Ofiţerul german, care se afla lângă şofer, priveşte uimit frumuseţea acestui drum. Nu-şi poate stăpâni exclamaţiile de admiraţie.

Pe urmă, opreşte maşina, scoate aparatul şi face câteva fotografii.

A R D E Chişinăul!

Trecem printr-o pădure deasă: pe aici au fost cândva codrii Orheiului, leagănul atâtor cuiburi de viteji moldoveni.

După o jumătate de ceas, suntem în apropiere de Chişinău.

Oraşul nu se vede încă, dar pietrele de pe marginea şoselei arată că mai avem de parcurs vreo 9 kilometri.

Urcăm o pantă.

În vârful ei se afla piatra kilometrului 7. În vale se vede, imens, cu casele albe, cu acoperişurile roşii, Chişinăul.

Din zece părţi, dintr-o sută de părţi ale oraşului, se înalţă spre cerul plumburiu al acelei amiezi de iulie, coloanele de fum.

Cu cât ne apropiem mai mult, cu atât ne dăm seama că întregul oraş este incendiat.

Chişinăul arde!

Simt cum mi se preling de pe gene două lacrimi flerbinti.

După Bucureşti, acest oraş era cel mai mare ca întindere, din întreaga ţară.

L-am lăsat anul trecut încărcat de frumuseţea lui de oraş de stepă, pe care nu o avea nici un alt oraş şi credeam c ă, oricât de devastat ar fi, îl vom găsi la fel de bun şi de prietenos.

Dar Chişinăul pare a fi transformat ca şi Bălţi, ca şi Storojineţ, ca şi Orhei, în mormane de cenuşă.

Numai mahalalele nu ard.

Din centru se înalţă nenumărate perdele de fum.

Priveam cu ochii aburiţi tabloul oraşului care arde.

Mai avem trei kilometri până la Chişinău.

Nu am avut tăria să intru în oraş. M a gândeam să rămân acolo şi să pomesc pentru a mă obişnui cu ideea că Chişinăul nu mai este.

În timpul acesta, din lanul de grâu de pe partea dreapta a şosel ei, ies înaintea maşinii două fete cu buchetele de flori sălbatice de câmp, în mâna. Ne opresc şi ne oferă florile.

Aveam tocmai o până la motor. Şi cât am zăbovit acolo pentru reparaţie, am stat de vorba cu aceste două fete.

Ambele erau foste eleve ale Liceului Eparhial din Chişinău.

Fuseseră colege de clasa şi de banca. De abia dăduseră examenul de admitere în clasa V – a şi nu mai putuseră urma şcoala. Basarabia a fost răpită de bolşevici şi cele două fete au fost obligate să între lucrătoare la Fabrica de tutun.

Erau îmbrăcate amândouă cu nişte rochiţe înflorate, de calitate foarte proastă, aveau în picioare sandale ieftine de pânză şi parul le era răvăşit şi nepieptănat.

Paloarea obrajilor vorbea strident despre toate suferinţele îndurate în cursul acestui an.

N-am îndrăznit să le întreb nimic. Simţeam că orice întrebare le-ar fi scormonit nesfârşită durere a carei peceţi l i se vedea pe obraji.

Una dintre ele a scos, dintr-un plic galben pe care-l avea în mâna, vreo cinci fotografii:

— Uite, aceasta este fotografia fratelui meu care a fost deportat acum două luni în Siberia şi s-au umplut ochii de lacrimi.

Aceasta este fotografia tatălui meu, ne-a spus ea, arătându-ne poza unui bătrân cu părul alb şi cu mustăţile albe. A fost ucis de N. K. V. D.

Fosta şcolăriţă ne arată apoi fotografia unui tânăr, care nu pare a avea nici 20 de ani: este logodnicul ei, luat cu forţa în armata sovietic ă. Fata se opreşte îndelung cu privirile asupra acestei fotografii, apoi ne spune:

— E l nu va trage nici un glonţ de armă asupra armatei româneşti. M i – a spus că el nu va luptă contra neamului lui.

Acum fata scoate din plic o fotografie în care se află ea cu familia, apoi o fotografie decupată din vreo carte de istorie, a Regelui Mihai I.

În cuvinte simple, puţine şi emoţionante, vorbind când ea, când colega ei, cele două fete îmi povestesc întâmplările lor din ultima vreme.

Cu o săptămână mai înainte, bolşevicii au dat ordin populaţiei să evacueze oraşul Chişinău. După aceea au minat toate clădirile. Magazinele şi casele fuseseră jefuite. N u mai rămăsese în nici o casă, în nici un depozit, nicăieri în tot oraşul nici măcar un pumn de făină.

În ziua retragerii lor din oraş, bolşevicii au aruncat casele în aer şi au incendiat totul. Echipele de distrugere mergeau pe străzi, din casă în casă, aprindeau fitilul dinamitei, turnau gaz şi dădeau foc. Tot atunci au început şi crimele.

Ostaşii bolşevici turmentaţi de băutură şi bandele de evrei care făceau parte din batalioanele de distrugere, împuşcau în case, pe străzi, oriunde întâlneau, pe românii basarabeni.

Populaţia, care a scapăt, s-a refugiat în vii şi pe dealurile din jurul oraşului.

Câteva mii de oameni stăteau fugari, dormind în lanurile de porumb, în grâu sau prin livezi, de aproape o săptămână.

Toţi aceşti refugiaţi de urgia focului şi a barbariei bolşevice, erau flămânziţi în ultimul hal.

E i nu găseau nicăieri o bucată de pâine, un pumn de mălai, pentru a face mămăligă, vreo pasăre. Nimic.

Aceste două fete se rătăciseră de mamele şi de surorile lor şi stăteau în lanul de grâu, singure.

În unele nopţi plouase şi părul le era şi acuma murdar de noroi.

Fântâna se afla la o distanţă de 2 kilometri la marginea oraşului şi drumul până acolo era extrem de riscant, în timpul retragerii bolşevicilor.

Aşa că cele două fete, ca şi ceilalţi fugari, erau chinuite nu numai de foame, dar şi de sete.

— Şi ce faceţi tot timpul aici?

— Ne rugăm lui Dumnezeu să călăuzească armatele noastre spre biruinţă, să le aducă mai repede şi să ne salveze.

— Scoteam fotografiile acestea din plic, ne spun ele, le priveam, apoi ne rugăm din nou, stând în genunchi pe ţărâna ogorului.

Cea mai mare bucurie o aveau când vedeau apărând deasupra oraşului avioanele româneşti. Atunci ruga lor devenea clocotitor de fierbinte.

Se înălţau aceste rugi până în înaltul nesfârşit al văzduhului şi cu siguranţă că ele întăreau inimile vitejilor zburători.

Cealaltă fată nu avusese timp să-şi ia de acasă nici măcar o fotografie. Luase cu dânsa, în noaptea aceia de fugă şi de groază, doar icoana de pe perete, pe care o ţinea sub braţ, învelită într-un prosop.

Aflu ca în ziua în care a fost incendiat Chişinăul, bolşevicii au convocat la Fabrica de tutun pe cei aproape 1000 de lucrători moldoveni.

Aveau de gând să-i încuie în fabrică pe toţi, apoi să pună dinamită şi să dea foc.

Fabrica de tutun din Chişinău trebuia să îngroape sub dărâmăturile ei o mie de muncitori care nu aveau nici o vină.

Sentinţa aceasta fusese data de comisarii politici, din ordinul conducătorilor. Acesta era regimul care se aplica lucrătorilor în ţara care se intitulează raiul muncitorilor.

Datorită unei funcţionare, muncitorii, care erau chemaţi la ora 7 dimineaţa la fabrica, au aflat ce l i se pregăteşte.

O parte din ei nu au voit să creadă, însă, că bolşevicii îi chemau în uzină pentru a-i asasina.

Şi cu toate că au fost avertizaţi, câţiva au intrat în interiorul fabricii.

Ceilalţi lucrători au rămas afară.

Imediat după intrarea celor câteva echipe în uzină, bolşevicii au încuiat uşile, peste câteva minute s-a auzit o serie de detunături puternice, fabrica de tutun a sărit în aer şi a fost cuprinsă de flăcări.

Eram chemate şi eu şi prietena mea, în dimineaţa aceea la uzina, ne spune una dintre fete, dar nu am intrat înăuntru.

L a fel au fost asasinaţi şi muncitorii din celelalte întreprinderi industriale sau comerciale din Chişinău.

În nenumărate închisori secrete ale oraşului, au ars de vii toţi arestaţii politici.

A trecut aproape o jumătate de ceas. Maşina este reparată.

Pornim.

Pe tot drumul, până la poarta oraşului, întâlnim grupuri, grupuri de cetăţeni care se întorc din vii şi de pe câmpuri, spre fostele lor case.

Aceşti locuitori ai Chişinăului au privit de pe dealuri, nopţi de-a rândul, cum le ardeau casele şi tot avutul.

Acum se întorc înspământaţi să vadă vetrele de cenuşă care au mai rămas.

Mersul lor spre oraş este de o tristeţe covârşitoare. Parcă tot cerul acesta plumburiu l i s-a prăbuşit pe umeri şi îi înconvoaie.

În ce cadenţă tristă intrau în oraş pribegii!

A m văzut aproape de centru o familie care scormonea în movila de cenuşă, între zidurile arse, ca să vadă ce-a mai rămas din gospodăria mistuită de flăcări.

Niciodată condeiul meu nu va putea zugrăvi această scenă, care întrece în tristeţe tot ce am văzut.

Familia era alcătuită dintr-un bărbat care purta pe cap o şapcă de pânză, nevasta lui, o femeie tânără şi frumoasă şi un copil de vreo opt ani.

Femeia avea în picioare sandale de pânză, murdare de colb şi de noroi.

Acum ţinea în mâna o maşina de tocat carne, ruginită şi înroşită de foc. O găsise între grămezile de cărămidă arsă şi de cenuşă, acolo unde fusese bucătăria.

Aceasta era maşina ei de tocat carne.

Copilul care scormonea şi el între mormanele de cenuş ă, a găsit o cutie de tabla, arsa:

— Asta nu e cutia de zahăr, mamă?

Întrebarea a rămas fără răspuns.

Femeia i-a luat tinicheaua din mâna şi a voit să o pună de o parte dar s-a răsgândit şi a aruncat-o. N u mai avea ce face cu această tablă arsă care fusese odată cutie de ţinut zahăr.

Bărbatul, care cercetase totul cu de-amănuntul, a aruncat şi el din mână câteva obiecte arse pe care le culesese, căci îşi dăduse seama că nu sunt de nici un folos, apoi şi-a scos şapca de pe cap şi a trecut mâna trist prin păr, ştergându-şi cu palma broboanele de sudoare, apoi a spus:

— Sonia, tu ai luat roşii şi castraveţii de acolo de sus?

A m luat, a răspuns femeia.

Să mergem la Natalia şi să pregătim ceva de mâncare. Vrei?

— Să mergem.

Femeia şi-a ridicat legătura pe care o lăsase lângă o bârna arsă, a dat copilului maşina de tocat şi au pornit, toţi trei pe strada puştie.

I-am urmărit cu atenţie: nu au scos nici un cuvânt.

Păşeau tăcuţi şi gravi. Toţi trei mergeau niţel înconvoiaţi şi cu privirile în pământ.

După ce au făcut vreo douăzeci de paşi, bărbatul a întors privirile înapoi.

În loc să întâlnească silueta alba a casei, vedea acum un gol care rămăsese numai un morman de cărămidă şi lemnărie arsă.

Copilul mergea şi el la fel de grav şi de tăcut, purtând în braţe maşina ruginită de tocat carne, pe care o găsiseră în cenuşă.

Cobor din maşina şi pornesc singur pe străzile acoperite de scrum şi încărcate de materiale scăpate de la foc.

Sunt aproape de gară. De aici începe strada Alexandru cel Bun, strada principala a Chişinăului.

În stânga mea se înalţă frumoasa şi vechea biserică Ciuflea.

E una din puţinele biserici ale oraşului care au scapăt de devastare şi foc.

De aici însă începe pânjolul.

De o parte şi de alta a străzii nu văd decât moloz afumat şi pereţi goi şi înegriţi de fum.

Jeratecul mai fumegă.

Apoi filmul acesta sfâşietor al oraşului ars, se desfăşoară sinistru: Piaţa este arsă, primăria arsă, monumentalele construcţii de piatră ale Mitropoliei nu mai exista.

Fostul hotel şi restaurant Londra e ars; aici a fost o cofetărie, aici cinematograful, dincoace o librărie.

Nu a mai rămas nimic din toate.

A m ajuns în faţa soborului.

Suntem la douăsprezece ore după ocuparea oraşului şi cupola monumentalei biserici, cu trei altare, fumegă.

Acoperişul este distrus. Interiorul bisericii este devastat.

Înainte de a intra în gradina Soborului, arunc o privire înapoi, spre ruinele pe care a început să se cearnă o boare de ploaie măruntă şi deasă: parcă lăcrămează văzduhul peste ruinele Chişinăului.

Copacii nu au scapăt nici ei de furia focului: frunzele şi crăcile sunt pârlite şi negre.

De oraşul acesta îmi sunt legate toate amintirile copilăriei şi ale adolescenţei.

Când l-am văzut ars, s-a aşternut o perdea neagră peste suflet şi am început să rătăcesc cu ochii aburiţi de tristeţe pe străzile devastate, prin mirosul de cenuşă udă, de fum şi de lucruri arse.

Aveam parcă o piatră uriaşă pe umeri şi mă durea capul înspăimântător de tare. Acum când mă aflu în faţa coalei de scris, durerea de atunci mi se revarsă peste rânduri.

Şi nu ştiu de unde am să iau atâta tărie ca să descriu jalea oraşului ars!

A i c i am trecut prima oară cu sufletul încărcat, de primele bucurii ale dragostei. Uite chiar aici_, pe aceste străzi, am rătăcit într-o seara cu o scrisoare de dragoste, netrimisă până azi.

Acum copacii din grădină, sub care m-am plimbat atunci, au crăcile negre şi frunzele pârlite de foc.

Banca, sub care am stat cu ochii pierduţi în zare, este arsă şi ea pe jumătate. Ciudat: cum de a ajuns focul până la aceasta bancă?

A i c i am citit primele cărţi literare, aici am trăit emoţiile examenelor.

Aici.

Altul va putea scrie mai mult. Pe mine mă doare ca şi cum ar fi ars aici o parte din făptura mea.

La câţiva paşi chiar în fata Soborului văd o femeie care plânge şi se văita ţinându-şi mâinile la obraji.

E o ţăranca îmbrăcată în straie groase de sat.

Mă apropii. Femeia îşi smulge părul de pe cap şi se bate cu pumnii peste obraz.

Vaietele ei se auzeau clar. Nu zicea decât:

— Vai! Vai! Vai!

Femeia era atât de cufundată în durerea ei încât nu m-a văzut.

Continua să plângă şi să se vaite: Vai! Vai! Vai!

I-am pus mâna pe umăr:

— Ce ţi s-a întâmplat, femeie?

— Ea a tresărit. N-a ştiut să-mi mai spună nimic.

— Nu-ţi fie teamă, o liniştesc eu. Spune, ce ţi s-a întâmplat?

Femeia şi-a îndreptat privirile spre cupola arsă a Soborului şi a prins a se jeli iarăşi.

A m zguduit-o puţin:

— Hai, nu-ţi fie teamă, vorbeşte. Ce ţi s-a întâmplat?

De data asta ea a izbucnit într-un hohot care îi zguduia tot trupul şi a început a se lovi mai tare cu palmele peste faţă:

— Cum să nu plâng, dacă, uite, ne-au ars credinţa.

Şi privind spre cupola arsă, nu mai contenea din plâns şi din vaiet:

— Ne-au ars credinţa! Ne-au ars credinţa!

Pentru dânsa, biserica Soborului însemna credinţa pe care le -au ars-o bolşevicii.

Nu am mai putut scoate nici o vorba de la ea.

Femeia a continuat să se jelească, smulgându-şi părul şi privind, printre lacrimile multe şi mari, biserica arsă şi devastată. Înainte de mă depărta, zguduit şi eu, am întrebat-o:

— Cum te cheamă?

— Domnica Panica.

Apoi a completat că e din Bălţi şi are patruzeci de ani.

I-am notat numele şi am trecut mai departe.

Cei mai mulţi nu vor înţelege intensitatea acestei scene. Totuşi ea nu e unica.

În toată Basarabia, am întâlnit oameni care plângeau în faţa bisericilor arse şi devastate.

Plângeau de l i se zguduia toată făptura şi te înfiora jalea lor. Căci oamenii aceştia, care stau în genunchi în faţa unei icoane câte două, trei ore, cufundaţi într-o rugăciune dogoritoare cum nu am mai văzut nicăieri, îşi iubesc bisericile mai mult decât însăşi făptura lor.

Unde să mă duc?

Paşii mă îndreptau fără voie spre Liceul Militar. A m învăţat aici şapte ani.

A mai rămas ceva din clădirea Liceului?

Nu aveam curajul să întreb pe nimeni. De altfel, nici nu aşi fi avut pe cine întreba. Străzile sunt aproape pustii. N u trec decât grupuri de ostaşi, din când în când.

Grupuri de ostaşi printre ruinele fumegânde.

A m ajuns.

Nu găsesc nicăieri silueta înaltei clădiri. Mă apropii mai mult: acolo unde era intrarea principală, se înalţă un morman uriaş de dărâmături.

Acesta e Liceul Militar Regele Ferdinand I.

Întregul zid al faţadei este prăbuşit.

Aripa stângă este transformată într-o movila uriaşă de dărâmături.

Intru, pe poarta de fier, în curtea şcolii. Odinioară, curtea aceasta era plină de flori. L a umbra boschetelor, întinşi pe iarb ă, în luna iunie, învăţam pentru examen.

Acum curtea este plină de bălării şi iarbă crescută sălbatec. Deasupra bălăriilor s-a aşternut praful alb pietros, care s-a răspândit ca un nour uriaş atunci când s-a năruit clădirea Liceului.

Liceul Militar nu a fost incendiat. Bolşevicii au pus însă în toate colţişoarele lui dinamită şi l-au aruncat în aer.

Arunc o privire spre terenul de sport, altădată strălucitor de ordine şi frumuseţe. Acum acest teren pare un maidan, aşa cum se întâlnesc la periferiile oraşelor.

Şi pomii din curte au fost tăiaţi. A u făcut foc cu lemnul acestor copaci umbroşi sub care şedeam noi, visători, în ceasurile de recreaţie.

Gândul că lemnul copacilor din curtea scolii, a fost pus la foc, la bucătărie, pentru a se fierbe supa sau ciorba bolşevicilor, îmi umple sufletul de o durere covârşitoare.

Găsesc, printre dărâmături şi printre blocurile uriaşe de perete prăbuşit, o gaură prin care se poate ajunge până la

scări.

Intru prin ea.

Scara aceasta de fier duce spre etaj, la dormitoare şi noi am urcat-o seara cu seara, şapte ani la rând.

Acum scară urcă numai până la parter, unde se rupe şi atârna ca un braţ uriaş de fier.

Pare că în căderea ei scara a vrut să se agaţe, ca o mână vie, de ceva. Dar nu a reuşit. Partea de sus atârna în ios, suspendată în gol, deasupra grămezilor uriaşe de piatră albă, de cărămidă şi de colb alb.

Pe scara de la parter, care avea altădată un mozaic totdeauna sclipitor de curat, este praf şi prundiş. În vreo patru locuri pereţii sunt pr ăbuşiţi şi acoperă trecerea.

Merg totuşi printre blocurile de pereţi năruiţi.

S-ar putea ca vreo mină, care nu a făcut încă explozie, să arunce, acum, sub paşii mei, încă odată, dărâmăturile în aer.

Totuşi merg înainte.

Uite, chiar aici în stânga a fost sala unde am învăţat clasa a treia şi a patra. Acum, încăperea este goală. Plafonul este căzut mult şi prin spărtura lui se vede cerul plumburiu.

Ce-au făcut bolşevicii din aceasta sală de clasă? N u ştiu.

Văd podelele murdare în câteva locuri de cerneala violetă. Parcă au vărsat o căldare de cerneală aşa e de murdar. În stânga e o masă. Altceva nimic.

Şi totuşi eu revăd băncile, aşa cum erau orânduite, odinioară, una după alta, pe patru şiruri.

În acest loc a fost banca pe care am stat eu. Dau cu cizma molozul de o parte, parcă pentru a recunoste locul pe care a stat banca mea.

Cu cine şedeam în banca în clasa a treia?

Nu am uitat: cu Ghiaţă Daniel.

Revăd toţi colegii, aşa cum stăteau în bănci. Pe urmă îmi apar în faţă numele lor, aşa cum erau scrise în catalog: Ghiaţă Daniel, Gheorghiu Virgil, Ionescu Mircea, Ionescu Ioan, Ionescu Laurenţiu.

Iată lecţiile de ştiinţe naturale, orele de limba română, de latină.

Toate se succed.

Dar îmi revin şi privesc în jurul meu: sălii îi lipsesc doi pereţi, plafonul este dărâmat, bucata care mai stă deasupra capului meu, e gata să cadă şi ea.

A m impresia că odată cu această sală de clasă, a fost distrusă şi aruncată în aer o parte din adolescenţa şi din tainele noastre de atunci.

Închid iar ochii şi încerc să strig catalogul:

— Buruiană Gheorghe, Busuioc Ion, Creangă, Cosac.

Îi strig pe toţi, unul după altul, repede, cu glasul tare şi vreau sa le spun:

Uite, clasa noastră a fost dărâmată!

Mi-aduc aminte de orele de educaţie morală, de istorie, de toate lecţiile. În niciuna nu ni s-a vorbit de atâta barbarie. In nici o vreme a istoriei, ostaşii, care sunt luptători, deci oameni loiali, nu s-au îndeletnicit cu distrugerea şcolilor, a spitalelor, a muzeelor şi a bibliotecilor.

Numai ostaşii bolşevici luptă cu clădirile şcolilor, ale spitalelor şi ale bibliotecilor, aruncându-le în aer cu dinamită.

Înainte de a ieşi din clasă, mai arunc o privire împrejur. Apoi închid din nou ochii şi revăd pe toţi colegii mei, şezând în bănci, la locurile lor.

Iată pe catedră este părintele profesor Zaharescu, cu ochii lui buni ne vorbeşte despre pericolele lipsei de credinţă în Dumnezeu.

De ce mi-a venit în minte tocmai tabloul orei de religie?

N u ştiu nici asta. Instinctiv, caut însă pe pereţi, în coltul dinspre răsărit, icoana: nu e nicăieri. Nici perete nu mai este! Se vede însă în depărtare, prin golul deschis, o casa care arde undeva, probabil pe strada Haralambie. Şi se mai văd şi alte case care ard.

Trec prin celelalte săli de clasă.

A i c i am învăţat în clasa întâia, dincoace am învăţat în clasa a şasea, aici era clasa a şaptea.

Emoţiile examenelor de sfârşit de an, ale tezelor, ale extemporalelor, emoţiile primelor scrisori de dragoste pe care le-am scris în aceste săli, odinioară şi emoţia plină de teamă a romanelor citite pe furiş, în orele de latină sau matematici, toate au fost aruncate în aer odată cu clădirea şcolii.

Şi caut cioburile amintirilor printre mormanele de moloz şi de prundiş.

În locul unde era tabloul, în picioare, al Regelui Ferdinand, acum e aşezată o statuie a lui Stalin.

Mă apropii de ea, o prind de mijloc cu toată puterea şi o clintesc din loc: îmi pare că dacă o voi clinti, va apare din nou tabloul Regelui Ferdinand.

Dar statuia lui Stalin e făcută din pământ, sau nu ştiu din ce e făcută, că se sfărâmă ca o statuetă de bâlci. Şi cu toate că nu era în intenţia mea să o sfărâm, fiindcă eu am voit numai s-o dau la o parte din locul acela care nu era al ei, ea se frânge în două – cât e de mare – iar capul şi partea de sus alunecă pe scările de marmoră.

S-a rostogolit cu zgomot, iar până la ultima treaptă nu a mai rămas decât un prundiş negricios, care a murdărit încă odată treptele.

A m coborât de aici spre sala de gimnastică: avea uşile zidite.

A m intrat în ea printr-un perete dărâmat. A i c i nu înţeleg ce au avut bolşevicii. Dealtfel, sala este complet dărâmată. Mie îmi apar însă în minte orele de gimnastică, când eram îmbrăcaţi cu toţii în chiloţi negri cu tricouri albastre.

Profesorul nostru de educaţie fizica, scriitorul Nicolae Dunăreanu, îmi apare înaintea ochilor.

În tot anul acesta, cât Basarabia a stat sub jugul bolşevicilor, am întâlnit regulat pe străzile Bucureştiului pe scriitorul Nicolae Dunăreanu.

N u fac nici aici vreo figura de stil: de câte ori l-am întâlnit pe scriitorul Dunăreanu, la colţuri de străzi sau prin faţa redacţiilor, totdeauna avea ochii plini de lacrimi şi începea a vorbi de Basarabia ca de o parte a făpturii lui.

E l ştia toate suferinţele pe care le îndură basarabenii. De unde putea să le afle? Vorbea de ele şi lăsa să-i curgă din ochi, prelingându-i-se obrazul cu riduri mari, şiroaiele de lacrimi.

L a despărţire, totdeauna, îmi spunea, scoţând batista din buzunar trecându-şi-o pe deasupra ochilor.

— Scrieţi la ziare despre Basarabia! Scrieţi despre Basarabia!

Şi pleca apoi, ca un halucinat, ca un mucenic sortit s ă sângereze şi să sufere pentru întregul pământ al Basarabiei, pierzându-se în furnicarul Bucureştiului.

A două zi, dacă-l revedeam întâmplător, Nicolae Dunăreanu, scriitorul care a descris viaţa celor umili din Delta şi care trăia de mai mulţi ani la Chişinău, iar acum se afla în pribegie, plângea la fel ca în ajun.

Timp de un an şi l-am întâlnit de nenumărate ori, niciodată nu l-am văzut pe Nicolae Dunăreanu fără lacrimi în ochi.

Bea vin şi lăcrăma pentru tot pământul Basarabiei.

Şi totdeauna îmi spunea cu o durere nesfârşită: Scrie mai mult de Basarabia.

Acum, parcă îl văd din nou aici, în sala de gimnastică, la ora de educaţie fizică.

Dar probabil că vor trece mulţi ani până se va mai putea face din aceste dărâmături o şcoală.

Poate nu se va mai face niciodată!

Ies din clădirea – dacă aceasta se poate numi o clădire – din clădirea liceului Militar, adică din grămezile de dărâmături, cu capul înceţoşat.

Parcă a-şi fi băut vin, aşa sunt de ameţit.

Vreau să intru în capela liceului, în care ne duceam în fiecare Duminică şi ne rugam lui Dumnezeu, mult şi fierbinte, pentru toate

Constantin Virgil Gheorghiu necazurile şi grijile noastre mici de şcolar. A m vrut să pătrund în această bisericuţă în care m-am rugat dogoritor să iau o notă bună la teză, să trec un examen, să nu rămân corigent.

Dar uşa e încuiată. Clopotele lipsesc. Pereţii sunt găuriţi de gloanţe.

Opresc un trecător şi-l întreb la cine e cheia bisericii.

— Biserica e devastată. Bolşevicii au adunat icoanele în mijlocul bisericii şi le-au dat foc. Totul este afumat, distrus şi murdar înăuntru.

Renunţ de a mai căuta cheia.

Încotro să pornesc?

Mi-e foame tare şi aş vrea să mă odihnesc puţin. Dar în jurul meu, cât cuprind cu ochii, nu văd decât case arse, grămezi de cărămidă afumată, pomi schingiuiţi de dogoare.

Din când în când, trece câte un pieton, sau câte o patrula.

În Chişinău nu mai există apă, nu mai există nici un cuptor unde se poate coace o turtă de făină, nu mai există nici un pumn de mălai.

Vinurile au fost otrăvite, sau vărsate pe străzi.

Bisericile, aproape toate, au fost devastate şi arse.

Pornesc în jos, pe lângă Spitalul Central. Iată-mă în faţa bisericuţei regimentului şapte Vânători. Aceasta capela a fost transformată de comunişti în sală de cinematograf şi de teatru.

Crucea de pe turlă a fost dată jos. Crucea în relief, de pe frontispiciu, a fost acoperită cu un panou roşu care reprezintă secera şi ciocanul. În dreapta şi în stânga acestui panou, se află tabloul lui Stalin şi a lui Lenin.

Nu găseau alt loc să aşeze aceste portrete decât deasupra uşii de la intrarea în biserica?

Înăuntru, pe toţi pereţii, se află scrise lozinci antireligioase. Tot mobilierul sfântului lăcaş a fost scos şi ars. În locul lui au fost aşezate bănci pentru spectatori.

Unde era sfântul altar, acum e construită o scenă de scânduri.

Aflu că sală aceasta era îndeosebi luată pentru spectacole, de trupe de balet şi de teatre evreieşti. Pe locul unde era sfânta masa şi unde se împărtăşea de zeci de ani, în fiecare Duminică şi sărbătoare, preotul, luând cu emoţie şi credinţă Sfintele Taine, în anul care a trecut, apărea câte o dânsatoare evreică îmbrăcată în chiloţi. Ea dansa, cu siguranţă, dansuri obscene, pe acest loc sfinţit. Picioarele ei călcau pe porţiunea de altar pe care se afla Sfânta Masă.

Alte ori apărea tot în acest loc cate o cântăreaţă evreică, la fel de despuiată care cânta cântece de lume. Glasul ei destrăbălat răsuna între pereţii între care răsunase glasul de ruga al preotului îmbrăcat în odăjdii şi pentru ca profanarea să fie desăvârşită, tot în această biserică pângărită, se reprezentau şi filmele antireligioase sau de propaganda contra României, 76

Ard malurile Nistrului sau apărea câte un evreu care ţinea conferinţe comuniste, în care batjocorea biserica, pe Dumnezeu şi insulta neamul românesc.

În locul catapeteasmei sunt aşezate portretele diferiţilor conduc ători comunişti evrei.

Ies din biserica, după ce mă închin cu ochii închişi, pentru a nu vedea pângărirea făcută, apoi pornesc spre bariera Sculeni. A plouat şi pământul e jilav. A m trecut de bariera şi am ajuns în câmp.

Acum trec printre ogoarele verzi şi printre grădini, pe un drum care se desprinde de pe şosea şi merge spre dreapta.

După vreo oră de drum ajung la o grădinărie. Fiindcă începe să plouă iar, intru în casa aşezată în mijlocul grădinii de zarzavat, să cer adăpost până va trece ploaia.

Când urcam scările m-a întâmpinat o domnişoară îmbrăcată în rochiţă neagră şi cu cruciuliţă la gât. Avea nişte ochi negri, foarte negri şi parul blond, revărsat peste umeri.

Când m-a văzut, a tresărit puţin şi s-a retras un pas înapoi. I-am spus:

— Sărut mâna, domnişoara. Vă cer adăpost până când o conteni ploaia.

Fata s-a înroşit şi a plecat privirile în pământ.

— Dacă nu se poate în casa, am sa stau sub şopron, îi spun eu, v ăzând că ea e foarte încurcată şi nu ştie ce să zică.

— Poftiţi în casă, vă rog. Iertaţi-mă că m-am zăpăcit în halul acesta.

Dar de câte ori vedeam o uniformă, mă înspăimântam. L a început văzusem numai vârful armei şi boneta, aşa că mă apucase groaza, nu băgasem de seama ca sunteţi ostaşi de-ai noştri.

În casă erau vreo opt persoane. V o i putea descrie vreodată bucuria şi emoţia cu care m-au primit aceşti moldoveni, refugiaţi acolo din calea bolşevicilor?

Eu eram primul ostaş român pe care îl vedeau. Şi niciodată nu mi-a oferit cineva mai multe onoruri ca atunci.

— De-aţi şti! M i s-au umplut ochii de lacrimi când v-am auzit ca îmi spuneţi sărut mâna, domnişoara, zice fata care m-a întâmpinat.

— De ce?

Timp de un an nu mi-a spus nimeni şi nici n-am auzit spunându-se unei femei sărut mâna. Nici nu mi s-a adresat cineva cu formula de domnişoara sau duduie.

— Dar cum va spunea?

Tu, fa, acestea erau cuvintele cu care ne vorbeau barbarii bolşevici.

Aflu apoi că şi cuvântul poftim, care pe ruseşte se zice pajalosta, a fost desfiinţat.

Dacă vorbeai cu cineva şi spuneai poftim sau pajalosta, râdea de ţine şi îţi întorcea spatele sub acuzaţia că eşti boier.

Femeilor trebuia să le spui pe nume şi să nu ai faţă de ele nici o formulă de politeţe.

— Dacă te purtai manierat cu o fată, deveneai suspect. Ţi se spunea că eşti un admirator al manierelor burgheze. Iar

dacă purtarea continua, mă informează tânăra fată, atunci sovieticii căutau un pretext şi te deportau.

Pe mine mă întunecă puţin gândul că aceste fete au fost timp de un an apostrofate cu cuvintele tu, fa, în loc de poftim şi altele.

Dar, fetele pe care le întâlnesc aici râd cu hohote şi cu un haz grozav povestind despre manierele elegante ale bolşevicilor.

Încetul cu încetul, aflu că în Basarabia nici o femeie nu a purtat timp de un an decât ciorapi de lâna, şosete, sau picioarele goale, în pantofi.

Pantofi! Ştiţi care erau pantofii de dama ai sovieticilor? Trei sezoane se purtau sandale române, cu bretele de piele, iar iarna se purtau pantofi bărbăteşti, bocanci sau papuci de postav.

Nu am găsit, în călătoria mea de la Cemăuţi şi până aici, nici un pantof de dama, de piele.

Fetele cu care vorbesc, îmi spun ca pantoful de dama, aşa cum îl ştiam noi, este o raritate de muzeu în U. R. S. S.

— În casa maiorului doctor Alexandrescu, care se refugiase, la r ăpirea Basarabiei, fără să poată lua nimic, s-a instalat un ofiţer superior.

Soţia acestui bolşevic a găsit în garderoba doamnei Alexandrescu o pereche de pantofi argintii de bal. Timp de o săptămână, nobila comunist ă a făcut pe cetăţenii din Chişinău sa râdă cu hohote, flindcă apărea în fiecare seara, la plimbare, pe strada, de braţ cu soţul ei, purtând pantofli argintii de bal ai doamnei Alexandrescu cu şosete.

Mai târziu, când pantofii s-au învechit, nobila colonelească îi purta şi când se ducea la piaţă.

Spectacolul era într-adevăr neverosimil de ridicol: să te plimbi pe strada şi să te duci la piaţă cu şosete şi cu pantofi argintii de bal.

Şi cu toate că râdea întregul oraş, coloneleasa era foarte încântată de pantofii pe care îi găsise. Dar, tot atât de hilariant e şi faptul că dânsa purta la fel, la bucătărie şi pe

strada, rochiile de seara, decoltate şi lungi până în pământ, ale doamnei Alexandrescu.

Cazurile acestea erau extrem de numeroase.

Ciorapii femeilor noastre nu au ştiut să-i poarte tinerele bolşevice venite din U. RS. S. şi multa vreme ele au stat la îndoiala dacă aceştia sunt într-adevăr ciorapi sau nu. Majoritatea dintre ele nu au îndrăznit să-i încalţe.

— Dar despre mâncarea lor ştiţi ceva domnule reporter? M ă întreabă fetele, care se porniseră pe râs şi nu le mai puteai opri.

— Nu ştiu nimic.

— Când au venit prima oară în Chişinău, soldaţii bolşevici au dat buzna în cofetărie. A u cerut fiecare câte cinci-şase prăjituri, ceai, bomboane, cafea cu lapte. Toate deodată. Fiindcă nu aveau răbdare sa mănânce cu linguriţele, au început a duce prăjiturile la gura, c u mâna. Din două muşcături era înghiţită o prăjitură. În tot timpul în care mâncau, se uitau să vadă dacă nu se termină prăjiturile din cofetărie şi comandau câte-o duzina, fiecare. După ce mâncau prăjiturile, beau ceaiul, mâncau bomboanele, apoi mai cereu odată ceai cu cornuri.

Ieşind din cofetărie, intrau în magazinele cu mezeluri. Majoritatea dintre ei cumpărau câte cinci sau zece kilograme de cârnaţi şi şuncă. O duceau acasă şi se întorceau înapoi dup ă alte cumpărături, cu grabă, fiindcă le era teama ca a două zi nu vor mai găsi.

Dar la restaurant! Îmi spunea altă fată, ştiţi cum mâncau.

Cereau întâi varză cu carne, apoi ceai, pe urma mâncau compoturi, mai cereau o tocană, pe urma o cafea cu lapte sau o prăjitură şi mai mâncau odată varză cu carne.

— Cred că exageraţi, spun eu fetelor.

Dar ele se jurau că este absolut adevărat: şi noi ne miram cum de nu cad jos morţi de atâta mâncare şi mai ales din cauza felului în care mâncau.

Tot ce ţi-au povestit fetele este adevărat, îmi spune un bătrân agronom, care avusese serviciu pe timpul

bolşevicilor la acesta gr ădină. Cred că eu, care sunt om bătrân, nu am nici un motiv să te mint. Dar îţi spun, că deşi am umblat prin întreaga lume, nici mie nu-mi venea să cred cele pe care le vedeam la ei. Deschideam ochii mari şi nu puteam să mă conving că e adevărat. Erau flămânziţi în ultimul hal. Şi timp de câteva săptămâni au mâncat exact aşa cum îţi spun fetele.

— Ştiţi că nici furculiţe, nici cuţite şi nici mai multe farfurii nu întrebuinţau. Mâncau cu mâna, din aceeaşi farfurie, toate felurile de bucate.

L a restaurant se simţeau ofensaţi dacă l i se schimba farfuria la fiecare fel de bucate. Asta e pierdere de vreme.

Niciunul nu avea batiste de şters nasul!

Acest fapt mi se părea de necrezut:

— Dar ce întrebuinţau în loc de batiste?

Mâna şi mâneca de la haină.

Şi nici femeile nu aveau batiste?

Nici ele.

De exactitatea acestei informaţii m-am convins, dealtfel, în zilele ce au urmat. A m întrebat pe toţi aceia care au rămas la Chişinău sub bolşevici.

Niciunul nu mi-a afirmat că sovieticii au avut batiste de şters nasul. Acesta este un articol burghez, la care au renunţat. Dealtfel, m-am convins şi personal că nu aveau batiste, întrebând pe prizonieri. Nasul şi-l ştergeau foarte simplu cu mâna şi bărbaţii şi femeile.

Le lipseau apoi ceasurile de mâna.

Când au venit la Chişinău, soldaţii plăteau sume exorbitante şi ei şi ofiţerii, pentru ceasuri de mâna şi pentru stilouri, care sunt o raritate, tot de muzeu, în U. R. S. S.

Cât s-au minunat apoi bolşevicii de stofele din care erau făcute hainele noastre şi de pânza cămăşilor.

L i se păreau atât de neobişnuite cămăşile noastre bărbăteşti, încât le purtau femeile pe strada, ca pe un veşmânt de mare gala. Tot aici aflu c ă cel mai elegant

ciorap de dama, pentru femeile sovietice, era ciorapul negru.

Ciorapi din aceia din care poartă elevele în cursul inferior, la şcolile secundare, dar bineînţeles mai gros, de obicei de lână.

Părul femeilor sovietice care veniseră la Chişinău nu fusese atins de mâna vreunui coafor. Femeile purtau părul lung, retezat deasupra umerilor.

Şi-l retezau singure, la oglinda, cu foarfecele.

Se parfumau însă, toate aceste femei, violent de tare. Parfumul rusesc, făcut din spirt de nouăzeci de grade, are un miros mai mult de rachiu decât de parfum. Cochetele femei bolşevice turnau atâta colonie pe cap, pe haine şi pe mâinile lor, încât nici nu te puteai apropia de ele. M a i ales că parfumul acesta era înspăimântător de prost. Colonia frizerilor din oraşele de provincie constituie pe lângă el, un articol de mare rafinament.

Pudra era, de asemenea, foarte preţuita de femeile sovietice. Între pudra fabricată în U. R. S. S. şi între pudra pe care o întrebuinţează femeile la noi, nu este însă nici o asemănare. Pudra sovietică semănă însă perfect cu făină integrală, din care se face pâinea de calitatea a două. Toată pudra sovietică este albă. Altă nuanţe nu are. Şi femeile lor aşează câte un strat gros, din această făină albă, în fiecare zi, pe obraji.

Săpunul este de două calităţi. Calitatea superioara, săpun fin, cu care cochetele sovietice se spală pe obraji, are o compoziţie net inferioară săpunului Pisica sau Cheia, care costa la noi şase lei şi era întrebuinţat numai pentru spălatul mâinilor în casele sărace. Săpunul rusesc care am spus că era, de o calitate inferioară acestuia, costa însă douăsprezece ruble.

Rubla e socotită de ruşi la patruzeci de lei. După o socoteală elementară, putem vedea că săpunul acesta costa 480 lei bucată.

Dar fiindcă vorbeam despre femeile sovietice, am cerut gazdelor toate relaţiile în legătură cu ele.

Aflu ca niciuna dintre comunistele venite la Chişinău – şi au fost trimise aici numai comuniste de elită – nu ştia să gătească.

Nici prin minte nu i-ar fi trecut unei bolşevice să-şi petreacă ziua la bucătărie, pregătind o salată sau o supă.

Ele mâncau împreună cu soţii lor la birt. N u făceau acasă nici măcar un ceai. (De cafea nici nu mai vorbim. Cafeaua este necunoscută aproape în 80

U. RS. S. Cel puţin în Basarabia timp de un an, nu a fost întrebuinţată decât cafeaua făcută din orz, ovăz şi alte cereale prăjite şi măcinate).

Femeile sovietice nu-şi creşteau nici copii. Noii născuţi erau predaţi leagănelor şi azilurilor de copii.

— Dar ce făceau femeile sovietice toată ziua? Întreb eu.

— Unele erau funcţionare, muncitoare sau agitatoare. Soţiile ofiţerilor şi ale înalţilor funcţionari şedeau îns ă toată ziua acasă; citeau ziarul, fumau şi mai beau din când în când câte un pahar de rachiu sau de vin, aşteptând să se facă ora prânzului şi să plece la masa.

Cer informaţii despre căsătorii. Iarăşi întâlnesc un capitol care provoacă râsul.

Când au venit în Basarabia, ofiţerii şi ostaşii bolşevici s -au căsătorit aproape toţi cu femei de aici. Căsătoria se făcea foarte uşor, aşa că nu a trecut nici o săptămână şi toţi ostaşii sovietici erau însuraţi. Pentru a face căsătoria, era suficient ca ei să se prezinte la ofiţerul stării civile şi să declare că vor sa trăiască împreună. N u mai era nevoie de nici o formalitate. Căsătoria se efectua doar prin această declaraţie.

Cine credeţi ca au fost fericitele mirese?

Toate servitoarele din Chişinău. Ofiţerii sovietici s-au căsătorit, aproape toţi, numai cu servitoare.

Dar lucrurile au mers mai departe. După scurt timp au început să sosească în Chişinău, nenumărate femei care

aduceau după ele câte trei, patru sau cinci copii: erau soţiile ofiţerilor şi ostaşilor bolşevici care se însuraseră la Chişinău a două oară!

De aici înainte certurile şi scandalurile nu se mai sfârşeau. Cele dou ă soţii se luau la cearta pe strada, se păruiau şi se băteau ca ţigăncile. Copiii luau şi ei parte activă la ceartă şi la bătaie.

Conflictul între cele două neveste se rezolva însă uşor. Soţul se prezenta la ofiţerul stării civile singur, căci nu era nevoie să meargă şi femeia şi cerea să i se aprobe divorţurile de amândouă. Ca să ceara acest divorţ nu era nevoie să facă decât o declaraţie verbală că vrea să se desfacă de fosta lui soţie căreia se obliga să-i plătească o mică despăgubire.

În felul acesta se întâmpla ca cele două femei să se certe mai departe, iar bolşevicul să iasă la plimbare cu a treia femeie, care era, legal, noua lui soţie.

Totuşi aceste întâmplări nu stârneau drame. Şi femeile şi bărbaţii nu vedeau în căsătorie decât un angajament foarte vag care se putea desface extrem de uşor. Şi se consola şi unul şi altul căsătorindu-se din nou. Erau femei care se căsătoriseră a câte opt şi nouă ori şi bărbaţii care avuseseră, cu cununie, cincisprezece neveste.

O căsătorie se făcea mai uşor decât se obţine la Bucureşti un rendez – vous.

Una dintre faptele de care am luat cunoş ţinta şi care m-a impresionat este ca femeia sovietică, educată în doctrina comunistă, nu are absolut nici o asemănare, cât de vaga, cu rusoaicele cunoscute din literatura. Ele sunt lipsite, totalmente, de sentimentalism şi de feminitate. Aceste femei întrec în rigiditate, pe cei mai aspri masculi.

Tot farmecul, tot romantismul şi tot misterul femeii slave, cântat, iubit şi blestemat de poeţii tuturor veacurilor, e complet absent la femeia comunistă.

Aceste femei au obrăznicia, realismul şi lipsa de graţie pe care o au tăietorii de piatră şi hamalii.

Ajungem, din vorbă în vorbă, la situaţia muncitorilor şi a micilor funcţionari.

Dacă un muncitor întârzia un minut sau două la serviciu, era condamnat la câţiva ani de închisoare. Un funcţionar, la fel.

Pentru a ilustra mai bine acest text de lege care pedeapsea cu câţiva ani de închisoare o întârziere de un minut sau două, vom nota o expresie care era foarte frecventă în Basarabia, în timpul ocupaţiei bolşevice.

Când o femeie sau un bărbat pleca dimineaţa la slujba, cei de acasă nu îi spuneau nici mergi sănătos, nici drum bun, nici să vii sănătos sau altă formulă de despărţire.

— Dar ce îi spuneau? Întreb eu.

— Când cineva din familie pleca dimineaţa la lucru, noi îi spuneam: Să vii fără ani.

— Cum să vii fără ani?

— Să se întoarcă fără nici o condamnare la câţiva ani de închisoare, asta vrea să spună urarea, mă lămuresc fetele cu care vorbeam.

Aflu apoi că nouăzeci la suta din lucrătorii basarabeni erau condamnaţi la câte doi şi trei ani închisoare, pentru întârzi ere la serviciu, cu un minut sau trei minute.

Pedeapsa aceasta era prevăzută în legile bolşevice, pentru a putea fi condamnaţi acei care nu erau simpatici regimului.

Şi muncitorii basarabeni nu erau, aproape niciunul, simpatic acestui regim. Aproape toţi ştiau că vor fi închişi şi deportaţi.

Cel mai uşor l i se putea reproşa că au întârziat un minut la serviciu.

În fiecare dimineaţa, când cineva pleca la lucru, avea emoţie: la prânz se putea întâmpla să se întoarcă cu ani! Cu câţiva ani de închisoare pe care trebuia să-i ispăşească.

Dacă înloc să ajungi la uzină la ora opt, ai ajuns la ora opt şi cinci minute, până la prânz se dădea sentinţa de condamnare, iar până seara erai coborât în întunericul puşcăriei.

Dar majoritatea românilor nici nu erau primiţi în servciu. E i nu puteau fi, deci, condamnaţi pentru lipsa de punctualitate, la câţiva ani de închisoare. Şi atunci erau condamnaţi la deportare.

În fiecare săptămână plecau din Chişinău şi din oraşele basarabene, trenuri întregi cu români care luau drumul Siberiei.

Unii erau ridicaţi împreună cu familiile şi cu copiii lor. Alţii erau ridicaţi singuri. Aproape în fiecare casa era câte un membru ai familiei lipsa. Dacă întrebai unde e, ţi se răspundea: în Siberia.

A m găsit, apoi, aproape în toate casele moldovenilor din Basarabia, lăzi cu pâine uscată. L a început nu ştiam ce e cu această pâine. Mai târziu, când am început a găsi în toate locuinţele câte o ladă plină cu coaje şi miez de pâine uscată, am întrebat care e rostul ei.

— Suntem pregătiţi pentru Siberia, mi s-a răspuns.

Nu înţelegeam.

— Cum sunteţi pregătiţi pentru Siberia? De asta uscaţi pâinea?

M i se răspunde ca poliţia bolşevică descindea în fiecare noapte la câteva case, în fiecare sat şi oraş din Basarabia. Maşina neagră a politiei comuniste, a N. K. V. D.-ului se oprea la poartă, totdeauna, după miezul nopţii. Poliţiştii intrau în casă şi citeau numele celor arestaţi. Aceştia trebuiau să se îmbrace, să-şi ia tot bagajul şi să se urce în maşina, într-un sfert de ora. Nici o secunda de întârziere nu era permisă.

Nefericiţii arestaţi ştiau ca nu se vor mai întoarce niciodat ă. Drumul 5 5 7 pe care aveau să-l facă era lung. De aceea, se pregăteau dinainte. În toate casele basarabene geamantanele erau făcute şi lada cu pâine uscată, care se poate păstra oricât, aştepta lângă uşă. În toate nopţile, moldovenii tresăreau.

Se putea să le vină rândul pentru deportare oricând. De aceea erau în permanenţă pregătiţi. N u se putea şti când

va opri la poarta maşina.

Pachetele şi lada cu pâine uscată, care avea să constitue singura merindă pentru drum, trebuiau sa fie la îndemâna. Altfel riscau să plece fără mâncare şi fără nici un bagaj.

Nu voi putea niciodată descrie impresia pe care mi-au produs-o lăzile cu pâine uscată, pe care le vedeam în casele basarabenilor, după ce am aflat care era destinaţia lor; se poate ghici după aceste lăzi cu pâine uscată şi după geamantanele pe care le găseam totdeauna lângă uşă, în toate casele, în ce stare de spaimă trăiau basarabenii noştri.

Dar, cel mai grozav fapt este acela al primirii deportaţilor în U. RS. S.

Cum treceau Nistrul, trenurile, în care se aflau mii de familii pornite pe drumul Siberiei, erau oprite în toate gările. Arestaţii vedeau prin gratiile ferestrelor, gările împodobite cu flori, cu steguleţe şi cu plancarde mari prin care l i se ura bun sosit.

De cele mai multe ori îi întâmpinau în gară sute de muncitori, copii de la şcoli şi armata care le dădea onorul.

Trenul deportaţilor şedea în aceste gări câte o jumătate de ceas. Pe peron se ţineau discursuri, se arata spre ei cu degetul, mulţimea îi aclama şi le arunca flori.

Deportaţii nu ştiau ce să creadă şi se uitau cu privirile îngrozite la copiii care veneau până la ferestrele vagoanelor şi le întindeau buchetele de flori.

Se punea întrebarea: bolşevicii primesc pe arestaţi în gări, ţinându-le discursuri şi aruncându-le flori?

Dar, cu timpul s-a lămurit şi misterul acestor manifestaţii de simpatie, din gările Rusiei Sovietice.

Pe aceste trenuri pline cu moldoveni arestaţi, care erau duşi la moarte în Siberia, scria cu litere mari: în acest tren se aflau câteva mii de muncitori români care au fugit din România, de sub jugul boierilor asupritori, venind în raiul sovietic.

Ieşiţi-le înainte cu flori.

Ştiau oare acei care ţineau discursuri pe peron şi care aruncau flori, că în vagoane se afau mii de români arestaţi şi transportaţi în Siberia?

Desigur că nu.

Cei din trenuri nu ştiau care e rostul acestor manifestaţii care l i se făceau, iar cei de pe peron, care cântau şi proslăveau pe cei din vagoane, nici nu ar fi visat că muncitorii fugiţi de sub jugul boierilor asupritori sunt în realitate cetăţeni terorizaţi, asupriţi şi conduşi în Siberia şi în puşc ării.

Această formidabilă înscenare este mult mai grozavă decât nevinovatele sate de carton ale lui Potemkim.

Dar acest număr de senzaţie făcea parte din propaganda comunistă.

Ploaia a stat de mult şi eu ascult mereu spovedaniile celor refugiaţi la această grădină de zarzavaturi de la marginea Chişinăului.

Aflu că pe timpul bolşevicilor, când populaţia oraşelor basarabene era de trei ori mai mare ca pe timpul românilor, nici o familie nu avea dreptul să locuiască în mai mult de două camere indiferent din câte suflete era alcătuită familia.

Dar şi familiile care locuiau în două camere erau foarte puţine.

De obicei, erau obligaţi să locuiască într-o singură cameră, câte cinci, şase şi şapte suflete.

Magazinele erau închise. N u existau decât cooperativele.

Ca să cumperi pâine, trebuia să te scoli la ora trei dimineaţa şi să te aşezi în rândul de câteva sute de oameni care aşteptau la uş ile brutăriilor.

Pe la ora nouă sau zece, adică peste şase sau şapte ore de aşteptare, reuşeai să cumperi pâinea.

În piaţă nu găseai decât zarzavat, peşte afumat şi uneori, brânză sau lapte. Carnea lipsea la Chişinău, aproape complet.

Nu se găsea în toată Basarabia o linguriţă de cafea, nu se găsea var, nu se găsea ceai, zahăr era foarte puţin şi îl luau tot stabilimentele militare şi instituţiile.

Nu era cu putinţa să cumperi niciodată un metru de stambă, de pânză sau de stofă. Pentru articolele vestimentare era adevărată bătălie la cooperative. Stofa nu exista decât în cantităţi foarte reduse şi era de calitate submediocră şi foarte scumpă.

Dacă intrai într-o cooperativă să cumperi pânză pentru o cămaşă sau material pentru o pereche de pantaloni, ori pentru o rochie, negustorul care era totdeauna evreu, te insulta şi provoca scandal. Asta era una din metodele de a te face sa ieşi din magazin fără a cumpăra nimic. Iată o scenă la o cooperativă.

Domnişoara cu care stau de vorbă a intrat să cumpere material pentru o rochiţă. În raft se aflau câteva suluri. Dânsa a cerut sa i se arate unul din ele.

— Daţi-mi, vă rog, sulul acesta să-l văd.

— Cât vrei să cumperi? A întrebat vânzătorul.

— Vreau întâi să-l văd dacă-mi place şi pe urmă îţi voi spune şi cât am să cumpăr.

Vânzătorul evreu a şi găsit motiv de ceartă şi a început să ţipe:

— Crezi că eşti pe timpul românilor? Spune cât vrei să cumperi, că altfel te dau afară.

Tânăra neobişnuită cu aceste maniere căci era la câteva luni după venirea bolşevicilor, a tăcut.

— Hai, spune mai repede câţi metri vrei să cumperi.

— Cât costă metrul? A întrebat fata.

— Mie să-mi spui cât vrei să cumperi, nu să mă întrebi cât costă metrul.

Desigur, că tânăra, văzând şi pe ceilalţi vânzători ca vin în jurul ei, a ieşit afară, jurându-se că nu va mai intra niciodată într-un magazin sovietic.

Vânzătorul făcuse astfel o bună afacere; reuşise să nu vândă unei cliente. Căci a nu vinde, înseamnă o buna afacere.

Dar, n-am să uit niciodată, mai ales întrebările pe care mi le puneau tinerele şi tinerii pe care i-am întâlnit în Basarabia.

— L a Bucureşti, mă întrebau ei, mai există cofetării şi restaurante?

— Sigur că există.

— Şi poţi comanda şi prăjituri şi tot ce vrei? M a întrebau apoi:

— Exista magazine ca mai înainte? Poţi cumpăra stofe, pânză, pantofi, tot ce vrei?

— Sigur că există, răspund eu niţel jenat de aceste întrebări naive.

— Aproape nici nu ne mai vine sa credem ca mai exista astfel de magazine, ne spun tinerele fete. Apoi întreabă: şi o să fie, din nou şi la Chişinău?

După ce aud răspunsul meu afirmativ, aproape cu lacrimi de bucurie, una dintre fete s-a întors spre prietena ei şi a apucat-o cu amândouă mâinile de umeri, strângând-o puternic.

— Auzi, Olga, au să fie din nou la Chişinău cofetării şi vom putea mânca prăjituri. Vor fi şi magazine de încălţăminte unde ne vom putea cumpăra pantofi.

— Şi ciorapi există ca mai înainte, nu?

— Există şi ciorapi.

Bucuria grupului de fete era nestăvilită. Mă simţeam şi eu copleşit de bucuria lor.

Înainte de a pleca, mai vorbim şi despre gospodăriile familiilor sovietice.

După cum se ştie, gospodăriile basarabene sunt renumite. Bucătăria basarabeană, de asemeni.

Sovieticii au adus însă alte obiceiuri aici. Dormitorul lor se compunea dintr-un pat de fier, ca acela de la spitale. Bucătăria era alcătuită în cele mai bune cazuri, dintr-un primus, o cratiţă şi o oală.

Aspectul camerelor de locuit ale comuniştilor era dezolant.

În loc de plapumă se înveleau cu o pătură, pernele erau mici şi tari, aşa cum sunt pernele cazone, cearceafurile scurte şi cu nişte dungi negre, triste, pe margine: cearceafurile standard.

Cât de îndreptăţită era exclamaţia înalţilor funcţionari şi a ofiţerilor bolşevici care au venit în Basarabia şi au văzut felul de viaţă al locuitorilor de aici:

— V o i sunteţi cei mai fericiţi oameni de pe lume! Sovietele nu v ă vor putea niciodată oferi libertatea, confortul şi siguranţa pe care aţi avut-o până acum!

Aşa spuneau, uneori, în ceasurile lor de sinceritate, aceşti comunişti.

Într-adevăr, comunismul lua individului toate libertăţile, făcându-l să trăiască cu geamantanele făcute, cu lada de pâine, uscată lângă uşă şi cu spaima grozavă că în fiecare clipa va putea fi ridicat şi deportat în Siberia.

În fiecare moment cetăţeanul se aştepta să fie oprit şi acuzat de cine ştie ce crimă imaginară şi condamnat la închisoare.

Libertatea este un articol inexistent la comunişti.

De siguranţa, de liniştea ta, de libertatea ta ca om, nu garantează nimeni în U. RS. S.

Dacaănu eşti răpit din mijlocul familiei tale şi transportat undeva, în ţinuturile de infern îngheţat al Siberiei, trăieşti aici o viaţă de permanentă panică. Această nesiguranţă o au, fără nici o excepţie, toţi cetăţenii din 86

U. RS. S. în această ţară, libertatea individului nu are nici o valoare.

Individul nu are nici un preţ.

Cât timp trăieşti eşti privat de toate lucrurile, confortul şi micile mulţumiri pe care ţi le oferă viaţa în alte ţări.

5 _L 5 5 5

Nu mai ai bucuria de a fi stăpânul, proprietarul unei case, al unei bucăţi de pământ şi al averii tale.

Masa se reduce la un fel sau două de mâncare searbădă.

Îmbrăcămintea se reduce la un costum fără nici o frumuseţe.

Locul în care dormi e despuiat de orice podoabă. Patul tău devine rigid şi aspru, ca un pat de cazarmă.

Nimic din ce formează podoabele unei vieţi omeneşti nu-ţi mai este lăsat: religia, visul, lucrurile de artă, toate sunt considerate ca deprinderi burgheze şi ţi se răpesc.

A m văzut castroanele şi farfuriile în care mâncau sovieticii: sunt la fel ca acelea pe care le întrebuinţăm noi în timpul când făceam armata.

Până şi frumuseţea este considerată ca un lux şi a fost eliminată.

Nu ai libertatea să te închini, nu ai libertatea să-ţi amenajezi un interior artistic, să te îmbraci frumos, să vorbeşti frumos şi să-ţi creezi un stil de viaţă mai înălţat.

Munca este aridă, tăcută, cu teroare şi plătită prost.

Muncitorii şi micii funcţionari erau plătiţi în Basarabia cu lefuri care variau în jurul sumei de o sută douăzeci de ruble. Cu aceşti bani nu se putea cumpăra decât pâine. Cine primea salariul acesta, adică majoritatea populaţiei, nu putea mânca decât pâine goală.

În ce constă superioritatea regimului bolşevic, despre care vorbesc atâta conducătorii lui?

Pentru ce au murit atâtea mii, atâtea mii de oameni ca să instaureze acest regim?

A m căutat sa găsesc taina, picătura de frumuseţe şi de fericire, măcar viitoare, a acestui regim. Nu am găsit

nicăieri decât sărăcie, lacrimi, teroare şi jale nesfârşită.

Oamenii sunt reduşi la valoarea şi la funcţiunile de roboţi.

Când cunoşti toate aceste fapte, îţi explici de ce, în atâtea sate şi în atâtea oraşe, locuitorii au ieşit şi s-au aşezat în genunchi în faţa soldaţilor şi ofiţerilor români din primele coloane, sărutându-le cizmele, de bucurie.

A m pornit de la grădină din marginea Chişinăului, cu mintea uluită de cele pe care le-am auzit. Primul gând a fost să verific informaţiile acestea.

Şi am pornit cu bicicleta pe străzile Chişinăului, printre mormanele de ruine, vorbind cu toţi cetăţenii pe care îi întâlneam. A m coborât la periferie, m-am dus apoi în sate, am intrat în sute de case.

Toate aceste fapte şi lucruri despre care am scris, sunt absolut adevărate.

Peste câteva săptămâni, la Bucureşti povestindu-le câtorva prieteni de ai mei, i-am văzut că se îndoiesc de autenticitatea lor.

N-am avut ce le spune ca să-i conving.

Mi-am adus însă aminte de cuvintele pe care mi le-a spus o profesoara de chimie, care a rămas în Basarabia sub bolşevici.

— Domnule Gheorghiu, scrie te rog, în ziare, sugestia pe care ţi-o dau eu. Comuniştii militanţi sau simpatizanţii comunişti din România sa u din oricare ţară din lume, să nu mai fie condamnaţi la închisoare ori izolaţi în lagăre. E i să fie adunaţi şi trimişi în ţara în care va mai exista comunism, pentru a trai acolo. Să le plătească statele respective călătoria până acolo.

Cea mai aspră pedeapsă, care se poate da unui om, este să-l obligi să trăiască într-o ţara comunistă.

Cred că ideea acestei profesoare, idee izvorâtă dintr-o dureroasă exponenta, este cât se poate de fericită. Comuniştii din toată lumea să fie trimişi, cu trenuri speciale, în vagoane de clasa întâia, sau cu avioanele de lux, în ţara în care va mai exista comunism.

În felul acesta se vor vindeca radical. Treizeci de ani de închisoare, de muncă silnică sunt mai dulci decât treizeci de ani trăiţi într-o ţară sub regimul bolşevic.

A m pornit, gândind la toate aceste fapte, spre partea de jos a oraşului. De la gară am urcat pe un drum îngust, spre mahalaua Melesteului. Era aproape de seară şi văzduhul era liniştit.

În drum aflu despre eroismul locotenentului Sassu Ion, comandantul unei formaţii de care de luptă, care a intrat, prima, în Chişinăul incendiat.

E l a fost ucis de evreii care trăgeau de pe acoperişuri.

Ce satisfacţie au avut aceste bande de jidovi, când au împuşcat pe primul ofiţer român care a intrat în oraşul dezrobit!

Ucigaşii locotenentului Sassu, atunci când eroul şi-a dat sufletul, cu tunica roşie de sânge, i-au aruncat, de acolo, din ascunzătorile lor, o ploaie de batjocuri, în limba română.

Căci toţi aceşti evrei asasini trăiseră în Chişinău, iar înainte de răpirea Basarabiei şi aşa ca toţi evreii din ţara noastră se intitulau români şi cerau drepturi egale cu noi.

Un alt ofiţer a scapăt ca prin minune de la moarte, căci bandele iudeo-bolşevice au tras cu armele asupra lui aproape o jumătate de ceas, fără să-l nimerească, pe căpitanul farmacist Dionisie Maruluis.

E l s-a strecurat, în primele ore ale dezrobirii Chişnăului, pe străzile transformate în adevărate drumuri de văpaie şi s-a urcat pe clădirea unei instituţii, smulgând steagul roşu.

Acest trofeu a fost dăruit de bravul căpitan farmacist, vice-preşedintelui de Consiliu.

A m urcat apoi pe o potecă care şerpuia prin livadă, spre biserica Troiţa. Preotul paroh al bisericii lipsea.

— A fost internat chiar astăzi în spital, sărmanul părintele nostru, îmi spune un cetăţean care coase iarba în curtea bisericii.

Aflu că părintele Ion, de la biserica Troiţa din Chişinău, a fost ridicat cu vreo două săptămâni în urma de bolşevici,

care i-au tuns barba şi parul de pe cap cu maşina numărul zero, apoi l-au îmbrăcat în haine soldăţeşti sovietice, pentru a-l trimite pe front ca să lupte contra armatei româneşti.

În prima noapte părintele a dormit la închisoare. Dimineaţa a fost lăsat să se ducă până acasă să-şi ia geamantanul.

Era într-o Duminică dimineaţa. În biserica Troiţa începuseră a veni credincioşi ca să asiste la slujba.

Părintele Ion a intrat pe o poarta lăturalnică prin curtea cimitirului şi s-a dus acasă. Era zi de slujba şi nu ştia ce sa facă. După vreo jumătate de ceas a venit la dânsul cântăreţul bisericii şi i-a spus:

— Biserica este plină de oameni, părinte, nu veniţi să slujiţi? Când a ridicat ochii şi a văzut pe preot cu barba şi parul tuns şi cu obrajii palizi de nesomn şi de suferinţă. Cântăreţul s-a speriat:

— Ce s-a întâmplat?

Dar, pusese întrebarea, cântăreţul nu avea nevoie de răspuns: şi-a închipuit imediat ce se petrecuse.

După un scurt sfat, dacă se cade sau nu să slujească în starea în care se afla, preotul a ieşit din casa şi a intrat în altar, unde a îmbrăcat veşmintele.

Când l-au văzut credincioşii, toţi au început să plângă.

Slujba a fost emoţionantă. Fiecare rugăciune înălţată spre Dumnezeu de preotul care fusese schingiuit, umilit, groaznic şi tuns de iudeo – bolşevici şi care acum credea că slujeşte pentru ultima oară, era dogoritoare până la lacrimi.

Fiecare vers din cărţile sfinte, fiecare notă a rugăciunii cântate era un suspin.

La ora douăsprezece, preotul trebuia să se prezinte la biroul cercului de recrutare, pentru a fi din nou umilit şi a fi trimis pe front ca soldat de rând.

Credincioşii din parohia sa ar fi vrut să-şi salveze pe preotul lor, cu orice risc. Dar se putea?

Din ziua aceea, părintele Ion, de la biserica Troiţa, a suportat toate umilirile fizice şi morale, dar nu putea

accepta să tragă cu puşca asupra soldaţilor români şi a fugit rătăcind pe câmpuri, până în ziua intrării armatelor româneşti în Chişinău.

În ziua aceasta, câţiva credincioşi l-au adus acasă, pe braţe. Preotul martir era grav bolnav şi a trebuit sa fie internat în spital.

Cobor de la biserica Troiţa, în timp ce soarele asfinţea.

Oraşul se vede de aici, de pe acest deal, ca un jalnic tablou.

Pe drum întâlnesc pe părintele de la biserica Ciuflea. Merg o bucată de drum împreună cu sfinţia sa.

— Mai ales suferinţele de ordin moral pe care le-am îndurat, îmi spune părintele protoereu Ion Stoicov, au fost nemaipomenite.

— Copiii evrei, începând de la şase ani, când vedeau un preot pe strada, se ţineau după dânsul şi cântau în cor, diferite cântece de batjocoră.

Improvizau versuri murdare pe care mi le ţipau în faţă. Ne apucau apoi de poalele reverendei şi trăgeau de ea râzând şi batjocorindu-ne. Aceste fapte se întâmplau de câte ori ieşeam pe stradă.

Nu puteai să le spui nimic acestor pui de jidani care te, batjocoreau ca la uşa cortului, căci erai imediat arestat.

Copiii evreilor prindeau pe preoţi de bărbile albe şi trăgeau de ele până le smulgeau firele. Le aruncau cu murdarii în faţă.

Preotului Nagacevski i-au rupt rasa în bucăţi pe strada Alexandru cel Bun, în centrul oraşului Chişinău.

Dar care preot a scapăt de înspăimântătoarele batjocuri ale copiilor evrei?

Şi totuşi, au fost în Chişinău câţiva preoţi care au slujit timp de un an, în biserica în fiecare zi.

Istoria are obligaţia de a trece în rândul eroilor acestui neam şi numele preoţilor basarabeni care au stat de veghe lângă altare, plătind cu viaţa lor, de atâtea ori.

Cine va putea cuprinde vreodată, în scris luptă şi suferinţele îndurate în anul acesta de preotul Guma, de la Chişinău şi de alţi atâţia slujitori ai altarelor basarabene?

În drum spre centrul oraşului, întâlnesc un fost funcţionar care în ultimele zece zile stătuse arestat în subsol, la spitalul de nebuni din Coştiugeni.

Acest spital de boli mintale, care e unul dintre cele mai mari din ţară, avea, la venirea ruşilor în Basarabia, o mie de bolnavi.

În timpul cutremurului, spitalul a fost grav avariat. Vreo şase sute de bolnavi, dintre cei a căror stare era mai grava, au fost transportaţi la alte spitale din Rusia.

Între timp, doctorul Ciolca, directorul spitalului, văzând că se plănueşte să i se reducă subvenţia din cauză că s-a micşorat numărul bolnavilor, a făcut un raport în care arată că spitalul a fost reparat. Tot în acest raport, deşi clădirea era distrusă în parte şi nu mai era un loc unde să se aşeze un pat, a cerut să i se trimită înapoi cei şase sute de bolnavi.

Cererea doctorului Ciolca a fost aprobată.

Peste câteva zile au sosit, transportaţi în vagoane de vite, mai mult morţi decât vii, cei şase sute de bolnavi.

Nebunii aceştia, al căror aspect te înspăimânta, fiindcă trăiau fără hrană suficientă şi fără nici un fel de tratament medical, au fost aduşi în curtea Spitalului Coştiugeni.

Loc în clădire nu mai era nici pentru zece bolnavi, nici decum pentru şase sute.

Aşa ca nebunii au rămas să doarmă şi să zacă, sub umbra pomilor, sub cerul liber.

Acolo a plouat peste ei în atâtea nopţi, i-a bătut vântul, s-au îmbolnăvit şi mai grav şi mulţi dintre ei au murit.

În momentul retragerii armatelor sovietice, cei şase sute de bolnavi s-au văzut liberi şi au umplut câmpurile dimprejur. Unii dintre dânşii erau furioşi, capabili de orice violenţă. Alţii erau nebuni liniştiţi, care plângeau şi se văitau de se sfâşia văzduhul de jale.

Toţi erau flămânzi în ultimul hal, cadaverici de slabi şi înveşmântaţi doar cu o cămaşe, din care curgeau zdrenţele.

Notez faptul acesta de mare dramatism, pentru ca din el se poate deduce starea de civilizaţie a bolşevicilor.

Nu i-am văzut pe jalnicii nebuni rătăcind furioşi, sau jelindu-se, flămânzi şi despuiaţi, ca nişte ruine omeneşti, prin lanurile de grâu şi prin viile de la marginea Chişinăului de la Coştiugeni, dar mi-i închipui.

O, ar fi trebuit sa fie filmaţi aceşti nebuni care umpleau dealurile de la marginea Chişinăului şi să fie trimis filmul în toată lumea, ca să se vadă regimul la care sunt supuşi bolnavii în raiul bolşevic!

O doamnă care trecea cu fiica ei, o fată de şaisprezece ani îmi mai dă câteva lămuriri despre şcoala comuniştilor.

Băieţii învăţau laolaltă cu fetele. Asta, începând din clasa întâia şi până în ultima clasa.

Care era moralitatea în aceste scoli?

Iată ce-mi spune aceasta doamnă:

— Fiicei mele, care şedea în bancă lângă un băiat evreu, învăţătoarea tot evreică şi ea, îi spunea aproape zilnic.

— Nataşa, tu nu te iubeşti cu colegul tău de bancă?

Fata se înroşea şi pleca ochii în jos; elevii începeau să râdă, dar învăţătoarea continua:

— De ce râdeţi? Nataşa, voi puteţi să vă iubiţi, puteţi să vă căsătoriţi, să faceţi un copil şi aduceţi şi copilul vostru la scoal ă, să stea în bancă între voi.

Râsul elevilor din clasă nu-l mai putea nimeni potoli acum.

Constantin Virgil Gheorghiu învăţătoarea care vorbise foarte serios, începea atunci o lecţie aspră de educaţie morală, care se termina cu următoarea poruncă data nevinovaţilor şcolari şi şcolăriţe, care aveau între patrusprezece şi şaptesprezece ani:

— Uniunea Republicilor Sovietice are nevoie de copii; de foarte mulţi copii. Deci, căsătoriţi-vă între voi şi faceţi copii. Aţi înţeles?

Toată clasa răspundea în cor:

— A m înţeles.
— Ce aţi înţeles?
— Să ne căsătorim între noi şi să facem mulţi copii, răspundeau elevii şi elevele, în cor, râzând cu hohote.

Scena aceasta va fi mai uşor de înţeles şi autenticitatea ei nu va mai fi tăgăduită, dacă amintim ca învăţătoarele de la şcolile din Basarabia abia ştiau să scrie şi să citească. Majoritatea dintre ele erau absolvente a trei sau patru clase primare.

Alte învăţătoare, în fanatismul lor, voind să se mărească visteria U. RS. S.-ului, spuneau copiilor:

— În clasă la mine toţi băieţii, indiferent de vârstă, trebuie să înveţe a fuma. Cumpărând tutun şi ţigări, mărim câştigurile statului. Şi statul are nevoie de bani mulţi pentru armata. Deci să nu mai găsesc nici un băiat care nu fumează. Gândiţi-vă că ajutaţi statul şi îi măriţi veniturile, cu fiecare ţigară pe care o aprindeţi.

Teoria, orice s-ar spune, poate fi utilizată în cea mai grozavă comedie şi satiră.

Adevărul e că elevii de la şase ani începuseră a fuma pe strada şi acasă, aruncând fumul în obrazul părinţilor.

Dacă vreunul din aceşti părinţi încerca să oprească pe copil de a fuma, atunci învăţătoarea îl dădea pe mâna autorităţilor poliţieneşti sub motiv că sabotează statul.

Acelaşi fapt, cu învăţătoarele care obligă pe copii să fumeze l-am întâlnit şi la sate.

Dar educaţia în şcoală se continuă şi cu alte lecţii.

Copii erau învăţaţi să spioneze: pe părinţii lor şi să raporteze învăţătorilor tot ce fac.

— Dacă părinţii voştri se închina, dacă au icoane ascunse sau dacă v i se pare vouă că ei sunt duşmani ai comunismului, sau au deprinderi burgheze, să ne înştiinţaţi imediat pe noi, spunea învăţătorul, copiilor.

Ca să-i cucerească şi mai mult, învăţătorii cereau copiilor să le aducă la cunoştinţă de câte ori vor fi mustraţi sau traşi de urechi de părinţi.

O observaţie şi o palma data de tata sau de mama, copilului, se pedepsea foarte aspru (bineînţeles că pentru a fi pedepsit că şi-a certat copilul, părintele trebuia să fie român).

Se ajunsese până acolo încât, în fiecare familie, părinţii se fereau de copii ca de vrăjmaşii lor şi copiii îşi terorizau părinţii1:

— Tata, să ştii că am să-i spun învăţătorului că mi-ai dat o palmă şi vei fi condamnat la trei ani de închisoare, dacă nu îmi dai o rublă.

— Dar nu ţi-am dat nici o palmă, spunea, nu fără teamă, părintele copilului.

— Parcă e nevoie să mi-o dai. Răspundea obraznic, aşa cum era învăţat, copilul. E de ajuns ca eu să spun tovarăşului învăţător că m-ai bătut. E l are să mă creadă pe mine şi nu pe tine. Aşa că dacă nu îmi dai rubla pe care ţi-o cer, intri la puşcărie sau pleci în Siberia.

O parte din copii erau primiţi în şcolile de pionieri. În această şcoală se intra din prima clasă primară. Copilul trebuia să dea o declaraţie prin care îşi lua angajamentul că nu va crede în Dumnezeu, nu va avea milă, nu va fi blând şi alte nenumărate angajamente din acestea.

Ce ieşea din aceşti copii, s-a văzut. A m văzut, vorbind cu prizonierii, ce se alegea din ei şi care erau roadele acestei educaţii.

Oamenii devin roboţi şi animale.

Căci acesta este idealul de om pentru bolşevici, robotul!

Pregătindu-mă de plecare din Chişinău, aud vorbindu-mi-se despre ultimele filme sovietice care au rulat în acest oraş.

Unul dintre filmele căruia i s-a făcut o reclamă grozavă a fost Na Dunae (Pe Dunăre). Erau reprezentate în acest film scene grozave şi grosolane, insulte la adresa României şi a neamului românesc. Întregul film voia să înfăţişeze retragerea trupelor româneşti din Basarabia.

Îmi povesteau şi tinerele din Chişinău, că au plâns cu hohote şi-şi muşcau mâinile de durere, când vedeau halul grosolan în care ne era batjocorită ţara. Întregul film era croit din minciuni şi înscenări, ca aceea cu trenurile de arestaţi care sunt întâmpinaţi în U. R. S. S cu flori şi cu discursuri.

Şi, fiindcă a venit vorba despre retragerea trupelor româneşti din Basarabia, anul trecut, notăm una dintre cele mai odioase crime pe care o cunoaşte istoria.

Într-un sat, ostaşii noştri, sosind obosiţi, au cerut apă. Erau mulţi şi l i s-au adus şase căldări pline cu apa rece. Acolo şedea un grup de evrei care au turnat în fiecare căldare sodă caustică.

Soldaţii noştri au fost otrăviţi atunci, bând şase căldări cu sodă caustică. Acesta este însă, numai unul din actele criminale săvârşite de evrei în ziua retragerii trupelor noastre din Basarabia.

L-am notat fiindcă el ar fi trebuit să nu lipsească din filmul bolşevic Na Dunae.

1 Scena este prins ă bine şi de George Orwel l în romanul său, O mie nouăsute optzeci şi patru. (n. ed.) 93

V o i putea oare descrie bucuria pe care o aveau în ochi, Românii rămaşi la Chişinău sub jugul bolşevic, atunci când povesteau cum ascultau emisiunile de la Radio Bucureşti.

— Niciodată nu ne-am iubit mai fierbinte limba şi ţara, decât în acest an, ne spun preţutindeni Românii basarabeni.

Bolşevicii au observat acest fapt şi înainte de a pleca, ne spuneau cu ciuda:

— Noi sovieticii v-am făcut pe voi basarabenii mai buni Români, decât v-ar fi putut face România într-o sută de ani. Noi v-am făcut să vă iubiţi ţara cu atâta dogoare, cum n-aţi iubit-o niciodată şi nu aveaţi s-o iubiţi dacă nu treceam noi pe aici.

Trec din nou pe străzile Chişinăului. Nu ştiu dacă mai există în vreun oraş atâtea biserici şi toate au fost devastate.

Îmi aduc aminte de o pagină din istorie: nu e prima oară când ruşii ard şi devastează bisericile moldoveneşti din Basarabia.

Iată ce scria în anul l908, cunoscutul om politic al Rusiei, N. N.

Dumovo: Arhiepiscopul Pavel, sosit la Chişinău şi instalându-se în eparhia Chişinăului şi Hotinului a găsit încă pe la 1863, biserici moldoveneşti în număr de 773. Din aceste biserici moldoveneşti străvechi, dânsul a închis 330 şi n-a lăsat decât 443 în care a orânduit să se slujească serviciul divin în limba rusă. Toate cărţile bisericeşti moldoveneşti, tipărite cu litere chirilice, le-a adunat de prin mănăstiri şi biserici la Mitropolia din Chişinău şi aici arzându-le în curgerea de şapte ani, a încălzit sobele mitropoliei cu sfintele evanghelii, psaltiri şi apostoli de o raritate netăgăduită bibliografică. Acest fapt de un vandalism sălbatec este astăzi din domeniu istoric. Asfel că astăzi poporul moldovean din Basarabia, care nu pricepe o boaba din limba rus ă ori slavă, nu posedă decât crâmpee din cărţile bisericeşti ce au mai rămas, pe ici pe colo în mâinile creştinilor particulari. Poporul moldovean din Basarabia, mulţumită rusificării, este transformat în nişte hoarde de robi muţi şi ignoranţi, care nu ştiu nici carte, nici rugăciuni către Dumnezeu. Acestor oameni le este interzis de a învăţa limba părintească, le este oprit de a se ruga în limba părinţilor lor. În curgerea unui secol, mii şi mii de hectare de pământ s-au dat ruşilor, bulgarilor şi coloniştilor germani, cu singurul scop de a sili pe moldoveni, autohtoni în această ţară, de a părăsi pământul lor de baştină şi chiar în anul 1908 sunt pornite în Siberia 885 familii moldoveneşti, pentru a coloniza acolo pământurile îngheţate din această parte a imperiului rusesc.

Dar dacă atunci au trebuit şapte ani pentru a arde c ărţile de rugăciuni în limba moldovenească, cu care preasfinţitul arhiepiscop dăduse porunca să se încălzească sobele mitropoliei, apoi bolşevicii le-au distrus într-un singur an.

Şi distrugerea făcută de ei este de o sută de mii de ori mai sălbatică decât aceea comisă de crudul arhiepiscop, în anul 1863. În anul acesta de stăpânire bolşevică, a fost scos afară din biserici şi ars, tot mobilierul sfintelor lăcaşuri.

După ce ostaşii păgâni au cules cu briceagul podoabele de aur şi de argint ale icoanelor, ale veşmintelor, ale cărţilor şi ale mitrelor episcopale, le-au aruncat în foc.

Găsesc din când în când la câte un ţăran, câte un ciob de icoană.

— A m scapăt-o din mâinile păgânilor, spun ţăranii basarabeni, sărutând jumătatea sau sfertul de icoană pe care l-au ţinut ascuns în fundul lăzilor, sau în poduri.

Acum, înainte de plecare, caut să fac un bilanţ al distrugerilor săvârşite de bolşevici la Chişinău. Dar nu-i cu putinţă. A fost distrus aproape tot ce era de preţ în acest oraş. Fabricile, magazinele, morile, toate clădirile din centru, şcolile, gara, tramvaiele, totul a fost ars, distrus cu dinamita, devastat.

Trec pe strada Alexandru cel Bun; această stradă impresionant de largă, pe care poate face sarja un escadron de cavalerie, cum spunea odată domnul colonel Bralescu, este acum străjuită de o parte şi de alta numai de ruine. Casele acelea mari, spaţioase, care nu erau făcute din cărămidă, ci din piatră moale, de calcar, care se tăia cu ferăstrăul în carierele de la marginea oraşului, au fost transformate în vetre pustii de scrum şi de cenuşă.

Ce destin sfâşietor a avut acest oraş.

L a început, Chişinăul existase acolo unde este astăzi bariera Sculeni şi aşa zisul Chişinău Vechi.

A u venit asupra lui urgiile şi focul şi oraşul s-a mutat mai sus, ridicându-se pe deal.

Centrul era acum pe unde se află strada Haralambie, care se chema Strada de Aur, fiindcă locuiau pe ea zarafii şi bogătaşii.

Dar centrul oraşului s-a mutat şi de acolo, ridicându-se mai mult pe deal.

În ultima vreme, centrul Chişinăului era pe str. Alexandru cel Bun, pe care se afla Soborul, unde se aflau clădirile tuturor instituţiilor, marile magazine, teatrul, cinematografele, grădină publică.

Se vede însă că ursitoarele au sortit acestui oraş să-şi mute mereu vatra.

Acum, strada Alexandru cel Bun este atât de distrusă, încât în luptă pentru dezrobirea Chişinăului?

Gândul că vreunul dintre ei ar fi murit pentru dezrobirea oraşului copilăriei şi al adolescentei noastre, ma înfioară.

Şi încep să-i strig cu glas tare, de acolo din mijlocul ruinelor, după cum erau scrişi în catalogul şcolii, ca să văd dacă mai sunt în viaţă.

— Buruiană Gheorghe! Busuioc Ioan! Creangă Vasile! Cozac.

Şi strig aşa, tot catalogul cu voce tare.

Ecoul revine de departe şi se prinde de movilele negre, dintre care multe mai fumega încă.

Întreb la sfârşit:

— Sunteţi cu toţii în viaţă?

Dar nu-mi răspunde nuneni.

Undeva, pe aproape, se aud împuşcături de arma.

Desigur că sunt tot evreii, care trag de undeva, din case, în ostaşii şi în ofiţerii noştri.

T I G H I N A:

A R D L U M Î N Ă R I C A L A M O R Ţ I P E N T R U O F E M E I E V I E.

A m ajuns în Tighina aproape de seară.

Tot drumul până aici mi-au şuierat pe deasupra capului, obuzele: ruşii bat fără contenire de pe malul celălalt al Nistrului.

Artileria noastră răspunde. Şi, şuierând, obuzele se întretaie drumurile în văzduh.

Din când în când, bat şi mitralierele.

Nervii ne sunt încordaţi: în orice clipa un obuz poate s ă cadă lângă noi, sau ne pot nimeri gloanţele care şuierau

ascuţit prin văzduh.

Totuşi continuăm drumul.

Calea aceasta de la Chişinău la Tighina se făcea înainte, cu trenul, într-o oră. Noi o parcurgem, pe drumurile de pământ desfundate de ploi, în aproape o zi. Linia ferată a fost complet distrusă de bolşevici. Privesc şinele: sunt smulse de pe traverse şi îndoite, parcă ar fi fost de cauciuc.

Ne întrebăm: cu ce au putut bosevicii smulge şinele de cale ferată şi cu ce le-au distrus îndoindu-le în chipul acesta?

Desigur că au venit maşini speciale. O maşina din acestea trebuie s ă fi fost formată dintr-un cleşte puternic, de oţel, care era tras de o locomotivă.

Cleştele prindea şinele, le smulgea de pe traverse, apoi le îndoia ca pe nişte şerpi.

Podurile de cale ferata sunt aruncate în aer. Terasamentul este distrus cu dinamita, în cele mai multe locuri.

Nu facem nici un popas în satele prin care trecem. Întâlnim îns ă, pe tot parcursul, de o parte şi de alta a drumului, pierduţi în lanurile aurii de grâu, ţărani care secera.

Deasupra lor şuiera gloanţele. Din când în când se sparg pe undeva, pe aproape, obuzele.

Ţăranii secera înainte.

Deasupra Nistrului, soarele, care e înălţat la amiază, dogoreşte cu putere.

Văzduhul este înfierbântat de dogoarea amiezii, e necontenit sfâşiat de şuierul obuzelor.

Alteori, în pauzele tunurilor, văzduhul e zdrenţuit parcă, de gloanţele mitralierelor.

Trec atât de jos gloanţele, că de câte ori le auzim şuierând, ne plecăm capetele.

Suntem aproape de o fântână şi ne oprim: într-o căruţă de ţară, trasă de doi căluţi mici şi slabi sunt aduşi de pe câmp doi ţărani răniţi şi un mort.

O femeie udă fruntea răniţilor cu apă rece, pe care o scoate din puţ un b ăiat de vreo treisprezece ani.

Sunt acolo în imensitatea câmpului numai ei: femeia şi copilul lâng ă căruţă în care se află mortul şi cei doi răniţi.

Cailor le este sete şi întind boturile spre găleata cu apa. Dar băiatul duce căldarea pe marginea căruţei, aproape de capul răniţilor, spunând cailor:

— Lasă că vă dau şi vouă, vă dau.

Femeia îşi înmoaie mâna în găleată şi ia apa în pumni, scurgând-o pe frunţile dogorite de arşiţă ale răniţilor.

Pe urma îşi înmoaie basmaua în apă şi leagă fruntea unuia dintre ţărani.

Mortul este învelit cu un ţol şi nu îl văd. Cei doi ţărani sunt însă foarte tineri şi au feţele palide.

Băiatul care scoate mereu apă, fiindcă găleata este spartă şi toată apa curge pe jos, îşi şterge acum fruntea şi duce căldarea spre botul cailor.

Caii beau pe nerăsuflate, băgând amândoi boturile în găleată.

Deasupra şuieră iar un obuz. Şi soarele arde, arde cumplit, înfierbântând ţărâna.

Aceşti plugari, dintre care unul este mort, iar ceilaiţi zac lângă dânsul, răniţi, secerau grâul pe ogorul de lângă Nistru. S-a spart lângă ei un obuz.

Întreb:

— Păi, de ce aţi ieşit pe câmp, dacă aţi văzut ca şuieră deasupra voastră gloanţele şi obuzele?

— Se scutura pâinea., îmi răspunde băiatul, ducând sub botul cailor alta găleată cu apă.

Trecem mai departe.

Undeva, aproape de inima, imaginea acestor ţărani ne dogoară pieptul.

L a Tighina nu întâlnim nici un om pe străzi. Toţi sunt în adăposturi.

Numai ţăranii nu au intrat în adăposturi, pe tot cuprinsul drumului. E i au rămas, în dogoarea arşiţei şi sub ploaia

gloanţelor, pe câmpuri, ca să-şi secere pâinea.

În ultima vreme, bolşevicii îşi făcuseră obiceiul de a trage de pe malul celălalt, vânând cu mitraliera pe ţăranii de pe ogoare.

Totuşi, plugarii basarabeni, care îşi au ogoarele pe lângă Nistru, nu şi-au încetat secerişul.

Numai când sângele începea să le curgă peste snopul de grâu, înroşindu-i aurul spicelor, numai atunci lăsau secera din mână.

E i înfruntau ploaia de gloanţe cu seninătatea cu care înfruntau grindina.

Şi, vorbind cu ei, nu am putut pricepe taina care îi aducea pe ogoare cu riscul vieţii.

E i ştiau atât, că e vremea când grâul trebuie secerat şi că sunt datori să-l secere. Astfel e păcat, că se scutură pâinea.

După informaţiile aduse de refugiaţi, marea masă a armatelor bolşevice s-a retras mult dincolo de Nistru.

L a comandament aflu că în noaptea aceea se va face o incursiune pe teritoriul inamic.

Iau autorizaţia de a trece şi eu Nistrul, împreună cu grupa care va porni să cerceteze poziţiile vrăjmaşilor.

— V a fi o incursiune foarte grea. Băieţii sunt pregătiţi să se jertfească, îmi spune comandantul regimentului de Vânători, care a cucerit Tighina.

Dar eu sunt hotărât să iau parte la această trecere a Nistrului, cu bărcile.

Între timp, a sosit în oraş şi locotenentul Cantuniari, şeful echipei cinematografice, împreună cu doi operatori.

Trecerea Nistrului, de către echipa care face incursiunea, va fi deci şi filmată.

Grupa care urmează să treacă dincolo s-a format. Acum, fiindcă e târziu, ostaşii se aşează la masă. În curtea cazărmii e târziu, ostaşii se aşează la masă.

Ard malurile Nistrului în curtea cazărmii se lasă o linişte gravă, solemnă. N u e nici o lumină nicăieri. Toţi vorbesc în

şoaptă. N u ştiu pentru ce nimeni nu vorbeşte cu glasul tare. Probabil e obişnuinşa de pe front.

Cei mai mulţi dintre ostaşi se pregătesc să doarmă afară, între tufele de cuişoare şi de vie sălbatică.

E o noapte calma cum n-am mai văzut de mult.

Stau la o masă şi aşteptăm să ni se aducă nişte caise pe care le-am pus la gheaţă.

Aceste caise vor constitui singura noastră mâncare în seara asta. În oraş nu e pâine, nu se găseşte apă, nu se găseşte nimic, nici un fel de aliment.

Caisele sunt în schimb de o frumuseţe rară, mari cât merele şi au culoarea aurului vechi.

Crengile caiselor, a nenumăraţilor caişi din Tighina şi din satele din jur, se rup de bogăţia roadei.

Un ostaş a procurat câţiva bulgări de ghiaţă pe care nu ştiu unde a putut sa o găsească în oraşul devastat şi ars, aşa că – în afară de foamea noastră, frumuseţea caiselor pe care le-am aranjat noi cu mâinile noastre în găleată cu ghiaţă.

— Ne făcea să ne gândim mereu la ele şi să ne lase gura apă.

Vor fi cele mai bune caise pe care le-am mâncat vreodată, sunt sigur de asta, îi spun locotenentului Cantuniari.

De le-ar aduce mai repede, răspunde dânsul.

Apoi tăcem cu toţii şi rămânem cu privirile pierdute în golul calm şi nemărginit al nopţii.

V i n caisele şi gheaţa, îi spun locotenentului.

Deabia a plecat ostaşul şi de undeva, de pe malul celălalt al Nistrului, au început să bată cu furie tunurile.

Pe urmă au început mitralierele.

Presimt că o să se întâmple ceva deosebit.

O clipa, gândul îmi zboară de la caisele aşezate în gheaţă.

Poate nu le va mai mânca nimeni.

Împuşcăturile se înmulţesc. Văzduhul e zguduit de răbufnelile tunurilor, de şuierul sinistru al obuzelor şi de răpăitul mitralierelor.

Ofiţerii de garda care, şedeau cu noi la masă s-au ridicat fără să spună un cuvânt şi au alergat la posturile de comandă.

În toată cazarma au urmat câteva minute de forfoteală, de mişcare mută, apoi toţi oamenii au trecut la posturile lor, părăsind paturile şi colturile unde se culcaseră. Toată lumea era echipată cu casca pe cap, cu arma în mâna şi cu încingătoarea cu cartuşe.

După vreo jumătate de ora, timp în care nimeni dintre noi nu a întrebat nimic, am început a ne arăta curiozitatea.

Ofiţerii regimentului, ai căror oaspeţi eram, nu ne puteau spune nimic. Nu ştiau nici ei nimic.

O întrebare, care se citea pe feţele tuturor, era:

— Vor încerca oare Ruşii să recucerească, în noaptea asta, Tighina?

Deocamdată, orice răspuns, cât de vag, era imposibil de dat. Nu auzeai decât răpăitul, din ce în ce mai des, din ce în ce mai violent, al mitralierelor. Şuierau obuzele pe deasupra oraşului, pe deasupra capetelor noastre.

Parcă inamicul ar fi fost aici, la câteva sute de metri.

Şi pe malul celălalt se află ei. Ce voiau să facă? Voiau să recucerească oare, prin surprindere oraşul pe care-l pierduseră cu o zi mai înainte?

Urmează, în această atmosferă de încordare, în care nimeni nu ştia nimic, o clipa de destindere:

— A sosit ofiţerul cu informaţiile şi vorbeşte cu comandantul regimentului, ne spune sublocoterientul Filimonescu.

Dar nici după plecarea ofiţerului cu informaţiile, care nu a stat la comandant decât vreo câteva minute, nu aflăm nimic.

La toate colturile cazărmii au fost aşezaţi ostaşi cu mitralierele.

Important este să ştiam ce se petrece în Cetate. Locul de trecere peste Nistru, punctele de observaţie, cel mai înaintat loc al oraşului, toate sunt în Cetate, în vechea cetate a Tighinei.

Ruşii bat acum mai violent în Cetate. Parcă bat numai Cetatea.

Timpul trece. Iată de la începerea răbufnelilor zguduitoare ale tunurilor şi de la tragerea primelor salve de focuri, a trecut aproape o ora. Pe urmă au trecut două ore, două ore şi jumătate.

Tragerea de pe malul celălalt devine din ce în ce mai insistenta.

Nu putem afla de nicăieri nimic.

Comandantul şi ofiţerii regimentului sunt tăcuţi şi misterioşi.

Într-un târziu, dându-mi seama că nici incursiunea care trebuia să se facă în zorii zilei, pe la orele trei, nu va mai avea loc, mă hotărăsc să plec şi să mă culc.

— N u are nici un rost să-mi ucid nervii în tensiunea asta, spun eu locotenentului Cantuniari.

Şi, cum nu sunt de nici un folos dacă stau de veghe la aceasta masă, pornesc spre camera în care mi-am lăsat bagajele, închid obloanele, mă dezbrac şi adorm.

Casa se zguduia de bubuiturile tunurilor.

La teama că în cursul acelei nopţi, Ruşii ar încerca să între în Cetate şi că m-ar putea lua prizonier din pat, mă consolez gândindu-mă cu vorbele sublocotenentului Filimonescu, care mi-a spus la plecare:

— Poţi să dormi liniştit, nu se va întâmpla nimic excepţional.

Dealtfel, foarte curând, poate într-o ora, ne vom culca şi noi şi se vor culca şi Ruşii, pe malul celălalt.

De la aceasta scurtă convorbire a trecut însă aproape o ora şi, după cum se vede, nici Ruşii şi nici ai noştri nu au intenţia să se culce.

Tunurile şi mitralierele bat cu furie. Pereţii parcă vor să se dărâme.

Cum nu am dormit deaproape două zile deloc şi am trecut prin emoţii puternice, nervii obosiţi cedează somnului.

M-am deşteptat în timp ce soarele arunca în ferestre o văpaie roşie.

Mă uit la ceas: e patru fără un sfert.

În vreme ce mă îmbrăcam cu grabă, arunc o privire pe fereastra: oare, nu au intrat Ruşii în Tighina?

Pe strada nu e însă nici un om. Absolut nici un om. Pornesc spre cazarmă. Tunurile şi mitralierele bat mai puternic decât astă noapte! Oare toată noaptea au bătut aşa?

Cum am putut dormi atunci?

De-abia am ajuns în faţa cazărmii şi din urma mea a sosit o maşină camuflată cu crengi verzi de cais. Obrajii tuturor ofiţerilor, care s-au apropiat de maşina, s-au întunecat. A u devenit pământii. Nimeni nu scotea nici o vorba. Sublocotenentul Filimonescu avea ochii plini de lacrimi.

Aflu ca o grupă a încercat, pe la orele douăsprezece noaptea, să facă din Cetate o incursiune pe teritoriul inamic, pentru a vedea ce plănuiesc vrăjmaşii.

Bărcile de cauciuc au fost desprinse în tăcere şi ostaşii luaser ă loc, în ele.

Iată: o barcă, prima dintre ele, în care se afla sergentul Grigore Radu şi încă un ostaş, s-a desprins de lângă malul cetăţii şi a început să spintece apele mâloase ale Nistrului, care se amestecau în murmurul lor cu umbrele întunericului şi ale nopţii opace.

A două barcă, în care se aflau alţi doi ostaşi, s-a desprins şi ea de mal, lăsându-se uşor în voia apelor.

În timp ce barca sergentului Grigore Radu atingea malul drept al Nistrului, iar a două barcă trecuse de jumătatea apei, a treia barcă s-a desprins în linişte de malul nostru.

Atunci s-a produs însă, un fapt, care deşi era de aşteptat, te făcea să te cutremuri.

Ruşii au descoperit bărcile care treceau dincolo şi au început a trage cu furie în ele. Prima şi a două barcă ajunseseră pe malul celălalt. Cei patru ostaşi, în frunte cu sergentul Grigore Radu, s-au camuflat în desiş, cu mitralierele gata de tragere.

Barca a treia, care abia se desprinsese de mal, s-a întors înapoi.

Era clar că incursiunea nu se mai poate face, fiindcă am fost descoperiţi de inamic.

Cei patru oameni, care se aflau pe malul Nistrului, trebuiau îns ă aduşi înapoi dar pentru împlinirea acestui fapt era nevoie de o muncă grozavă.

Căpitanul Ghedeon, care se afla pe mal şi dirija incursiunea, a început pregătirile pentru aducerea celor patru oameni înapoi.

Dar Ruşii băteau cumplit. Gloanţele vâjâiau fără de număr deasupra capului.

Se spera, totuşi, ca în timp de o oră, cei patru oameni care trecuseră, sa fie aduşi înapoi.

Pe malul celălalt sergentul Grigore Radu şi ostaşii lui, după ce şi-au săpat adăposturi, au început să mângâie mitralierele, spunând, jumătate prin vorbe, jumate prin gesturi, căpitanului Ghedeon, de pe malul nostru: Lăsaţi, domnule căpitan, că nu ne iau ei prizonieri! Nu s-au născut încă Ruşii care să ne poată face pe noi prizonieri.

Şi totuşi, ostaşii aceştia se aflau pe teritoriul inamic, înconjuraţi.

În cetatea Tighinei, căpitanul Ghedeon dăduse ordine clare:

— În orice mod, cei patru oameni trebuiesc aduşi înapoi.

Dar de-abia a rostit aceste porunci şi unul din gloanţele, din nenumăratele gloanţe care sfâşiau văzduhul, şuierând pe deasupra capetelor, a lovit pe căpitanul Ghedeon în piept, intrându-i prin umărul drept, ricoşând şi ieşind prin partea stânga a pieptului.

La câteva clipe, a fost rănit şi plutonierul Cara.

Răniţii au fost transportaţi la spital. Maşina cu care erau duşi ei, a oprit însă o clipă în faţa cazărmii.

Când l-a văzut pe căptanul Ghedeon rănit, sublocotenentul Filimonescu a început să lăcrimeze. Ceilalţi ofiţeri s-au întunecat. Noi, deşi nu-l cunoscusem decât în ajun pe

căpitanul Ghedeon, simţeam că ni se umezesc genele. Era un ofiţer excepţional.

Întreb:

— E grav?

Toţi ridicau din umeri.

— Operatorul meu a trecut dincolo? Se afla între cei patru oameni pe teritoriul inamic? A întrebat locotenentul Cantuniari.

Nu putea şti nimeni.

Operatorul Stefan Dominicovski e un pasionat al profesiei şi nu e ra exclus ca să fi trecut dincolo, cu prima sau a două barcă, pentru a filma incursiunea până în cele mai mici amănunte.

Pornim spre Cetate. N u spunem nici un cuvânt. Inimile ne bat puternic. Operatorul Otto şi-a luat aparatul de fimat şi merge lângă noi grav. Se gândeşte oare la scenele pe care le va avea de filmat? Se gândeşte la colegul său care probabil se afla pe teritoriul inamic?

Nu ştiam.

Mergem însă foarte repede. Aproape fugind. Tot trupul ne e leoarcă de sudoare. Pe frunte curg broboane mari. Şi alergam mereu spre Cetate. În jurul nostru se sparg proiectilele. Pe deasupra capetelor noastre şuieră necontenit gloanţele.

De la ieşirea din oraş şi până la intrarea în Cetate străbatem câteva sute de metri pe o şosea plantată de o parte şi de alta cu copaci înalţi şi umbroşi. Prin crengile lor gloanţele şuieră rupându-le frunzele.

Intrăm în Cetate. Curtea este spaţioasă ca un parc. Străbaţi sute de metri printre aleile de flori şi printre ruinele cenuşii care poartă pe ele peceţile istoriei, până pe malul Nistrului.

Din clipa în care intram pe poarta de piatra a cetăţii, gloanţele încep să şuiere mai aproape de noi. U n proiectil se sparge la doi paşi.

Ne culcăm la pământ, apoi, când praful şi bucăţile de piatra aruncate de explozie se aştem, ne continuam drumul spre malul Nistrului.

Proiectile se sparg mereu în apropiere de noi. Ne facem cruce şi înaintam.

În fundul cetăţii, chiar pe malul Nistrului, camuflaţi în spatele zidurilor care au apărat cu piepturile lor de piatră atâtea generaţii de ostaşi moldoveni, soldaţii noştri trag cu mitralierele, cu armele şi cu tunurile acelea mici, spre malul celălalt.

Când ajung la zece paşi de ei, le văd obrajii îmbujoraţi, sudoarea le curge de pe frunte în şiroaie.

Unii cară cartuşe şi proiectile, ceilalţi ţintesc şi trag fără contenire.

Sunt în total vreo treizeci, patruzeci de soldaţi. Toţi sunt înfierbântaţi de luptă. Luptă cu toată inima cu toată viaţa lor.

Ochii sclipesc dogoritori. Toţi par unul, în acest efort, în această încordare formidabilă care este lupta.

Niciodată nu am văzut până acum, stând aproape de ei, soldaţi care luptă. În jurul lor proiectilele şi gloanţele sfâşie văzduhul. Totuşi ei nu le văd. Nu se gândesc la ele. Sunt înfierbântaţi de dogoarea luptei şi parc ă toţi sunt convinşi că gloanţele nu-i vor atinge.

Mă apropii mult. Aproape de mitraliera aud pe subofiţer strigând.

— Gata!

Nu am înţeles ce vrea să spună. Ostaşii au luat însă mitraliera în spate şi au început să se retragă. Şi celelalte grupuri prind a se retrage, tăcute, ostenite de grozavul efort al luptei.

Peste câteva minute împuşcăturile de pe malul nostru au încetat.

— Cei patru oameni au fost aduşi înapoi, au fost salvaţi! Îmi spune locotenentul Cantuniari, care se informase la un alt grup de mitralieră.

Începem să ne retragem şi noi. Dar când privim împrejur, ne dăm seama ca toată armata noastră s-a retras din Cetate şi am rămas acolo numai eu cu locotenentul Cantuniari.

Pe malul celălalt, la inamic, împuşcăturile au amuţit o clipa.

Pe urmă au început iarăşi cu furie.

— Ne-au descoperit şi trag acum în noi!

Într-adevăr, proiectilele se sparg numai în jurul nostru.

Gloanţele vâjâie deasupra urechilor noastre, în buchete.

Ne culcăm la pământ: un proiectil cade la trei paşi de mine şi ţandările lui îmi zboară pe deasupra capului. Vrem să ne ridicăm. Dar de-abia schiţăm gestul acesta şi un nou proiectil se sparge la un metru în fat ă. Ţăndările şi bucăţile de piatră trec peste noi. Ne acoperă un nour mic de praf şi de fum.

Pentru a două oara, încercam, a ne ridica şi a face câţiva paşi.

Dar bolşevicii se vede ca ne-au pus gând rău, fiindcă nu mai trag acum decât asupra noastră. Numai asupra noastră.

— Domnule locotenent, nu credeţi că ne copleşesc bolşevicii cu atenţia pe care ne-o dau, stricând atâtea muniţii pentru noi? Încerc eu să glumesc, dar un alt proiectil se sparge la vreo douăzeci de paşi şi face să ne dispară gluma de pe buze.

Intrăm între zidurile cetăţii.

Acum suntem la adăpost. Gloanţele şi proiectilele se sparg în zidurile de piatra.

Totuşi mă gândesc: dacă Ruşii încearcă să facă o incursiune în cetate, atunci ne pot lua ca din oală.

Şi ne hotărâm să plecăm.

Cum ieşim afară din adăpost, proiectilele încep din nou s ă se spargă lângă noi. Până la poarta cetăţii mai avem de mers câteva sute de metri. Nu speram să-i facem însă. Este exclus să nu ne nimerească vreun gloanţe sau vreun proiectil, dacă vor trage cu furia cu care trag acum. Ne

culcăm la pământ şi aşteptăm să se răărească tragerea. Dar ruşii nu au de gând să ne slăbească nici măcar o clipă.

Ne gândim să ne adapoştiam iarăşi. Dar dacă în cazul acesta avem siguranţă contra proiectilelor şi a gloanţelor, nu ne -am simţi la fel de bine dacă bolşevicii ar face o incursiune în cetate.

Şi iarăşi, la gândul că am putea fi făcuţi prizoieri, ieşim din adăpost şi ne continuam retragerea spre poartă.

De data asta, un proiectil s-a spart exact lângă mine. Zgomotul, fumul şi praful, ca şi smucitura pe care am simţit-o m-au ameţit.

Când mă ridic de jos, văd că-mi curge sânge din mâna stânga. Totuşi nu e o rană serioasă. Mai mult o sgârietură.

Acum suntem hotărâţi să ieşim din Cetate, cu orice preţ.

Locotenentul Cantuniari îmi împrumută batista lui, cu care îmi leg mâna şi pornim spre poartă. Trecem aproape în fuga, fără să ne mai adăpostiam undeva.

Şi iată-ne ajunşi la ieşirea din Cetate. Mi-aduc aminte acum că înainte de a pleca din Bucureşti, într-o seară, i-am spus avocatului C.

Zlotescu, la revedere. Apoi am tresărit, puteam spune la revedere? Ne vom mai vedea?

Şi iată, am fost la un pas de moarte. Acum, când ne oprim sub zidurile porţii pentru a ne şterge sudoarea de pe frunte şi a r ăsufla puţin, un proiectil se sparge chiar deasupra noastră, pe poartă.

De data asta suntem însă la adăpost.

Pe drum spre oraş, ne întâlnim cu cei doi operatori care veneau s ă vadă ce s-a întâmplat cu noi.

— A u trecut două ore de când aţi plecat şi eram îngrijoraţi.

— N u ni s-a întâmplat nimic, răspunde cu acelaşi sânge rece pe care l-a avut tot timpul, uimindu-mă, locotenentul Catuniari.

L a cazarmă găsim caisele pe care le pusesem cu o seara mai înainte la gheaţă. E drept ca gheaţa se topise, dar

caisele erau cum nu se poate mai gustoase.

Cei patru oameni, care au stat o jumătate de noapte pe malul rusesc, glumesc:

— Domnule sublocotenent, de un singur lucru îmi pare rău: că nu ne-au lăsat în pace, spune sergentul Grigore adică, aş fi avut gust să aduc un cocoş de dincolo şi să-l facem ciorbă. Dar tot am să-l aduc eu odată.

În timpul acesta, aflu că bolşevicii au tras în timpul nopţii asupra unei biserici de la marginea oraşului, spărgând altarul.

Această biserică este aceea la care slujeşte părintele Fotescu, singurul preot care a mai rămas în oraşul Tighina. Toţi ceilalţi au fost luaţi de bolşevici şi ucişi sau deportaţi.

În ziua retragerii bolşevicilor din Tighina, când bandele din batalionul de distrugere dădeau foc oraşului, trăgeau în populaţie şi devastau casele şi magazinele, părintele Fotescu slujea la biserica, sfânta liturghie. Slujea în bisericuţa aceasta de pământ în care au tras asta noapte cu tunurile. Tot acum aflu că ultimul deportat din Tighina a fost un om de vreo şaptezeci de ani, bătrânul Galateanu care nici nu vedea. Era orb.

Bolşevicii l-au ridicat de acasă în ziua retragerii lor şi l-au dus dincolo.

În seara aceasta voi părăsi Teghina.

Înainte de a porni la drum, aş vrea să mă odihnesc puţin. Descopăr însă că cineva mi-a furat pătura cu care mă înveleam.

Încep să o caut pretutindeni, dar în van.

Ieşind în curte găsesc o femeie străină, care voia să între în casă pe uşa de la bucătărie. Prezenţa ei acolo şi mai ales că era clară intenţia ei de a intra în casă, mi-a dat de bănuit că dânsa mi-a furat pătura. Şi i-am spus, fără să o mai întreb dacă ea este autoarea furtului sau nu: 105

— Să te duci imediat să-mi aduci pătura pe care mi-ai furat-o. De ce ai intrat în casă?

Femeia nu ştia bine româneşte, dar s-a făcut palidă, apoi obrazul i s-a albit de emoţie. A ghicit ca e vorba de pătură şi citea în ochii mei mânia.

— O aduc îndată. Îndată., a bolborosit ea.

Peste câteva clipe s-a întors cu pătura în braţe.

După ce am luat-o m-am dus împreună cu operatorul acasă la dânsa, ca să văd dacă nu mi-a mai furat şi alte lucruri. Femeia locuia în două cămăruţe, într-o curte întunecoasă, împreună cu mama ei, o bătrână bolnavă şi doi copii.

Cu ocazia acestei vizite, aveam să-mi dau seama câta teroare a exercitat asupra populaţiei, regimul bolşevic.

Intrând în curte, cei doi copilaşi şi bătrâna plângeau, frângându-şi mâinile de durere. Într-un sfeşnic vechi ardeau două lumânări.

L a început nu puteam să mă dumiresc despre ce este vorba.

A m aflat însă imediat că şi femeia care furase pătura şi mama ei şi cei doi copilaşi au fost siguri că noi o vom împuşca pe hoaţă.

Când a ieşit din casa cu pătura ca să ne-o aducă era sigură că nu se va mai întoarce. De aceea şi-a luat rămas bun pentru totdeauna de la copilaşi şi de la bătrâna ei mamă.

Rămaşi plângând cu hohote, copii şi bătrâna au aprins lumân ări şi au început sa se roage pentru sufletul ei.

Când ne-au văzut că apărem împreună cu aceea pe care o considerau acum trecută în rândul morţilor, bătrâna şi copiii au izbucnit şi mai tare în plâns.

Credeau că am venit pentru a-i ridica şi pe ei.

Când au văzut ca nu aveam intenţia de a-i aresta, aşa cum se aşteptau, au căzut în genunchi şi au început să ne roage să nu o mai împuşcăm pe mama şi pe fiica lor.

O, dar dacă s-ar putea descrie disperarea pe care o aveau zugrăvită în ochi când şedeau în genunchi la picioarele noastre, cei doi copilaşi şi bătrână, bunica lor.

Ne-am simţit umiliţi şi vinovaţi de această întâmplare. Noi nu aveam însă nici o vină. N u rostisem în faţa femeii care îmi furase pătura nici o ameninţare: obişnuită cu tratamentul pe care îl aplicau bolşevicii, ea dedusese, că o vom împuşca.

Cu multa greutate am putut convinge, pe bătrâna, pe femeie şi pe cei doi copilaşi, că noi nu împuşcăm pe nimeni!

A m plecat lăsându-i plângând şi totuşi neconvinşi că nu vom împuşca pe nenorocita care luase pătura.

Înainte de a ne depărta au voit, toate aceste făpturi, să ne sărute mâinile şi picioarele, în chip de recunoştinţă.

Era o zi atât de frumoasă şi în sufletul nostru se strecurase odată cu aceasta întâmplare, o nesfârşită durere. Cum, pe timpul bolşevicilor, orice ostaş putea să ridice o mama de lângă copilaşii ei şi să o împuşte fără nici o judecată sau după o judecată foarte sumară, pentru o vină atât de mică?

Plecând din Tighina, scena cu bătrâna şi cei doi copilaşi care şedeau în genunchi în faţa uşii, în curtea săracă, lângă lumânările aprinse, plângându-şi fiica şi mama pe care o considerau moarta, nu ne mai iese din minte.

Şi cât de fierbinte ne spunea în ruseşte, femeia care furase pătura:

— Vă sărut mâinile şi să vă dea Dumnezeu tot ce doriţi, că nu m-aţi împuşcat.

Apoi izbucnea iar în plâns:

— Dar nu mă veţi împuşca?

Şi copiii şi bătrâna plângeau şi ei. Şi nimeni dintre dânşii nu era convins că nu o vom împuşca, aşa că niciunul nu îndrăznea să stingă lumânările care ardeau, ca la mort, pentru o femeie vie.

B U G E A C U L: Î M P Ă R Ă Ţ I A D E A U R A G R Î U L U I.

A m părăsit Tighina de aproape două ceasuri. Mergem încet, cu căruţa, pe şoseaua care duce la Căuşani.

Trecem printr-o pădurice în care sunt cantonate unităţi din artilerie.

Acum coborâm pe un drum de ţară, în satul Ursoaia.

Cum ajungem la postul de jandarmi, aflăm că mai înainte de sosirea noastră, cu un ceas, un evreu de şaptesprezece ani, care rămăsese ascuns pentru a incendia un lan de grâu şi a produce acte de teroare, a atacat cu o grenade, o grupa de soldaţi, comandată, de un sublocotenent, care se afla în recunoaştere.

Sublocotenentul a fost grav rănit la mână.

După scurt timp, atentatorul a fost arestat. E l era originar din Tighina şi luase parte la incendierea şi devastarea oraşului.

Rămăsese în Basarabia împreună cu alte echipe, aşa zise de sacrificiu, pentru a continua operaţia de distrugere.

După ce mi s-a povestit cum a săvârşit îndrăzneţul atentat de la marginea pădurii prin care tercusem, întreb pe şeful de post:

— Evrei aveţi în sat?

— Mai e o singura bătrână, pe care oamenii m-au rugat să nu o arestăm.

Nici nu termina fraza şi în biroul postului de jandarmi a intrat un subofiţer care ne-a spus;

— Atentatorul evreu, care a aruncat grenada asupra grupei şi a rănit grav pe sublocotenent, a declarat ca are complici aici în satul Ursoaia.

Aflam apoi ca bătrâna evreică, pentru care ţăranii rugaseră atât de insistent pe şeful de post ca să n-o aresteze, găzduia în casa la dânsa vreo şase evrei din batalionul de distrugere. Ziua, evreica făcea mâncare pentru ei, iar noaptea le-o ducea pe câmpuri şi în păduri, pe unde se aflau ascunşi.

Aspectul ei, vârsta ei, îi ajutau să înşele vigilenţa santinelelor şi a patrulelor. Nimeni nu îşi închipuia c ă acestă bătrână, care abia se târa, este un factor important în batalionul de distrugere.

A m văzut-o adusă de jandarmi. Acum nu mai tăgăduia nimic. Luase o atitudine de obrăznicie şi sfidare. Deşi locuia

în sat de douăzeci şi trei de ani, nimeni nu bănuise că în sufletul ei se ascunde atâta ura contra poporului românesc şi a ţăranilor din sudoarea cărora mâncase douăzeci şi trei de ani, pâine albă.

De la Ursoaia pornesc spre Căuşani, cu o căruţă.

Pe aici au fost iarăşi lupte grele. Când treceam raul Botna, pentru a intra în târguşorul Căuşani, aflăm că bandele de comunişti au prins şi împuşcat aici pe un căpitan şi un plutonier de jandarmi. U n alt ofiţer a fost făcut prizonier de ei.

În Căuşani, în acest târguşor prin care treceau toate cerealele satelor dimprejur, locuiau nenumăraţi evrei. În timpul ocupaţiei bolşevice, în acest oraş comuniştii au exercitat asupra populaţiei creştine cea mai sălbatică teroare pe care am întâlnit-o până acum în Basarabia.

Noaptea care se lăsase m-a făcut să nu-mi mai pot continua drumul şi-am rămas în Căuşani, până a două zi dimineaţa.

A m dormit la un locuitor mai înstărit, la Vanea Hodorogea.

O fată a gazdei, pe care mi se pare că o chema Jenea, venind să-mi aducă o cănită cu lapte fierbinte, a început a-mi povesti, plângând, suferinţele pe care le-a îndurat în anul acesta.

— Spuneau că sunt fată de culac, adică de om bogat, mi se jeluieşte tânăra aceasta care cred ea nu a împlinit optsprezece ani. Toată ziua mă puneau la făcutul şoselei, la cărat piatră sau la curăţitul zăpezii.

În timpul din urmă, Jenea, fata culacului şi toate fetele din satele şi din oraşele basarabene, au săpat la tranşee.

Tranşeele bolşevicilor, în Basarabia, au fost săpate numai de fete începând de la patrusprezece ani. Aceste tinere erau luate de acâş ă de patrulele sovietice şi ţinute câte o săptămână, fără mâncare şi fără repaus, la săpatul tranşeelor.

De aici înainte, în tot drumul, aveam să mă uit la mâinile fetelor pe care le întâlneam în sate şi în oraşe. Palmele

acestor fete, dintre care unele nici nu aveau patrusprezece ani, erau pline de bătături.

— Ne sângerau palmele săpând, îmi spunea Jenea, fata culacului şi totuşi nu ne lăsau să ne odihnim un minut. Săpam de dimineaţa, dinainte de răsăritul soarelui şi până noaptea târziu. Şi nu ne dădeau nici măcar o felie de pâine.

Cu câteva zile înainte de a se retrage armatele bolşevice, evreii din Căuşani au strâns din satele vecine câteva sute de căruţe în care şi-au încărcat averile şi le-au trecut peste Nistru.

Ţăranii care i-au condus cu căruţele, nu s-au mai întors. Nu se ştie ce s-a întâmplat cu ei. Evreii le-au spus însă că atunci când vor ajunge dincolo, au să-i împuşte.

Nici în Căuşani, nici în Ursoaia, nici în satele pe care aveam să le văd de acum înainte pe întinderea Bugeacului şi pe malul Nistrului, nu aveam să mai găsesc decât foarte, foarte puţine vite. A u fost luaţi din sate toţi caii, toţi boii, toate vacile, toate oile şi toate c ăruţele.

A u fost trecute pe malul celălalt al Nistrului, cirezi de zeci de mii de vite.

A u fost trecute pe malul celălalt, de către evrei, mii de căruţe, zeci de mii de căruţe încărcate cu toată averea Basarabiei.

Satele basarabene au fost jefuite, au fost prădate.

Oamenii tineri, bărbaţii, au fost luaţi şi ei dincolo, pentru a face şosele pe care să se retragă bolşevicii şi evreii, care duceau cu dânşii averile nesfârşite ale Basarabiei.

Jenea, fata culacului, nu-şi mai poate stăpâni lacrimile.

— Dacă veneaţi cu două zile mai târziu, eram şi noi plecaţi în Siberia.

Apoi adăugă:

— Mi-au luat hainele, mi-au luat pantofii, mi-au luat totul. Şi cruciuliţa de la gât mi-au luat-o.

Şi Jenea, fata culacului, plânge cu capul sprijinit de uşa. Mama ei vine şi-i spune:

— Hai Jenea, nu mergi să te culci?

— Lasă-mă, mamă, să spun, să afle toată lumea, ce ne-au făcut evreii cât au fost stăpâni aici.

A două zi dimineaţa se aud clopotele la biserici. E duminica şi e prima slujbă care se face în Căuşani, după un an. Locuitorii plâng şi se închină.

Pornesc de aici, tot cu căruţă, spre Ermoclia.

Pe drum întâlnesc un ţăran tânăr, înalt şi frumos.

— De unde eşti? Îl întreb eu.

— Din satul Popeasca.

— Şi unde te duci?

— Mă duc în Ermoclia, la nişte neamuri, să le spun că am venit, ca sunt viu.

Acest ţăran tânăr, pe care-l cheama frumos Oltu Boris a fost luat de evrei pentru a lucra la şosele, dincolo de Nistru.

Cu o noapte mai înainte, Oltu Boris a fugit, trecând Nistrul înot şi venind cu pielea goală, fără nici o haina, fără nici un obiect asupra lui, fugind peste ogoare şi prin livezi, noaptea, peste douăzeci de kilometri.

— Singur ai fugit, Oltu Boris?

— Cu încă doi prieteni, răspunde el simplu.

— Şi aţi venit voi, în pielea goală, douăzeci de kilometri?

— Da. În pielea goală am venit, numai noi şi cu sufletele noastre.

Mă uit la dânsul, emoţionat ce frumos a zis am venit în pielea goal ă, fugind, numai noi şi cu sufletele noastre.

Aflu că dincolo de Nistru sunt mii şi mii de basarabeni tineri care muncesc făcând şosele pentru retragerea ruşilor. S upraveghetori sunt evreii din Basarabia. Cea mai mica greşeală, cel mai nevinovat cuvânt spus de unul din aceşti români basarabeni, dezlănţuie furia evreului care îi comandă.

— În sectorul în care lucram eu era comandant unul Herscu, care fusese negustor aici în Ermoclia. În fiecare zi împuşca Herscu câte unul de-ai noştri.

Căci acolo, în acele tabere de muncă silnică, nu exista altă pedeapsă decât împuşcarea. Evreul comandant era mai

puternic decât orice dictator.

— Ne spunea că după ce vom termina şoseaua, are să ne împuşte pe toţi, fiindcă suntem basarabeni trădători, zice Oltu Boris.

— Dar de mâncare vă dădea ceva, Oltule?

O suta de grame de pâine pe zi, asta era hrana care trebuia să ne-o dea pe zi spuse Oltu Boris. Dar nu ne-o dădea nici pe asta. Trăiam din mila românilor de dincolo de Nistru, care ne făceau câte o mămăligă pe care o mâncam goală. Ajungând în satul Ermoclia, am întâlnit alţi ţărani care mi-au povestit fapte la fel de tari. Erau şi acolo câţiva care fugiseră din Ucraina, unde erau duşi ca prizonieri la săpatul şoselelor.

Fugiseră şi aceştia, ca şi Oltu Boris, trecând Nistrul înot, noaptea, numai ei şi cu sufletele lor.

— Ziceam, spun ei, dacă murim, să murim cel puţin în satul nostru.

Tot în Ermoclia întâlnesc o echipa de sacrificiu din batalionul de distrugere, care fusese arestată în zorii zilei. Era echipa care luase parte la incendierea târgului Căuşani, la uciderea căpitanului de jandarmi Videanu Gheorghe şi care acum voia sa incendieze recolta din sate. Iată numele acestor criminali, pentru a se vedea mai bine din cine erau alcătuite batalioanele de distrugere care au ars oraşele basarabene, au distrus şi au 110

Ard malurile Nistrului devastat satele: Rapaport Ihil, Gheisman User, Ghidale Leizer, Sferdlic Mortco, Sferdlic Leiba. În Ermoclia, în Căuşani, în Popeasca, morile au fost arse. N u au ţăranii unde măcina măcar un pumn de grăunţe.

Morile, minunatele mori de vânt ale Basarabiei, au fost toate arse până la ultima. Plec din Ermoclia spre Volintir.

Pe drum mi se spune că din Ermoclia au fost ridicaţi numai într-o singura noapte, patru sute de oameni.

Toate satele au fost golite de bogăţii. Iar populaţia a fost redusă la jumătate. Uneltele de munca au fost luate. Nu se

găsesc nici coase, nici căruţe, nici seceri, nici pluguri, nici semănători, nici secerători. Pâinea se scutura pe câmpuri. Cine va putea zugrăvi tristeţea lanurilor de grâu care se scutura pe ogoare coapte şi neculese? Privindu-le, aceste câmpuri nesfârşite care se frâng de bogăţia aurului pe care îl poartă în spice şi pe care nu are cine îl culege fiindcă în toată Basarabia nu mai există braţe de muncă şi unelte, mi se umezesc ochii de lacrimi.

Aşa cum le bate vântul, lanurile de grâu parcă fac mătănii şi se roagă, cu spicele înclinate până la pământ, să vină secerătorii şi să le culeagă. În Volintir, jalbele sunt aceleaşi. Ţăranii rămaşi în sat se plâng.

— Ne-au luat toţi caii, ne-au luat uneltele, ne-au luat feciorii şi n-are cine culege pâinea de pe ogoare.

— Ne-au ars morile şi nu avem unde măcina boabele.

Şi am impresia că întregul Bugeac plânge şi i se sfâşie lanurile nesfârşite de grâu, de tristeţe.

În Volintir, evreii au ucis într-o pivniţă, cu opt gloanţe de revolver, pe preotul Mihail Mizumschi.

Seara l-au ridicat de acasă, smulgându-l din mijlocul familiei, de lângă copilul său care nu are decât trei ani şi de lângă soţie, ducându-l într-un beci părăsit, unde l-au ţinut arestat. Înainte de a pleca din sat, iudeo-bolşevicii au ucis pe părintele Mizumschi, după ce l-au torturat într-un chip groaznic.

Călăii i-au smuls părul de pe cap, cu piele cu tot, i-au scos ochii cu baioneta şi l-au supus la cele mai înfiorătoare torturi, înainte de a-i lua viaţa.

În aceeaşi pivniţă a fost găsită batjocorită şi asasinată, bătrâna Tretiacov Fevronia.

Tot trupul nefericitei bătrâne era plin de împunsături de baionetă şi de lovituri. Capul era spart în mai multe părţi. Obrazul complet desfigurat.

Înainte de a o ucide, asasinii au batjocorit-o, deşi victima avea şaizeci de ani.

Poveştirea acestor două înspăimântătoare crime ne înfioară.

Trecem pe lângă mormanele de cenuşă din centrul satului care a fost ars şi ne îndreptăm spre Ivăneşti.

La ieşirea din sat, ne oprim.

În mijlocul drumului stau doi soldaţi ucişi. Sângele lor este înc ă fierbinte.

Cu câteva minute mai înainte, câţiva iudeo-bolşevici, care făceau parte din aceleaşi macabre batalioane de distrugere, au tras cu mitraliera în ostaşii noştri, omorându-i.

Unul din criminali, desigur tot evreu, a fost prins imediat. Avea mitraliera şi buzunarele pline de cartuşe şi grenade.

Trecem mai departe printre lanurile nesfârşite de grâu.

Aproape de seară, trecem prin Ivăneşti. A i c i au fost luaţi toţi caii, toate căruţele, toate uneltele agricole şi toate braţele de munca.

Grâul se scutură pe ogoare.

Noaptea rămân în satul Moldova.

Până aici, în tot drumul, m-am interesat de faimoasa reformă agrară făcută de bolşevici în Basarabia. S-a spus de câte douăzeci de ori la radio Moscova, s-a scris în toate ziarele sovietice şi s-a făcut o vâlvă fără pereche, în jurul aşa zisei împroprietăriri a ţăranilor.

Spuneau bolşevicii că au luat pământurile boierilor români şi averile manăstireşti, împărţindu-le ţăranilor săraci.

A m căutat să mă dumiresc şi să studiez cât mai amănunţit, aceasta faimoasă reformă agrară.

Aici, în Bugeac, se spunea că pământurile care au fost date ţăranilor sunt enorm de întinse.

Totuşi eu nu am găsit nici un ţăran împroprietărit Bolşevicii au luat, într-adevăr, moşiile manăstireşti şi proprietăţile mari, dându-le colhozurilor. Ţăranii erau obligaţi să muncească aceste ogoare, care l i se spuneau că sunt ale lor.

Toamna, la culesul recoltei, toată pâinea adunată de pe câmpuri şi muncită cu sudoare şi cu truda nesfârşită de

ţăranii împroprietăriţi, intra în magaziile colhozului, iar de acolo pornea spre Nistru, dincolo de Nistru.

Ţăranii împroprietăriţi se alegeau din toată această recoltă cu câţiva saci de grâu sau de porumb cu care îşi puteau amăgi foamea câteva luni de zile.

A m întrebat pe împroprietăriţi dacă nu se simţeau mai bine acum, când aveau pământurile lor.

Dar împroprietăriţii au început să râdă:

— Cine v-a spus că ni s-a dat pământ? Într-devăr, ni s-a dat pământ, dar nu ca să-l stăpânim ori ca să ne folosim de dânsul.

N i s-a dat acest pământ ca să fim argaţi pe dânsul. Că noi îl arăm, îl secerăm iar la urmă ne pomeneam cu câteva traiste de grăunţe pe care ni le dădea colhozul, mai mult din milă, aşa că eram mai rău decât argaţii.

Nu am întâlnit nici un ţăran căruia să i se fi dat pământ, personal.

Dar dacă exista vreunul, atunci pentru dânsul acest pământ însemna un blestem. Căci basarabeanul care avea pământ trăia sub ruşi cea mai cumplită dramă.

De pe pământul pe care îl avea ţăranul trebuia să dea toată recolta statului.

Iată, spre exemplu, dările la care era supus un ţăran din comuna Ciămeaua Văruită, din Jud. Ismail, care avea douăzeci de hectare de pământ: Şaizeci şi cinci la suta din grâul semănat trebuia să-l dea Statului.

Numărul kilogramelor de grâu pe care le recolta agricultorul erau calculate de oamenii stăpânirii bolşevice. Întotdeauna agricultorul era obligat s ă dea, în fapt, statului, o cantitate de grâu mai mare decât aceea pe care o recolta.

Şi fiindcă omul nu strângea de pe ogor atâta grâu cât trebuia să dea stăpânirii, cumpăra restul.

Şaizeci şi cinci la suta din cantitatea porumbului pe care urma s ă o recolteze, agricultorul era obligat să o dea statului. În afară de asta, el trebuia sa mai dea statului, în

timp de un an, patru sute de kilograme de carne, o mie de oua.

Apoi: o sută şaizeci de kilograme de lapte, zarzavat, lână, etc.

Până la urmă, bietul gospodar trebuia să-şi vândă lucrurile din casa şi să cumpere grâu, porumb, carne, oua, lapte, lână şi zarzavat – nu pentru dânsul şi familia lui ci pentru a le da statului.

Ţăranii trebuiau să muncească, iar din munca lor să nu le rămână decât, în cele mai bune cazuri, atât cât să le amăgească foamea.

Ţăranii săraci, fără pământ, care înainte nu aveau cu ce trăi, dar nici nu munceau, acum erau obligaţi sa muncească din zori şi până în zori ca nişte salahori şi să rabde şi mai cumplit de foame.

Aceasta ar fi în câteva cuvinte situaţia creată de noul regim agrar, în raiul bolşevic.

Un servitor agricol câştiga înainte de răpirea Basarabiei, de zece ori mai mult decât cel mai iscusit plugar pe timpul bolşevicilor.

Un argat câştiga înainte, de zece ori mai mult decât după ce l-au împroprietărit bolşevicii.

Ascult toate aceste amănunte, pe care, pentru a sută oară, le aud spuse de ţăranii basarabeni.

A două zi dimineaţa pornesc spre Cetatea Albă.

Pe drum, în satele prin care trecem, nu se afla nici un cal, nici o căruţă şi nici o unealtă agricolă.

Populaţia e redusă la jumătate.

Satele nemţeşti sunt arse sau complet părăsite.

Nicăieri, pe toată întinderea Bugeacului, nu se află nici o moară şi nu se mai află nici o seceră cu care să taie grâul acesta frumos, care-şi scutură boabele în van, ca nişte lacrimi de aur pe ţărâna neagră şi roditoare.

Cetatea Albă a avut aceeaşi soarta, ca şi celelalte oraşe basarabene.

Fabricile şi magazinele arse, instituţiile distruse, populaţia luată şi dusă în Siberia sau ucisă.

Cetatea Albă a fost cucerită ieri. Populaţia este încă înspăimântată.

Nu zăbovesc în oraş decât vreo câteva ceasuri şi pornesc mai departe, spre Ismail. Aflu şi aici aceeaşi jale şi plânsete pe care le-am întâlnit în celelale oraşe şi sate basarabene.

Şi aici au fost asasinaţi atâţia oameni, arşi în închisori, jefuiţi, umiliţi groaznic.

În Satul Nou întâlnim un ţăran, pe malul râului Cogalnic.

Îl întreb cum a dus-o cu bolşevicii.

Ţăranul clatină din cap:

— Parcă nu ştiţi dumneavoastră! Trebuie să ne mai întrebaţi?

— Dar am auzit că dumneavoastră, ţăranii plugari, munceaţi sub bolşevici numai opt ore pe zi.

Ţăranul râde:

— Colhozenii munceau, uneori, când era conducător câte un jidan care voia să-şi bata joc de ei, câte opt ore.

— Ei şi nu era bine? Întreb eu.

— Ba, cum să nu fie bine? Şedeau oamenii acasă şi se învârteau prin curte, ca nebunii, de cum se lumina de ziua şi până la ora opt dimineaţa.

Nu aveau voie să iasă până la opt, la secerat, căci jidanul îi împuşca.

Spunea el că e spre binele lor asta şi că nu trebuie să muncească un ţăran mai mult de opt ceasuri într-o zi.

La ora opt când ieşeau pe câmp, ţăranii nu mai puteau cosi fiindcă era cald şi se scutura tot spicul.

Cositul se face dimineaţa, pe răcoare, nu atunci când iese soarele şi se usucă lanul, de se scutură tot spicul când îl atingi.

L a ora şase seara, când se lasă răcoarea şi se făcea iar vreme bună de cosit, ţăranii trebuiau să-şi ia sculele şi să pornească spre casă. Fiindcă. se terminaseră cele opt ore de muncă.

Această informaţie mă face şi pe mine să izbucnesc în râs.

Dar ţăranul care şade proptit în coasă, pe malul Cogalnicului, îmi spune:

— Dar bătaia asta de joc, care după cum vedeţi era treabă jidovească a fost înlăturată, după puţină vreme, cu altă bătaie de joc.

Jidanii au zis că ţăranii nu merită să muncească numai opt ore pe zi, fiindcă sunt trădători.

Şi atunci veneau evreii cu revolverele şi scoteau pe colhozeni la muncă, de cum se lumina de ziuă şi îi ţineau până aproape de miezul nopţii.

— Şi n-aţi mai lucrat opt ore pe zi?

— Cum să lucrăm opt ore pe zi, când e vremea secerişului, îmi spune ţăranul. Jidanii au vrut să facă ei, la început, pe grozavii, dar s-au făcut de râs: ei credeau ca sunt tot la prăvălie, unde trebuie să deschizi la ora opt, ca să începi a vinde gaz şi bomboane. Plugăria cere alt cap decât negustoria evreiască.

Apoi ţăranul încheie:

— Dar povestea cu opt ceasuri de munca nu era decât o momeală de început. Voiau să ne tragă numai de partea lor. Peste puţin cele opt ceasuri de munca s-au făcut douăzeci.

Şi tot anul au fost 20 de ore de munca, pentru plugari.

L A N G Ă C E N U Ş A M O R I L O R D E V A N T.

S C R I S O A R E N E T R I M I S Ă, D E U N D E V A D E L A M A R G I N E A B U G E A C U L U I

„De câteva ceasuri călătoresc pe câmpie. L a fiecare ora automobilul nostru se împotmoleşte. Toate drumurile sunt aici pe pământ, fără nici o fărâmă de piatră. Dacă plouă puţin, ţărâna se desfundă şi automobilul intră până la caroserie în noroi.

Totuşi Bugeacul în care intrăm, este neasemuit de frumos.

Închipueşte-ţi că atâta cât vezi cu ochii în jurul tău, e numai grâu: lanuri nesfârşite care se clatină în bătaia fierbinte a soarelui, ca nişte văpăi ale pământului.

M-am urcat pe maşină, deasupra: şi ochii mei nu au văzut decât această mare uriaşă de flăcări de aur, care este grâul!

A m pornit, în timp ce şoferii reparau maşina, cu bicicleta, pe drumul dulce, de pământ.

Şi m-am pierdut în împărăţia de aur a grâului. Deoparte şi de alta – mai înalt decât mine nu-i decât grâu, lanuri nesfârşite de grâu, care au culoarea aurului vechi şi care se leagănă leneş, foşnind ca mătasea.

A m alergat cu bicicleta cât am putut de tare: mi se părea că mă afund într-un basm nesfârşit de aur.

Cred că dacă aş merge câteva zile şi câteva nopţi în şir, fără odihnă, tot nu aş ajunge la malul acestei mări de aur care este Bugeacul.

M-am oprit, când nu mai puteam de oboseală şi am luat în mână un pumn de ţărână: era fierbinte.

De-ai şti ce prietenos este pământul aici!

Din el cresc flăcările acestea, cărora ţăranii le spun „Pâine", cărora noi le spunem grâu şi care se clatină acum ca nişte valuri de vis.

Aici, în Bugeac, pământul e totul.

Casele sunt făcute din pământ, vasele din care ţăranii beau apa, căniţele din care beau vin, blidele în care mănâncă, oalele în care se mulge laptele şi fierbe mâncarea toate sunt de pământ!

Bisericile sunt făcute tot din pământ: şi tavanul şi pereţii şi podelele sunt de lut.

Şi Sfânta Masa la care slujeşte preotul şi altarul în întregime, sunt făcute din ţărână şi din lut.

Lemnul este atât de rar aici!

Iarna oamenii se încălzesc făcând în sobe focul cu paie de grâu. L a focul acesta de paie îşi încălzesc mâncarea, apa pentru scăldătoarea copiilor şi preotul încălzeşte la focul de paie de grâu, vinul pentru împărtăşanie.

Aveau şi oamenii de aici, de la marginea Bugeacului, câteva lucruri de lemn pe care le preţuiau ca lumina

ochilor, printre care erau şi morile de vânt.

De-ai şti ce frumoase erau morile de vânt, cu aripile lor de care se loveau întâi razele roşii ale apusurilor, umbrele nopţii şi zorile curate, ca lacrima. De ele se aăatau privirile călătorului ostenit şi ele erau ca nişte braţe prietenoase care îi ieşeau în cale.

A m avut totdeauna impresia că aceste mori de vânt, cu aripile lor uriaşe şi fragile, sunt nişte făpturi vii, care apără tihna satelor, care străjuesc porţile de pământ ale acestor sate de pământ de pe Bugeac.

Bolşevicii au ars însă toate morile de vânt.

Acum, când treci în zori printre lanurile de grâu, le vezi umezite şi ţi se pare că nu e roua nopţii aceea care a umezit spicele ci sunt lacrimile grâului şi ale Bugeacului, care plâng după frumoasele, morile lor de vânt.

Când au ars criminalii, morile de vânt, flăcările lor trebuie să fi fost ca flăcările oamenilor pe care îi arzi de vii.

În noaptea aceea de cumplită crimă, sunt sigur că toate lanurile de grâu s-au zbuciumat aici ca o mare cu valurile de aur, frângându-şi spicele până la pământ, parcă ar fi bătut mătănii la poalele Cerului.

Şi când au ars morile de vânt, Bugeacul trebuie să fi plâns cu hohote.

I S M A I L, Ş I O C A M E R Ă D E E X E C U Ţ I E.

E întuneric beznă. Automobilul, cu care am parcurs aproape trei sute de kilometri pe drumuri printre ogoare, abia mai merge. Suntem plini de praf şi de noroi, până în vârful urechilor şi suntem obosiţi. M ă uit cu admiraţie la şofer – care e un S. T. B.- ist din Bucureşti şi nu-mi pot lămuri cum de mai are putere să conducă, după treizeci de ore de drum, acest camion căruia îi sună fiarele. Farurile sunt stricate. S-au spart pe drum.

Avem norocul că şoseaua este albă, parcă ar fi de cretă şi drumul se distinge în noapte. Deoparte şi de alta a şoselei sunt pomi. Bănuiesc acuma că trecem printr-un sat. Se aud câinii lătrând în câte o curte. S-ar putea să fim chiar în

Ismail. Dar deocamdată nu ştiam. Oprim un trecător care traversa drumul şi îl întreb:

— Ce sat este acesta?

— Ismail.

În cazul acesta nu suntem într-un sat, ci într-un oraş. A m ajuns la destinaţie. În cursul drumului de la Cetatea Albă, îmi pierdusem de foarte multe ori nădejdea că voi mai ajunge la Ismail.

Totuşi nimic nu ne face să credem ca am fi într-un oraş. Numai bulevardul acesta larg, cu pomii de o parte şi de alta, ne dă impresia de urbe. Acest bulevard ar putea totuşi să fie şi o şosea de ţară. Oare suntem, într-adevăr în Ismail?

Toate sforţările noastre de a distinge ceva prin întuneric sunt zadarnice.

Şi bulevardul acesta, cu pomi deoparte şi de alta, nu se mai sfârşeşte. După vreun sfert de ora, ne opreşte un sergent de strada:

— Sunteţi maşină militară?

— Militară, răspundem noi.

— Puteţi circula, ne spune sergentul, după ce controlează cu o privire fugară, prin întuneric, interiorul maşinii.

— Unde este Legiunea de Jandarmi, domnule sergent? Întrebă şoferul

— Primul colt, la stânga. Veţi vedea santinelă la poartă.

A m pornit. Când am ajuns la primul colt, am micşorat viteza pentru a vedea santinela, deşi nu speram să o putem zări prin întuneric.

Totuşi am nimerit. Ofiţerii şi soldaţii se culcaseră la legiunea de jandarmi, iar noi eram frânţi de foame. Cu multă trudă, am reuşit să găsim o jumătate de pâine rămasă de la masa de seară a soldaţilor şi câteva roşii pe care le-am mâncat pe nerăsuflate.

Apă nu era, însă, nicăieri. A m bâjbâit prin câteva curţi să descoperim o cişmea, căci ne era ars gâtul de sete. Într-un târziu ne-am întors în curtea legiunii tot cum plecasem, ba poate mai însetoşaţi. A m găsit puţină apă sălcie şi caldă pe

la bucătărie şi am băut-o împărţind-o şi gustând din ea ca din cine ştie ce licoare scumpă.

De-aţi şti cum am fi voit, să ne spălăm puţin! Simţeam colbul gros şi aspru pe obraz. Picioarele ne erau umflate în cizme şi talpa era lipită de obială şi arsă. De ne-am fi putut scoate puţin cizmele ca să facem o baie la picioare!

Dar asta nu era cu putinţă. Apa nu era suficientă nici măcar pentru a ne potoli setea.

E drept ca Dunărea este aproape, dar cine are puterea fizică să se aventureze până la chei, pentru a face o baie la picioare şi a se spala? Noi abia ne putem ţine ochii deschişi de oboseală.

Ne-am culcat în maşina şi am adormit imediat.

A două zi dimineaţa, la ora trei, am fost în picioare. A m descoperit chiar lângă Legiunea de Jandarmi o cişmea cu apă rece şi limpede, unde ne-am spălat pe îndelete, aproape un ceas. Ne-am spălat îndelung şi măcar că nu luasem nimic în gura şi ne era foame, am băut apă multă din pumni, cu ciudă şi a răzbunare, că deşi cişmeaua era lângă noi, nu am descoperit-o în cursul nopţii, când ne era gâtul uscat de sete, ca iasca. Dar întunericul fusese de vină.

Împrospătaţi, am pornit iar la drum. Eu am încălecat pe bicicletă şi am pornit să văd oraşul. Eram pentru prima oară la Ismail. Soarele răsărise şi arunca o lumina tare, fierbinte, peste acest oraş care nu seamănă cu niciunul din cele întâlnite până acum în Basarabia. Doar străzile sunt la fel cu cele de la Chişinău, de la Tighina şi de la Cetatea Albă. Străzi largi, foarte largi, cu verdeaţă înaltă, care împart oraşul în careuri, fiindcă sunt perpendiculare unele pe altele.

Întâlnim totuşi, la margine şi străzi întortochiate, în stil oriental. Sunt de aproape o jumătate de ora pe uliţele Ismailului şi nu am întâlnit decât vreo câţiva oameni. Şi aici populaţia a fost plecată. Oamenii s-au refugiat de urgia bolşevicilor şi a evreilor, pe câmpuri şi prin livezi.

Centrul oraşului este ars. Aşa cum sunt arse toate oraşele din care au fugit bolşevicii. Unde au fost clădirile instituţiilor, acum sunt mormane de cenuşă şi de moloz. Magazinele au fost jefuite şi prin uşile sparte şi ferestrele arse, se văd ligheane, mese rupte, rafturi sfărâmate şi tot soiul de lucruri distruse.

Răsadurile de flori, grădina publică, străzile, sunt năpădite de bălării şi de iarba crescută la voia întâmplării. Nimeni nu s-a îngrijit aici, timp de un an, de frumuseţea acestui oraş. Pare că de la plecarea noastră a 118

Ard malurile Nistrului românilor, nimeni în Ismail nu a mai măturat străzile şi nu a mai curăţat grădinile şi fâşiile de verdeaţă de pe marginea uliţelor.

Lumina dimineţii, care se revarsă limpede şi curată ca argintul peste oraşul devastat, ars şi murdar, îl face şi mai trist.

După o oră de mers, mă întorc la Legiunea de Jandarmi. Simt în gură un gust amar, pe care ţi-l dau totdeauna imaginile acestea de sălbăticie şi distrugere. Parcă mă dor ochii; cu ei am văzut în ultima vreme atâtea tablouri de dezolantă tristeţe!

Pe drum fac bilanţul: hotelul Palace a fost ars; toate magazinele de pe strada principală au fost arse şi devastate; depozitele, marile depozite de cereale pe care nu le putuseră transporta de aici, bolşevicii le-au ars.

A m văzut câteva vagoane de porumb scoase din flăcări! Ştiţi ce durere îţi lasă în suflet imaginea unui depozit de porumb ars? Care pictor va putea aduna pe pânza în culori cernite, dezolantul aspect al unui depozit de porumb şi cereale, scoase din flăcări pe jumătate arse? Fabrica de ulei şi morile au fost mistuite de focul pe care l-a pus mâna criminală.

Dar de abia ajuns în curtea legiunii de jandarmi, aveam să aflu ştiri care să mă cutremure.

Ismailul a fost, după, câte am aflat, un centru politic foarte important pentru bolşevici. Erau în acest orăşel câteva mii

de funcţionari şi se făcuseră depozite considerabile de tot felul de provizii şi de muniţii. În planul de invadare a României, pe care ruşii îl pregătiseră mai de multă vreme. Ismail era un punct important de unde aveau să pornească proviziile. Echipele de poliţişti bolşevici aveau aici o foarte vast ă activitate.

Bineînţeles că într-un orăşel care devenise un centru important pentru bolşevici şi în care se pregăteau în taină atâtea planuri criminale, prezenţa românilor era, cât se poate de supărătoare. De aceea, s-a început o cruntă prigoană împotriva populaţiei de origine românească.

Familii întregi erau arestate în fiecare noapte de agenţii poliţiei şi în special de faimoasa poliţie N. K. V. D.

La ora douăsprezece noaptea, sau după miezul nopţii, dar niciodată mai devreme, automobilul duba al N. K. V. D.-ului oprea în faţa unei porţi unde locuiau români. Tatăl, mama, copiii şi bătrânii trebuiau să fie îmbrăcaţi, cu bagajele făcute şi urcaţi în camionul dubă, într-un sfert de oră.

După ce se urcau în automobil, nimeni nu mai ştia nimic despre ei. Poliţia spunea celor rămaşi că familiile ridicate de la domiciliile lor de N. K. V. D., sunt duse în Siberia, unde le merge foarte bine.

Se întâmpla uneori, ca acei deportaţi în Siberia să scrie rudelor câte o scrisoare, în care le comunicau că sunt sănătoşi şi o duc foarte bine acolo.

În chipul acesta a dispărut din oraşul Ismail, ca şi din celelalte oraşe şi sate basarabene, un număr considerabil de români. Populaţia Ismailului a fost 119

Constantin Virgil Gheorghiu redusă la jumătate şi în locul ei au fost aduşi oamenii regimului bolşevic, în majoritate evrei.

Iată însă că deabia intraţi în oraş, jandarmii noştrii au făcut descoperiri senzaţionale. În cimitirul evreiesc au fost găsite, chiar în prima zi a intrării trupelor noastre în Ismail, 29 de cadavre.

Ele erau aruncate de mai multa vreme acolo în cimitir şi peste dânsele era presărată puţina ţărână, care camufla movila de trupuri omeneşti intrate în putrefacţie. S-a stabilit că între cele 29 de cadavre, găsite în cimitirul evreiesc, nu este nici un evreu.

Toţi cei asasinaţi acolo, erau creştini.

Populaţia a venit şi a dat ajutor autorităţilor care au reuşit să identifice o parte din cadavre.

Primul care a fost identificat era un român din Ismail, arestat într-o noapte de N. K. V. D. şi transportat în Siberia.

Ce este mai de necrezut, e faptul că la două săptămâni după arestarea sa, familia primise de la el o carte poştală, în care spunea că e sănătos; a ajuns în Siberia şi o duce foarte bine.

Adevărul este că această scrisoare a fost compusă, în beciurile N. K. V. D.-ului din Ismail. Înainte de a-l asasina, poliţiştii l-au pus pe arestat să scrie cartea poştală pe care i-au dictat-o ei.

Când scrisoarea a fost terminată, ea a fost luată de unul dintre poliţişti, care a expediat-o, după două săptămâni, familiei celui care o scrisese.

Arestatul a fost imediat luat de poliţiştii ucigaşi ai N. K. V. D. -ului şi coborât în pivniţă, unde a fost ucis, împreună cu alţi 28 de români, cărora l i se luaseră la fel scrisori către familiile lor, în care spuneau că sunt în Siberia şi o duc foarte bine.

Cadavrele, găurite de gloanţe, au fost transportate în cimitirul evreiesc, unde asasinii nici nu s-au ostenit să le îngroape, ci au aruncat numai puţină ţărână peste ele.

Iată care era destinaţia spre care porneau cei mai mulţi deportaţi din oraşele şi satele româneşti din Basarabia!

Majoritatea arestaţilor erau însă ucişi dincolo de Nistru, în închisorile din Ucraina, unde erau camere spaţioase şi amenajate cu toate uneltele necesare pentru tortura şi de crima.

Cu câteva săptămâni înainte de a începe războiul, bolşevicii, care ştiau ca în Ismail exista nişte catacombe vechi, s -au hotărât sa le transforme în închisoare şi au început lucrările în acest sens.

Catacombele din oraşul Ismail sunt nişte galerii subterane, r ămase de pe timpul cetăţii Ismail.

De atunci nu s-a ocupat aproape nimeni de ele şi populaţia uitase de existenta lor.

Iată însă că N. K. V. D.-ul s-a botărât să le utilizeze şi să le transforme în camere de tortură şi în închisori subterane, din care cel arestat nu trebuia sa mai iasă niciodată şi după ce murea nici nu mai era nevoie să mai fie înmormântat, fiindcă putrezea acolo.

Fără să ştie nimeni.

Înainte de a amenaja aceste galerii subterane în închisoare, bolşevicii s-au servit de ele aruncând într-însele cadavrele celor pe care îi asasina N. K. V. D.-ul.

În timp ce mă aflam eu la Ismail, se făceau cercetări pentru scoaterea cadavrelor din aceste galerii.

Dar şirul crimelor săvârşite de bolşevici era departe de a se sfârşi.

Aflu, tot din izvor demn de crezare, de la autorităţile jandarmereşti care au anchetat cazul, că înainte de a fugi din oraş, bolşevicii au pus dinamită la închisoarea în care se aflau arestaţi câteva zeci de oameni, apoi i-au dat foc.

Toţi cei arestaţi au murit în chinuri cumplite, arşi de vii.

Ţipetele lor sfâşiau văzduhul.

Totuşi, nimeni nu se putea apropia să le dea vreun ajutor şi să-i salveze, din pricina exploziilor puternice care se produceau în interiorul închisorii, în timpul incendiului.

Agenţii poliţiei şi evreii din batalionul de distrugere, care aveau misiunea să ardă oraşul şi să distrugă totul, şedeau apoi la răspântiile străzilor, cu armele lor automate în mâini şi nu lăsau pe nimeni sa circule.

Cine sunt acei care au murit arşi de vii, ca nişte torţe, în închisoarea din Ismail?

Până acum nu se ştie. Din închisoare nu a mai rămas decât moloz ars, scrum şi cenuşă. Mirosul de cadavru ars se simţea însă departe.

Şi existau apoi atâtea închisori în Ismail! Unde nici nu te aşteptai, acolo era o închisoare.

Bolşevicii au transformat în închisori, de care ştiau aproape totdeauna numai ei, magaziile, pivniţele şi casele particulare.

În timp ce ascultam poveştirea acestor orori mai nemaipomenite decât în timpurile Inchiziţiei, a venit o fetiţă de vreo cincisprezece ani, împreună cu mama ei. Deşi nu este reportericeşte, totuşi numele acestei fete nu îl vom scrie, din menajamentul pentru ea şi pentru familia ei batjocorită.

Fetiţa era îmbrăcată cu o rochiţă albă, ieftină şi purta nişte pantofi de pânza: părea o fată foarte săracă. Mama era la fel de modest îmbrăcată.

Adolescenta aceasta nu era frumoasă, dar avea nişte ochi albaştri şi curaţi ca de copil. Aceeaşi candoare o avea şi în vorbă.

Povestea pe care ne-o narează mama ei este înfiorătoare şi ea zugrăveşte singură raiul bolşevic. Într-o seară, când fata se afla cu mama ei la masă, a apărut la poartă un N. K. V. D.-ist cu banderolă roşie la şapcă. De 121

Constantin Virgil Gheorghiu câte ori vedeai o şapcă din acestea cu banderolă roşie, te cuprindeau fiorii şi groaza. Aceasta era şapca poliţiştilor militari şi dacă aveai de-aface cu ei sau te căutau acasă, ştiai că nu este a bine şi că sau vei fi ucis sau vei pleca în Siberia, ceea ce însemna cam tot acelaşi lucru. Spaima celor două femei era şi de data asta justiflcată.

Poliţistul a scos din buzunar o hârtie: era un ordin de arestare pentru tânăra fată.

Se putea cineva opune? Fata ştia că nu a săvârşit nici o faptă pentru care ar putea să fie băgată în puşcărie. Dar cei

care erau arestaţi, nenumăraţii locuitori pe care îi ridicaseră poliţia, făcuseră ei vreun rau?

Niciunul. Şi totuşi fuseseră arestaţi.

Ca să fii arestat în Rusia bolşevică, nu era nevoie de motive. Ştia acest lucru şi fata şi mama sa, aşa că nici nu au mai cerut vreo explicaţie, fiindcă ar fi fost zadarnic.

Fata, plângând, şi-a sărutat mama care plângea şi ea şi a plecat. N u ştiau dacă se vor mai vedea vreodată.

Timp de două zile nu a ştiut nimeni unde a fost dus ă tânăra şi care s-ar putea sa fie motivul arestării ei. Unii spuneau că ar fi fost prinsă făcând spionaj, alţii că ar fi încercat să treacă graniţa şi fel de fel de presupuneri se vânturau în mahala.

A treia zi, fata a venit însă acasă. Avea ochii roşii de plâns şi ordinul de eliberare din închisoare iscălit de autorităţile competente. De ce fusese arestata?

Pentru un motiv foarte simplu: unul dintre şefi obişnuia s ă petreacă două zile cu o fecioară şi atunci a dat ordin să fie arestată una din fetele frumoase din oraş şi adusă la el acasă.

Subalternii s-au conformat. A u făcut ordinul de arestare pe numele acestei adolescente de 15 ani, au adus-o la şeful poliţiei acasă, iar el a ţinut-o două zile şi două nopţi. Pe urma i-a dat drumul, dându-i şi bileţelul de ieşire din închisoare, pentru a fi legal!

Dacă nu ar fi de faţă tânăra fată, cu ochii înroşiţi de plâns şi cu obrajii dogoriţi de ruşine, nu aş putea crede faptul acesta.

Dar în cei două mii de kilometri pe care i-am parcurs în Basarabia şi Bucovina dezrobită, am mai întâlnit şi alte cazuri similare.

Cât de cruntă şi de sălbatică a fost purtarea bolşevicilor, în acest an!

Cum de a putut poporul basarabean să sufere atâta? Dar cum au putut suferi timp de 22 ani popoarele din U. R. S. S.?

De abia a plecat aceasta fetiţă şi mama ei din curtea Legiunii de jandarmi şi plutonierul Tomita Gheorghe îmi spune:

— Vrei să vezi camera de tortură şi de execuţie a N. KV. D-ului? Până în Ismail, deşi străbătusem toate oraşele basarabene şi bucovinene, nu 122

Ard malurile Nistrului reuşisem să văd o cameră de tortură şi de execuţie. Toate erau distruse cu dinamita şi arse.

Iată, acum aproape de sfârşitul acestei călătorii, aveam să văd şi o cameră din acestea faimoase, pe care se sprijinea ordinea regimului bolşevic.

Pe strada Bolgrad, în imediată vecinătate, se aflau casele unui comerciant unde îşi avusese unul din sedii, N. K V. D – u l din Ismail.

Magazinele erau transformate în închisoare, iar camerele în birouri. Cum am intrat în casa, ne-a lovit un miros acru: era peste tot o murdărie de nedescris. Geamurile sparte, hârtiile aruncate pe jos şi arse, ciorapi murdari, lenjerie într-un hal groaznic de murdărie, şepci rupte, ziare, registre, fotografii şi călimări vărsate. (Trebuie să notăm că bolşevicii nu întrebuinţează deloc stilourile. E i scriu cu condeie şi cu cerneală violetă şi toate birourile lor sunt pătate de cerneală din aceasta ieftină. Chiar şi birourile celor mai importante instituţii. După ce trecem prin aceste camere de jalnică murdărie şi dezordine, din care se vedeau limpede condiţiile de igienă şi gradul de civilizaţie al celor care lucrau în ele, coborâm o scară nouă de ciment, în pivniţă.

— Asta este intrarea în camera de execuţie. Îmi spune plutonierul care mă conducea. E o cameră construită recent.

Pereţii erau umezi. Bâjbâiam prin întuneric. A m aprins lanterna şi am continuat coborârea.

La capătul scărilor era o uşă de fier masiv, cu încuietori zdravene.

Nu ştiu de ce simţeam un fior rece care îmi străbătea prin tot corpul.

Era suficient sa cobori, aceste scări, pe lângă pereţii umezi şi prin întuneric şi te apuca groaza.

E lesne de închipuit starea în care se aflau nefericiţii români arestaţi când coborau în camera de tortură şi de execuţie.

Deşi sunt extrem de curios să văd această încăpere, dacă aş fi singur, aş renunţa imediat de a o mai vedea. Simt că mă doare capul la gândul că acolo au fost coborâţi şi împuşcaţi atâţia oameni de-ai noştri, atâţia români nevinovaţi, atâţia oameni.

Dar acum nu mai pot să mă întorc. Mi-e ruşine să spun că nu am puterea sufletească de a vizita camera de execuţie. Aşa ca îmi continui drumul.

Plutonierul de jandarmi apasă clanţa uşii şi împinge cu putere. Uşa se deschide scârţaind sinistru. Scrâşnetul ei face să ne treacă un fior prin şira spinării.

Camera de execuţie este complet obscură. Nu vedem nimic înăuntru, totuşi în obraji ne loveşte un miros tăios şi un aer rece vine dinăuntru.

Aprindem încă o lanterna şi coborâm cele trei scări de piatră, în camera în care bolşevicii omorau oameni.

Pereţii sunt de o culoare cenuşie închisă şi sunt vopsiţi cu ulei.

— Sunt spoiţi cu ulei ca să se poată spăla mai uşor de. Sânge, ne spune cineva dintre călăuze.

Tăcem cu toţii. Călăuza continuă:

— A m găsit şi un burete aici. Era probabil buretele cu care călăul spăla de sânge pereţii acesteia, după fiecare execuţie.

Niciunul dintre noi nu deschide gura. Privim cu atenţie arhitectura camerei. Pe jos e ciment. U n ciment rece şi umed.

În mijlocul camerei este un grătar care are legătură cu canalul. Prin el se scurge apa.

— Incă nu am cercetat acest canal, ne spune plutonierul de jandarmi.

Se poate ca bolşevicii să fi aruncat în canalul acesta şi cadavrele victimelor, întrucât nu s-au putut stabili ce au făcut cu ele, căci crematoriu nu există în Ismail. Dar asta nu este decât o presupunere. Rămâne de văzut dacă este aici o instalaţie specială de aruncat cadavre sau nu.

Deocamdată nu anticipam, ne mulţumim să credem că prin grătar se scurgea în canal, apa cu care se spăla pe jos. Numai atât.

În jurul pereţilor se află un şanä adânc de vreo şapte centimetri.

Şanţul acesta care e săpat de jur-împrejurul camerei, e făcut pentru a se scurge prin el apa de pe pereţi.

Şi sângele celui executat tot pe aici se scurgea.

În fundul camerei se afla un perete de scândur ă roşie în dosul acestui perete se afla un spatiu de vreo câţiva centimetri. U n spatiu gol, apoi urmează un perete de pământ.

Cel condamnat la moarte era aşezat lângă peretele de scândură şi împuşcat.

Glonţul trecea prin trupul victimei, apoi prin peretele acesta roşu de scândura pe care noi îl atingem acum cu mâinile, apoi se pierdea în peretele de pământ.

Sângele care curgea din trupul executatului se scurgea prin şanţul de beton, pe lângă pereţi, în canal. Sângele care stropea pereţii era spălat cu buretele, ca şi sângele de pe jos.

Deasupra uşii, la intrare, se află un bec. Atunci când este aprins, el luminează numai peretele de scânduri şi fundul camerei. Scările şi uşa, adică locul unde şedea călăul, erau întunecate.

Tot lângă uşă, în partea stânga, se află un robinet.

În cazul când cel condamnat la moarte nu ar fi încetat din viaţă, din cauza glonţului şi ar fi trebuit să i se aplice câteva

lovituri în cap cu patul armei, desigur că ucigaşul i le dădea şi apoi îşi spăla mâinile de sânge, la acest robinet.

Probabil că această cameră servea şi de cameră de tortură.

A i c i arestatul putea să fie chinuit în cele mai groaznice moduri, căci oricât de tare ar ţipat, strigătele lui s-ar fi pierdut în adâncul acestei pivniţe, fără ca să fie auzite de nimeni altcineva decât de călău.

Cercetăm totul în această încăpere, cu emoţie şi cu deamănuntul.

Umezeala camerei de execuţie a N. KV. D.-ului ne pătrunde până la piele, odată cu fiorul groazei.

Oare mai există în vreo ţară din lume astfel de camere de execuţie şi 5 5 7 de tortura?

Nu cred. Acestea sunt numai specialităţile din raiu bolşevic.

Ieşim din această cameră şi când ajungem la lumină, simţim o bucurie grozavă.

Îmi iau rămas bun de la cei care mi-au arătat închisoarea cu câteva zeci de celule şi cu această cameră de execuţie a N. K. V. D.-ului, apoi pornesc spre port. Aştept un remorcher care pleacă spre Tulcea. Alături de mine, pe bancă, stă un preot tânăr care priveşte cu ochii trişti valurile argintii ale Dunării. Vrea să meargă şi dânsul tot la Tulcea.

Începem să stăm de vorbă. Părintele, care se numese Vasile Bodnarenco, a rămas pe timpul ocupaţiei bolşevice la Ismail, îndurând aceeaşi prigoană, pe care au îndurat-o, ca nişte adevăraţi martiri, toţi preoţii pe care comuniştii i-au găsit în Basarabia.

— E tare frumos oraşul dumneavoastră, îi spun eu părintelui Bodnarenco, privind malul verde al Dunării şi grădinile care coboară până la picioarele apei.

— E frumos, într-adevăr, dar păgânii au voit să ni-l ardă tot. Numai prin minune a scapăt Ismailul şi nu este astăzi transformat în cenuşă.

A u fost minate toate clădirile importante ale oraşului. Minele erau îngropate în pământ, în faţa scărilor, sub uşi, erau aşezate în sobe, preţutindenea.

Echipele speciale, însărcinate cu aruncarea în aer şi incendierea oraşului Ismail, lucrau cu o repeziciune uluitoare.

Populaţia românească a aflat îngrozită că peste câteva ore oraşul va fi transformat într-un infern de flăcări, ca peste câteva ceasuri casele vor zbura în aer, iar tot oraşul va fi o vâlvătaie.

Vestea s-a răspândit cu iuţeala gândului, de la ureche la ureche.

Locuitorii au ieşit din case, neştiind ce să facă.

Bolşevicii văzând că populaţia a prins de veste, au început să îndemne pe locuitori să le ajute la executarea sinistrului plan de distrugere.

— Daţi foc tuturor caselor! Să nu găsească românii decât cenuşă, când vor veni! Spuneau ei.

Poporul nu se putea împotrivi, căci toţi criminalii incendiatori erau înarmaţi cu puşti şi pistoale automate. Mitralierele erau instalate la toate colturile.

Şi niciunul dintre cetăţeni nu putea spune nici un cuvânt de împotrivire.

Toţi tăceau, înspăimântaţi şi neliniştiţi.

Femeile şi copiii au început sa plângă şi să ţipe.

În aceasta vreme, echipele de criminali îngropau mereu mine în fiecare colt, sub fiecare clădire.

Incendiatorii îşi controlau, din când în când, ceasurile şi alergau grăbiţi, pe toate străzile.

— L a ce ora vor să dea foc?

— Ce ne facem noi?

Întrebările erau puse disperat, de toţi locuitorii.

Bolşevicii spuneau că cine nu va părăsi oraşul în timp de o oră, va fi împuşcat.

Toate acestea se petreceau cu o iuţeală de necrezut.

Nu trecuse nici o jumătate de ora de când se auzise de vestea incendierii oraşului şi toţi cetăţenii erau pe strada, cu boarfele în spate.

Inca nu răsărise soarele.

Preotul Bodnerenco intrase în biserică pentru a face rugăciuni fierbinţi către Dumnezeu, ca să salveze oraşul şi populaţia creştină de urgia care se abate asupră-le.

Atunci a intrat în biserica Cimitirul Mare, locuitorul Victor Borisov, un bărbat de vreo treizeci şi doi de ani.

— Cucernicie părinte a spus el, vreau să mă spovedesc sfinţiei tale şi să-ţi cer sfatul: ce sa fac? Vreau să anunţ pe ai noştri că jidanii dau foc oraşului. Vreau să-i închin să ne scape de urgia care se abate asupra noastră.

— Pai cum ai să-i poţi anunţa? A întrebat preotul.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, părinte. Uite că acuşi au să vină să mineze şi biserica. Spun că nu vor să lase decât cenuşă şi pulbere; să nu mai rămână nimic din Ismail. Vor să ardă şi altarele.

A urmat, acolo în biserica, la acea ora la care soarele nu răsărise încă, un scurt sfat de taină. Afară se auzeau strigătele disperate ale populaţiei care se pregătea sa fuga din oraş.

După câteva minute, hotărârea era luată:

— Eu trec Dunărea înot părinte şi îi anunţ pe ai noştri ca să vină fără întârziere.

Trecerea Dunării înot, la armatele româneşti care se aflau pe malul celălalt, era extrem de periculoasă.

Îndrăzneţul tânăr nu avea decât una la sută şansa că vă putea trece până pe malul celălalt, fără să fie zărit de bolşevicii care vor trage după el în apă şi îl vor împuşca.

— Crezi tu că ai să poţi ajunge dincolo? L-a întrebat preotul.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, părinte.

Victor Borisov s-a aşezat în genunchi în faţa altarului şi a primit sfânta împărtăşanie, apoi a ieşit din biserica. S-a

fofilat printre tufişurile de pe mal, apoi s-a aruncat în apa argintie a Dunării.

Soarele tocmai răsărise. Razele lui se revărsau peste apele curate care şerpuiau domoale.

O ploaie de gloanţe a tulburat însă apele argintate de soare.

Detunăturile au sfâşiat văzduhurile şi au speriat păsările de baltă.

Populaţia nu ştia ce se întâmplă. S-a produs panică în oraş.

Gloanţele cădeau mereu în apele Dunării, urmărind pe înotător şi făcând să spumege apa, parcă fierbea în jurul lui.

Dar nu l-a nimerit nici un plumb.

Înotătorul a ajuns pe malul românesc şi s-a pierdut între tufişurile dese şi verzi.

Panica produsa în oraş a fost mare, începuseră a trage şi cu mitralierele şi cu tunurile.

Nici nu se ştia cine mai trage.

În învălmăşeala produsă, câţiva oameni au răspândit în oraş zvonul că armatele româneşti au trecut Dunărea.

Câţiva tineri au înălţat deasupra portului şi a altor case, pe furiş, drapele române şi germane.

Incendiatorii, văzând tricolorul fluturând deasupra portului, au aruncat bidoanele cu gaz şi dinamita, începând s ă se retragă în fugă.

Cetăţenii au început să-i atace pe incendiatori.

S-a iscat atunci o luptă crâncenă. Criminalii nu aveau însă gust să lupte. Le era teama să nu cada prizonieri. De aceea căutau să se facă nevăzuţi cât mai repede.

Unul dintre incendiatori a fost ucis în timp ce voia s ă aprindă fitilul unei mine. Cadavrul lui a rămas acolo, pe strada, câteva zile. Bineînţeles că şi acest incendiator, care avea pe cămaşă iniţialele N. K. V. D., era tot evreu.

E l avea în sac tot felul de explozibile şi era elegant îmbrăcat. Tot în cursul acelei zile, armatele noastre au cucerit oraşul, care a fost salvat de la distrugere numai datorită îndrăznelii cu care au acţionat cetăţenii. Căci dacă

nu s-ar fi produs această învălmăşală şi bolşevicii ar fi fost lăsaţi să lucreze în tihnă, peste câteva ore Ismailul avea să fie aruncat în aer şi cuprins de văpăi.

Aşa, în fuga lor, incendiatorii nu au avut timpul să aprindă decât o mică parte din minele puse.

Poveştirea acestor fapte mă emoţionează.

Mă uit la părintele Bodanarenco şi la Victor Borisov, care a venit şi el lângă noi.

Încerc să le spun un cuvânt de lauda. Dar şi preotul şi tânărul Borisov se scuză:

— Noi nu avem nici un merit. Numai lui Dumenzeu trebuie să-i mulţumim că ne-a ajutat să facem ce am făcut.

Victor Borisov îmi arată o hârtie scrisă de comandantul unităţii româneşti, care se afla în dimineaţa aceea pe malul celălalt al Dunării. In câteva cuvinte simple, comandantul arăta cât de importante au fost pentru dânsul informaţiile date de Victor Borisov în dimineaţa aceea. Ele au ajutat mult la cucerirea oraşului Ismail.

Înainte de a mă urca în remorcherul care oprise în port, un alt cetăţean care se afla cu copilul de mână îmi spuse:

— Nici nu vă închipuiţi, domnule, cât am suferit. M a i ales căutau aceşti criminali să ne ia credinţa şi să facă din copiii noştri nişte păgâni.

Copilul, care nu avea decât vreo treisprezece ani, îmi spune apoi c ă învăţătoarea evreica de la şcoala din Ismail, la care învăţa el, nu le spunea când intra în clasa buna ziua sau buna dimineaţa.

— Dar ce vă spunea? Întreb eu curios.

Copilaşul, care are un obraz foarte palid, îmi spune:

— Când intra învăţătoarea în clasă noi trebuia să zicem în cor:

— N u exista Dumnezeu.

Învăţătoarea evreica răspundea:

— Nici nu a existat vreodată.

Noi trebuia să spunem:

— Şi nici n-are să existe vreodată. Apoi ne aşezam fiecare la locurile noastre, în bănci şi începeam lecţiile.

Aceasta era formula cutare se începeau cursurile, în fiecare zi.

Aş vrea să mai stau. Dar vaporul era gata de plecare.

Îmi urc bicicleta pe punte, apoi păşesc şi eu pe scară.

Făcând acest pas sunt cuprins de un sentiment de durere, m ă despart de pământul Basarabiei!

Călătoria începută în Nord se termina aici, cu acest ultim pas pe pământul de pe malul basarabean al Dunării, la Ismail.

O, dar parcă mi s-au umezit ochii de lacrimi!

De aţi şti cât mi-e de drag acest pământ, mai ales acum după ce i-am ascultat cu urechea, dar mai ales cu inima, toată jalea îndurată un an întreg!

Zăbovesc mult, cu un picior pe punte şi cu altul pe p ământ. N u îmi vine să aa despart de ţărâna acestei Basarabii îndurerate, jefuite şi sângerate în cel mai crunt chip, timp de un an.

Mă prefac, fără să mă observe nimeni, că îmi ridic de jos batista şi pun o mână de ţărână:

E ţărâna sfinţită de atâtea lacrimi şi atâta sânge din pământul mănos şi fără seamăn de frumos al Basarabiei!

Acum m-am urcat în vapor şi mă întreb: De ce i-a fost dat acestui pământ din care creşte atât de îmbelşugat pâinea, strugurii şi poamele, s ă strângă atâta jale şi atâta sânge, între brazdele lui?

De ce le-a fost dat basarabenilor – acestor nesfârşit de buni „oameni de pâine şi nu haiduci", să sufere atât?

Dar remorcherul nostru se desprinde de ţărm.

Scot batista alba din buzunar şi o flutur celor de pe mal.

Apoi îmi şterg cu ea ochii.

Şi iarăşi o flutur, nu numai, celor de pe mal, ci întregului pământ al Basarabiei.

SFÂRŞIT